

**Miasto Stołeczne
Warszawa**

**Wspieranie przemysłów
kreatywnych
na Pradze Północ**

**Wytyczne do opracowania
planu działania**

Warszawa, grudzień 2010 r.

Zastrzeżenie prawne

Niniejszy raport został przygotowany przez Petera Richards'a przy współpracy z Moniką Komorowską, Magdaleną Latuch, Katarzyną Łowicką, Anną Mamińską, Karoliną Plutą i Anną Marią Żurek pod kierownictwem Gabinetu Prezydenta oraz Biura Kultury Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy.

Opinie zawarte w niniejszym raporcie powstały w oparciu o badanie jakościowe przeprowadzone na terenie dzielnicy Praga Północ. Badanie składało się z nieformalnych wywiadów oraz czterech całonocnych warsztatów, w których wzięło udział ponad 175 osób – artystów, przedsiębiorców kreatywnych, reprezentantów Urzędu Miasta, organizacji pozarządowych i aktywistów działających na terenie dzielnicy.

Konsultacje publiczne prowadzone były w okresie sierpnia i września 2010 r. Niniejszy raport powstał w październiku w oparciu o wnioski z warsztatów. W listopadzie został on poddany ocenie przedstawicieli Urzędu m.st. Warszawy, a następnie zatwierdzony do przedstawienia partnerom projektu Creative Metropoles.

Niniejsze Wytoczne do Opracowania Planu Działania nie są częścią oficjalnego budżetowanego programu m.st. Warszawy, a raczej wpisują się w administracyjny proces decyzyjny wspierający rozwój przemysłów kreatywnych.

Zespół Creative Metropoles

Warszawa, grudzień 2010

Zastrzeżenie prawne	2
1. Założenia Wytycznych do Opracowania Planu Działania dla wspierania rozwoju dzielnicy kreatywnej na Pradze Północ	4
1.1. Uzasadnienie wsparcia przemysłów kreatywnych	4
1.2. Potencjał Pragi	5
1.3. Jak powstawały Wytyczne do Opracowania Planu Działania	5
1.4. Jak dokument zostanie wykorzystany	6
2. Analiza warunków na terenie Pragi Północ	9
2.1. Informacje ogólne dotyczące dzielnicy Praga Północ	9
2.2. Warunki społeczne na Pradze Północ	9
2.3. Sytuacja gospodarcza i przedsiębiorczość na Pradze Północ	10
2.4. Stan edukacji na Pradze Północ	11
2.5. Sytuacja przestrzenna na Pradze Północ	12
2.6. Rewitalizacja Pragi Północ	14
2.7. Sytuacja sektora kreatywnego na Pradze Północ	15
3. Opinie w grupach interesariuszy	16
3.1. Grupy interesariuszy	16
3.2. Artysci na Pradze Północ	16
3.3. Przemysły kreatywne na Pradze Północ	17
3.4. Młodzież na Pradze Północ	19
3.5. Dorosli i seniorzy na Pradze Północ	20
4. Podsumowanie warsztatów z udziałem interesariuszy	22
4.1. Podsumowanie wyników	22
4.2. Zaangażowanie społeczności	22
4.2.1. Rozwój społeczności i dobre sąsiedztwo	22
4.2.2. Diagnoza uczestników dotycząca dzielnicy	23
4.2.3. Od diagnozy do pomysłów	24
4.2.4. Dyskusja nad koncepcjami dotyczącymi zaangażowania społeczności oraz dobrego sąsiedztwa	27
4.2.5. Wnioski z warsztatu poświęconemu zaangażowaniu społeczności i dobremu sąsiedztwu	28
4.3. Edukacja i umiejętności	29
4.3.1. Kreatywne umiejętności. Pasja i Biznes	29
4.3.2. Umiejętności i edukacja na Pradze – stan obecny	29
4.3.3. Od diagnozy do pomysłów	31
4.3.4. Dyskusja nad koncepcjami dotyczącymi edukacji i umiejętności	33
4.3.5. Wnioski z warsztatu poświęconego edukacji i umiejętnościom kreatywnym	33
4.4. Przestrzeń	34
4.4.1. Jakiej przestrzeni potrzeba na Pradze w celu wsparcia sektora kreatywnego i społeczności?	34
4.4.2. Praga i jej przestrzeń – stan obecny	36
4.4.3. Od diagnozy do pomysłów	38
4.4.4. Dyskusja dotycząca przestrzeni praskiej i związanych z nią pomysłów	41
4.4.5. Wnioski z warsztatu poświęconego przestrzeni	43
4.5. Informacja i komunikacja	43
4.5.1. Przepływ informacji o Pradze i na Pradze	43
4.5.2. Przepływ informacji na terenie dzielnicy – stan aktualny	44
4.5.3. Od diagnozy do pomysłów	45
4.5.4. Dyskusja podsumowująca warsztat poświęcony komunikacji na Pradze	48
4.5.5. Wnioski z warsztatu poświęconego przepływowi informacji i komunikacji	48
5. Wytyczne do Opracowania Planu Działania dla wspierania rozwoju dzielnicy kreatywnej na Pradze Północ	50
5.1. Rekomendacje dotyczące wspierania kreatywnych przemysłów	

Mapa	64

1

Założenia i cele Wytycznych do Opracowania Planu Działania dla wspierania rozwoju dzielnicy kreatywnej na Pradze Północ

We wrześniu 2010 r. odbył się cykl warsztatów i otwartych dyskusji „Z Pragą dla Pragi. Wspieranie kreatywnej i przedsiębiorczej dzielnicy”¹. Ich celem było wypracowanie rozwiązań wychodzących naprzeciw kreatywności mieszkańców Pragi (młodzieży, dzieci, rodziców, osób starszych), wspierające przedsiębiorców kreatywnych oraz lokalne inicjatywy sektora kreatywnego.

1.1. Uzasadnienie wsparcia przemysłów kreatywnych

Miasto Stołeczne *Warszawa*² od 2008 roku zaangażowane jest w projekt unijny *Creative Metropoles*³ – *Kreatywne Metropolie: Wzmacnianie strategii publicznych i narzędzi wsparcia w celu rozwijania ekonomicznego potencjału branż kreatywnych*. Projekt powstał w ramach Sieci Miast Bałtyckich BaltMet, uczestniczy w nim 11 partnerów – Amsterdam, Barcelona, Berlin, Birmingham, Helsinki, Oslo, Ryga, Sztokholm, Tallin, Warszawa i Wilno. Są to przede wszystkim samorządy miast, ale także lokalne agencje wsparcia przedsiębiorczości oraz instytucje badawcze. Projekt finansowany jest z unijnego programu pomocowego Interreg IVC, z priorytetu „Innowacje i ekonomia wiedzy”.

Na potrzeby projektu Creative Metropoles wykorzystywana jest *definicja sektora*

*kreatywnego*⁴ opracowana przez brytyjskie Ministerstwo Kultury, Mediów i Sportu, stanowiąca, że przemysł kreatywny to „działania, które biorą się z indywidualnej kreatywności i talentu, i które mają zarazem potencjał kreowania bogactwa oraz zatrudnienia poprzez wytwarzanie i wykorzystywanie *praw własności intelektualnej*”⁵. Wspomniana definicja zalicza do przemysłów kreatywnych: reklamę, film (w tym video), architekturę, muzykę, rynek sztuki (w tym restauracja dzieł sztuki i rynek antyków), muzykę, teatr, taniec (sztuki performatywne), gry komputerowe, rynek wydawniczy, rękodzieło i rzemiosło artystyczne, oprogramowanie i usługi komputerowe, projektowanie /wzornictwo, radio i telewizję, projektowanie mody.

Warto podkreślić, że definicja brytyjska została przyjęta przez wiele krajów ze względu na swoją obszerność, jednak wiele jej aspektów jest wciąż dyskutowanych. Sektor kreatywny ze względu na wartości intelektualne, których wykorzystywanie i nabywanie jest jego podstawą, jest trudny do zdefiniowania. W ramach sektora kreatywnego odnajdziemy zarówno takie organizacje, które zajmują się wytwarzaniem wartości stricte kulturalnych, które są źródłem dla późniejszych działań na szczeblu koncepcyjnym, produkcyjnym i konsumpcyjnym. Jednocześnie działalność w obszarze sektora kreatywnego może być skierowana z jednej strony na sferę ekonomiczną, a z drugiej na społeczną dążącą do poprawy warunków życia społeczeństw poprzez rozwijanie myślenia kreatywnego i kreatywnego wykorzystywania umiejętności.

1. <http://zpragadlapragi.artklaster.pl/>

2. <http://www.um.warszawa.pl/>

3. <http://www.creativemetropoles.eu/>

4. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.culture.gov.uk/images/publications/part1-foreword2001.pdf>

5. <http://www.kreatywnisamozatrudnieni.pl/przewodnik.html?artid=25>

Z badań i analiz⁶ wynika, że branże kreatywne stały się kluczową siłą napędową rozwoju miast i regionów, ponieważ wspierają innowacje, które są niezbędne do rozwoju innych gałęzi gospodarki. Sektor przemysłu twórczego jest jednym z najszybciej rozwijających się sektorów w europejskiej gospodarce, znacząco przyczyniającym się do wzrostu PKB i zatrudnienia. Miasto Stołeczne Warszawa angażując się w projekt Creative Metropoles czy będąc członkiem organizacji takich jak Forum Kultury sieci **Eurocities**⁷ – Przemysł Kreatywny, rozpoczyna proces rozwoju i edukacji na temat sektora kreatywnego w Warszawie. Wierzymy, że celem i zadaniem samorządu jest edukowanie potencjalnych przedsiębiorców kreatywnych oraz udostępnianie im narzędzi do rozwoju własnych firm, których działalność będzie się opierać na wartości intelektualnej będącej podstawą przemysłów kreatywnych.

1.2. Potencjał Pragi

W drugiej połowie roku 2009 na zlecenie Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, w ramach projektu Creative Metropoles, przeprowadzono analizę warszawskiego sektora kreatywnego. Badanie było dwuetapowe – najpierw ilościowe, podczas którego zbadano jak kształtuje się sektor kreatywny w mieście, a następnie jakościowe – przeprowadzono wywiady z przedstawicielami warszawskiego sektora kreatywnego. Wywiady miały na celu określenie specyfiki sektora i poszczególnych podsektorów, obecnego klimatu dla sektora w mieście oraz obszarów, w których potrzebne jest wsparcie i zmiany.

Na podstawie przeprowadzonych badań powstał raport „**Sektor kreatywny w Warszawie. Potencjał i warunki rozwoju**”⁸. Raport ten wykazał m.in., że władze samorządowe niewystarczająco wspierają rozwój sektora kreatywnego. Ujawnił również niski poziom świadomości przedsiębiorców kreatywnych

odnośnie przynależności do kategorii jaką jest „przemysł kreatywny”. Praga Północ pojawiała się w wypowiedziach badanych jako dzielnica o dużym potencjale kreatywnego rozwoju. W oparciu o wspomniany raport, Urząd Miasta Stołecznego Warszawy podjął kolejne działania w ramach projektu Creative Metropoles, których celem jest opracowanie Wytycznych do Planu Działania dla wzmocnienia działalności kreatywnej na Pradze wykorzystując jej potencjał.

1.3. Jak powstawały Wytyczne do Opracowania Planu Działania

Prace nad Wytycznymi do Planu Działania rozpoczęły się od spotkania konsultacyjnego, w którym uczestniczyli przedstawiciele **British Council**⁹, w tym dyrektor tej instytucji w Polsce Tony O'Brien, Michael Pyner, brytyjski przedsiębiorca z ogromnym doświadczeniem w zakresie przemysłów kreatywnych i prezes **Shoreditch Trust**¹⁰, Paweł Niziński – socjolog, artysta grafik, designer, dyrektor kreatywny i zarządzający **Good Brand**¹¹, Peter Richards, Strateg projektu, ekspert od zrównoważonego rozwoju miast, Bogna Świątkowska – prezes fundacji **Bęc Zmiana**¹², Grzegorz Piątek – krytyk architektury oraz przedstawiciele Gabinetu Prezydenta, Biura Kultury i Biura Funduszy Europejskich Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy. Burza mózgów zaowocowała zarysem kierunku i charakteru działań jakie Miasto powinno podjąć, by zbudować związany z rzeczywistymi potrzebami i możliwościami plan.

Podstawą dla stworzenia Wytycznych do Planu jest diagnoza aktualnej sytuacji ekonomicznej i społecznej na Pradze oraz pomysły na przyszłość, powstałe w wyniku współpracy z mieszkańcami Pragi, przedsiębiorcami, artystami, urzędnikami, ekspertami, działaczami lokalnymi i organizacjami

6. BEDA, *The Bureau of European Design Associations* (2006), *European Design Report. The European Design Industry in Facts and Figures*.

7. <http://www.eurocities.eu/main.php>

8. http://www.creativemetropoles.eu/uploads/files/creative_metropoles_raport_warszawski_sektor_kreatywny.pdf

9. <http://www.britishcouncil.org/pl/poland.htm>

10. <http://www.shoreditchtrust.org.uk/>

11. <http://www.goodbrand.com/pl/>

12. <http://www.funbec.eu/>

pozarządowymi, zaproszonymi do udziału w ramach cyklu warsztatów. Różnorodność reprezentowanych środowisk miała zapewnić diagnozę aktualnej sytuacji na Pradze uwzględniającą różne punkty widzenia grup interesów, z którymi będzie się wiązał rozwój Pragi jako dzielnicy kreatywnej Warszawy. Z tego względu do prac nad Wytycznymi do Planu zostali zaproszeni liderzy społeczni, którzy podjęli się pracy z przedstawicielami ww. środowisk.

Zostały wybrane cztery bloki tematyczne, w ramach których uczestnicy warsztatów analizowali Pragę i zastanawiali się nad perspektywami jej rozwoju. Te bloki to: przestrzeń, społeczność lokalna, kreatywne umiejętności oraz przepływ informacji. Zostały one wybrane w oparciu o ww. raport „Sektor kreatywny w Warszawie. Potencjał i warunki rozwoju”, a także prowadzone podczas przygotowań do warsztatów rozmowy z liderami i osobami reprezentującymi sektor kreatywny na Pradze.

Poświęcono im odpowiednio cztery warsztaty i zadano uczestnikom następujące pytania: Co robić, by wspierać rozwój sektora kreatywnego na Pradze? Jak sprawić, by był on powiązany ze zrównoważonym rozwojem społecznym i przestrzennym? Jak budować dobre relacje pomiędzy przedsiębiorcami kreatywnymi a przedstawicielami dzielnicy i miasta? Jak tworzyć więzi pomiędzy nowymi i starymi mieszkańcami Pragi? Jak budować atmosferę otwartości wobec odwiedzających dzielnicę warszawiaków i turystów?

Podczas warsztatów wykorzystano „Grę Miasto Przyszłości” (Future City Game) metodologię opracowaną w ramach projektu [Creative Cities](http://creativecities.britishcouncil.org/)¹³. Ideą gry jest spotkanie grupy około 25 osób, które rzadko mogą bezpośrednio wymieniać opinie i wspólnie tworzyć nowe wizje dla swoich miast. Warsztat oparty jest o ideę gry i techniki kreatywnego myślenia. W interdyscyplinarnych zespołach współpracują mieszkańcy, urzędnicy, przedsiębiorcy eksperci: socjologowie, projektanci, architekci, urbaniści dysponujący różnymi doświadczeniami i perspektywami patrzenia na miasto. Celem gry jest wyłonienie rozwiązań

problemu, który jest tematem gry. Uczestnicy najpierw dyskutują analizując uwarunkowania i wyznawania stojące przed miastem, by następnie przejść do tworzenia pomysłów, na zakończenie odbywa się dyskusja nad propozycjami.

W warsztatach, nazwanych „Z Pragę dla Pragi”, bardzo ważny był proces rekrutacji uczestników. Brały w nim udział osoby na co dzień związane z Pragą, które umożliwiły dotarcie do przedstawicieli różnych grup interesów. Akcja zapraszania na warsztaty była celowa, poprzez liderów docieraliśmy do przedstawicieli grup, dla których poruszane kwestie były szczególnie ważne w zidentyfikowanych obszarach problemowych, udział w otwartych dyskusjach był szeroko ogłaszany.

Praca liderów nad doбором uczestników warsztatów zagwarantowała udział jednostek zaangażowanych i aktywnych, dzięki warsztatom zawiązały się nowe znajomości, które mają szansę na zacieśnianie się dzięki kolejnej powiązanej inicjatywnie Miasta – warszawskiemu portalowi przedsiębiorców kreatywnych, artklaster.pl. Na podstronie portalu znajduje się m.in. relacja z warsztatów „Z Pragę dla Pragi” oraz wypracowane w ramach projektu Creative Metropolies dokumenty, w tym Wytyczne dla Planu Działania dla dzielnicy kreatywnej. W przyszłości portal będzie rozwijany zarówno pod kontem bazy danych jak i platformy wymiany wiedzy oraz pomysłów wśród społeczności kreatywnych mieszkających i działających w Warszawie.

1.4. Jak dokument zostanie wykorzystany

Miasto Stołeczne Warszawa – dysponent Wytycznych do Planu – będzie czerpać z rozwiązań, które z dokumentu wynikają. Miasto uwzględni priorytety projektu Kreatywne Metropolie i podejmowane w ramach projektu inicjatywy, jak opracowanie Wytycznych do Planu Działania dla wspierania rozwoju dzielnicy kreatywnej, w realizacji miejskich strategii – [Strategii Rozwoju](#)

13. <http://creativecities.britishcouncil.org/>

*m.st. Warszawy do 2020*¹⁴ roku oraz *Społecznej Strategii Warszawy na lata 2009 – 2010*¹⁵. Miasto uwzględni działania projektu w wynikających z tych strategii programach operacyjnych i projektach pilotażowych, na przykład w Programie 5.4.4. Strategii Rozwoju Warszawy „Wzmocnienie wartości miejskich Pragi i podniesienie jej prestiżu”, projekcie pilotażowym Społecznej Strategii Warszawy „Rewitalizacja społeczna”, uwzględniającym współpracę z *Mikroprogramem Rewitalizacji Pragi Północ*¹⁶ oraz w Programie operacyjnym SSW „Rodzina”¹⁷. Założenia Wytycznych do Planu Działania dla dzielnicy kreatywnej wskazują, że jest to inicjatywa interdyscyplinarna, zgodnie z zaleceniami w Społecznej Strategii Warszawy. Właśnie takie inicjatywy mogą przyczyniać się do realizacji celów *Społecznej Strategii Warszawy*.

Ponadto, inicjatywy w ramach projektu zostaną uwzględnione przez Miasto przy realizacji *Polityki edukacyjnej m. st. Warszawy w latach 2008 – 2012*¹⁸ w ramach programów strategicznych Polityki, m. in. w programach „Edukacja dla wszystkich – włączająca i przeciwdziałająca segregacji”, w szczególności modułu tego programu „Programy rewitalizacji edukacyjnej dzielnic Praga Północ”, „Warszawskie szkoły zawodowe na europejskim poziomie” (działania ukierunkowane na wzmocnienie edukacji zawodowej i doradztwa zawodowego w dzielnicy Praga Północ), „Warszawska tożsamość wielokulturowe dziedzictwo” – w szczególności „Warszawski Program Edukacji Kulturalnej”, program „Warszawa różnorodna” (wzmacnianie poczucia tożsamości warszawskiej, więzi emocjonalnych z dzielnicą, odkrywanie wielokulturowego dziedzictwa Pragi Północ) czy też „Twórcza szkoła – mądra młodzież” – w szczególności projekt „System wspierania innowacji edukacyjnych w szkołach – Warszawskie Inicjatywy Edukacyjne” (w tych ramach wspieranie innowacyjnych działań edukacyjnych na Pradze Północ).

Miasto uwzględni założenia projektu także w przygotowaniu i realizacji „Programu Rozwoju

Kultury w Warszawie” m. in. w następujących modułach Programu – „Sztuka i animacja kulturalna w przestrzeni publicznej”, „Warszawa europejską metropolią kultury”, „Kultura jako czynnik społeczno-ekonomicznego rozwoju miasta” (tu zwłaszcza projekt pilotażowy „Warszawski Klaster Sektora Kreatywnego”), „Różnorodność kulturowa i dialog międzykulturowy”, „Warszawski Program Edukacji Kulturalnej” oraz „Miasto dla artystów – artyści dla miasta”.

Inicjatywy projektu Kreatywne Metropolie zostaną wzięte pod uwagę w realizacji założeń *Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Stołecznego Warszawy na lata 2010-2013*¹⁹, w szczególności Priorytetu 1 Włączanie mieszkańców Warszawy do opieki nad zabytkami... projekt 1. – Społeczna opieka nad zabytkami oraz Priorytetu III Ekspozowanie i wykorzystanie walorów zabytkowych do budowania tożsamości i dumy mieszkańców projekty 4. – Adaptacja do nowych funkcji zespołu budowlanego dawnej Wytwórni Wódek Koneser i 5. – Adaptacja trzech kamienic Żydowskiego Domu Modlitwy na Muzeum Pragi.

Miasto uwzględni inicjatywy projektu również w realizacji trzech linii tematycznych programu *Warszawa miasto kandydujące do tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016*²⁰ – *Warszawa w budowie*²¹, Wisła rzeka możliwości i Miasto Talentów, a także wskazanych priorytetów – „miasto i obywatele” (włącza mieszkańców Pragi Północ i działające tam organizacje pozarządowe w tworzenie programu), „wymiar europejski” (współpracę z Barceloną, poszerzenie wiedzy o działaniach Unii w dziedzinie wspierania sektora kreatywnego) oraz „integracja miast po obu brzegach Wisły” (integracja Pragi Północ z centrum miasta).

Dodatkowo, priorytety projektu zostaną uwzględnione przez Miasto w przygotowaniu i realizacji miejskiej *Strategii przedsiębiorczości i innowacyjności*.

Założenia prezentowanego dokumentu powiązane

14. http://www.um.warszawa.pl/v_syrenka/ratusz/strategia.pdf

15. http://strategia.um.warszawa.pl/img/stuff/file/dokumenty_ogolne/SSW_uchwalona_1427_uch_zal1.pdf

16. http://www.um.warszawa.pl/rewitalizacja/files/File/1348_zal_06_do_zal_Mikroprogram_Rewitalizacji_PRAGA_POLNOC.pdf

17. http://strategia.um.warszawa.pl/img/stuff/1%20link_%20ZALOZENIA_Rodzina.pdf

18. www.edukacja.warszawa.pl/plik.php?id=2887

19. http://bip.warszawa.pl/NR/rdonlyres/093D5B36-26B3-4111-8D59-EFB9C3BDAA5C/750536/2835_druk_zal1.doc

20. <http://www.warszawa2016.pl/index.php/pol/Warszawa-ESK-2016/Aplikacja-Warszawa-ESK-2016>

21. <http://www.warszawawbudowie.pl/>

są także z *Programem współpracy m.st. Warszawy w 2011 roku z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* ²².

Ukończony dokument zostanie przedstawiony partnerom europejskim w projekcie Creative Metropolises. Współpracujące przy projekcie biura Urzędu m.st. Warszawy podjęły decyzję o włączeniu się w kontynuację Creative Metropolises, prace odnośnie priorytetów tego projektu rozpoczynają się w styczniu 2011 r. Jednym z założeń nowego projektu jest nacisk na działania lokalne oraz kontynuację wspierania dzielnic kreatywnych w miastach partnerskich.

---

22. http://www.um.warszawa.pl/ngo/files/File/program_2011.doc

2

Analiza warunków na terenie Pragi Północ

2.1. Informacje ogólne dotyczące dzielnicy Praga Północ

Warszawa jest miastem podzielonym przez Wisłę na dwie odrębne części, „prawą” i „lewą”. Po lewej stronie znajduje się centrum miasta mieszczące wszystkie większe muzea i centra kulturowe, główny dworzec kolejowy, lotnisko oraz metro, a także dystrykty biznesowe i finansowe, Stare Miasto, Sejm i wszystkie główne atrakcje turystyczne.

Praga Północ zlokalizowana jest na prawym brzegu rzeki, określanym jako „obszar mieszkalny”. Pomijając dzielnicę ambasad na Pradze Południe, prawy brzeg Wisły postrzegany jest jako część miasta o niższym statusie materialnym. Praga Północ posiada jednakże szereg atrakcji takich jak **Ogród Zoologiczny** oraz kilka zrewitalizowanych poprzemysłowych kompleksów fabrycznych oferujących usługi gastronomiczne, prowadzących sklepy oraz działalność kulturalną, spośród których najbardziej znane to **Fabryka Trzciny**²³ oraz **Fabryka Wódek „Koneser”**.

Praga Północ to dzielnica pełna sprzeczności. Mieści najstarsze w mieście przedwojenne budynki; graniczy z rzeką, zdobyła miano warszawskiej „dzielnicę artystycznej”, a jednocześnie jest jedną z najbiedniejszych części miasta i boryka się z poważnymi problemami społecznymi, takimi jak bezrobocie, alkoholizm czy przestępczość. Dzielnica położona jest po drugiej stronie rzeki dokładnie na przeciwko słynnego warszawskiego Starego Miasta i Zamku Królewskiego. Chociaż Praga Północ postrzegana jest jako dzielnica przemysłowa z opuszczonymi kamienicami i budynkami, w jej obrębie można również znaleźć kilka terenów

zielonych takich jak **Park Praski**, Ogród Zoologiczny, park na **Szmulowiznie** oraz niezagospodarowane tereny nad rzeką.

W listopadzie 2009 r. opracowany w ramach projektu Creative Metropolises na zlecenie Urzędu m.st. Warszawy raport o nazwie **Sektor Kreatywny w Warszawie: Potencjał i Warunki Rozwoju** określił Pragę Północ jako dzielnicę posiadającą ogromny potencjał przyciągnięcia kreatywnych przemysłów. Praga to obszar realizacji wytycznych do Planu Działania mającego na celu bardziej efektywne wspieranie rozwoju dzielnicowego kreatywnego sektora, a także uczynienie z Pragi Północ kreatywnego centrum warszawskich przedsiębiorstw, oferującego kreatywne usługi i możliwość interakcji.

2.2. Warunki społeczne na Pradze Północ

Praga Północ to jedna z najmniejszych warszawskich dzielnic zajmująca jedynie 1,142 hektara (2,2% ogólnej powierzchni miasta) i skupiająca około 75 000 mieszkańców. Jest to dzielnica młoda demograficznie, z połową populacji poniżej 40 roku życia. Kobiety stanowią większość mieszkańców.

Lokalna społeczność na Pradze Północ charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem długoterminowego bezrobocia oraz sporym odsetkiem osób korzystających ze wsparcia socjalnego. Najwięcej osób w dzielnicy zatrudnia sektor publiczny. Generalnie społeczność praska charakteryzuje się wysokim stopniem ubóstwa i marginalizacji społecznej.

Dzielnica wciąż odczuwa skutki II Wojny Światowej, czego dowodem są sprawy sądowe toczące się o prawo do przedwojennej własności ponad 150

23. <http://www.fabrykatrzcinylp/>

kamienic należących do miasta. Większość z nich jest w bardzo złym stanie technicznym. Po wojnie z powodu niedostatku kwater mieszkalnych lokale podzielono na mniejsze części. W efekcie ponad sześćdziesiąt lat później 10% mieszkańców nie posiada łazienek i jest zmuszona korzystać z obiektów komunalnych.

Na terenie Pragi znajdują się dość licznie tory kolejowe i główne drogi przelotowe, co powoduje, że dzielnica jest dosłownie pocięta na pomniejsze części, pomiędzy którymi istnieje niewielka ciągłość komunikacyjna. W rezultacie mieszkańcy nie czują się związani z Pragą terytorialnie, nie są też dumni z jej estetyki i rozwoju. Z dzielnicą wiąże się mnóstwo negatywnych stereotypów.

Osoby prowadzące badania nad kreatywnością i rozwojem miast podkreślają, że obszary stawiające na sektor kreatywny charakteryzują się tolerancyjną postawą ich mieszkańców. Wolni strzelcy, artyści, przedsiębiorcy inwestujący w kulturę i projektanci chętnie osiedlają się i pracują w dzielnicach, gdzie społeczeństwo jest otwarte na innowacje i nietradycyjne modele społeczne. Otwartość ta niekoniecznie jednak oznacza chęć kontaktu z sektorem kreatywnym, gdyż zwykle najbardziej ceni się przyjazną obojętność.

Generalnie Pragę Północ można uważać za dzielnicę otwartą na sektor kreatywny pomimo tego, że jego rozwój powoduje konflikty i nieporozumienia pomiędzy nowymi a starymi mieszkańcami. Nowo przybyłe, kreatywne jednostki mają zwykle większe możliwości finansowe niż lokalni mieszkańcy. Część mieszkańców postrzega kreatywnych przedsiębiorców jako obcych i może wykazać się zaborczością w stosunku do swych budynków, podwórek czy ulic. Organizacje pozarządowe i instytucje miejskie wkładają ogromną pracę w pokonywanie różnic i w budowanie współpracy pomiędzy sektorem kreatywnym a mieszkańcami w zakresie animacji kultury, edukacji czy sztuki.

2.3. Sytuacja gospodarcza i przedsiębiorczość na Pradze Północ

Praga Północ posiada niższą niż średnia warszawska stopę przedsiębiorczości, określaną na podstawie liczby zarejestrowanych podmiotów

gospodarczych na 1 000 mieszkańców. Analiza statystyk przedsiębiorczości opierająca się na *Polskiej Klasyfikacji Działalności*²⁴ (PKD) wykazuje, że większość podmiotów działających na Pradze zajmuje się handlem, naprawą oraz utrzymaniem nieruchomości, transportem, gospodarką magazynową i łącznością. Co ciekawe, statystyki pokazują bardzo niewielką liczbę podmiotów oferujących usługi w zakresie turystyki. Z uwagi na bardzo dogodne położenie Pragi Północ nieopodal centrum miasta, sprawny system transportu oraz możliwość włączenia praskich zabytków i dziedzictwa kulturowego do typowego warszawskiego pakietu turystycznego, należałoby przyspieszyć rozwój lokalnych usług turystycznych.

Usługi turystyczne znajdują się wśród celów strategicznych rozwoju dzielnicy. „Zwiększenie atrakcyjności Warszawy dla mieszkańców i turystów” to cel 2.3. **Strategii Rozwoju Miasta**. Z usług turystycznych można skorzystać w Hotelu Hetman, Hotelu Praskim czy Hotelu Nowa Praga. Istnieje także szansa wypromowania lokalnego sektora kreatywnego w celu przyciągnięcia turystów oraz warszawiaków z innych dzielnic.

Pragę zaczęto postrzegać jako dzielnicę kreatywną dzięki dostępności tanich kwater (np. pracowni, scen, powierzchni biznesowych i rozrywkowych). Sektor kreatywny składa się przede wszystkim z ludzi, którzy mieszkają poza Pragą Północ i jedynie dojeżdżają tu do pracy. Ponieważ większość działalności w ramach sektora kreatywnego prowadzona jest przez małe podmioty gospodarcze i wolnych strzelców, zameldowanych często w innym miejscu, nie dostrzega się ich wkładu w gospodarkę dzielnicową. Choć wielu kreatywnych przedsiębiorców ukończyło uniwersytety czy szkoły wyższe, sektor kreatywny nie przetrwałby bez wsparcia ze strony usługodawców (np. elektryków, techników oświetlenia, stolarzy, techników dźwięku, kucharzy, pracowników biurowych, ochrony, etc.). Aktualnie miasto nie prowadzi statystyk zatrudnień w ramach sektora kreatywnego, wobec czego ciężko jest określić jego wielkość i wkład w lokalną ekonomię.

Praski sektor kreatywny przyczynił się jednakże do powstania wielu nowych miejsc pracy.

24. http://www.stat.gov.pl/klasyfikacje/pkd_07/pkd_07.htm

Niestety, nowe stanowiska są rzadko zajmowane przez lokalnych mieszkańców z powodu przepaści pomiędzy umiejętnościami wymaganymi przez sektor a tymi prezentowanymi przez lokalną społeczność. Niekorzystna sytuacja społeczna na Pradze Północ mogłaby ulec zmianie dzięki rozwojowi w zakresie ekonomii społecznej. Za **przedsiębiorstwo społeczne** uznaje się „działalność o celach głównie społecznych, której zyski z założenia są reinwestowane w te cele lub we wspólnotę, a nie w celu maksymalizacji zysku lub zwiększenia dochodu udziałowców czy też właścicieli.”²⁵. Przedstawiciele praskiego sektora kreatywnego i lokalnych przedsiębiorstw wyrazili zainteresowanie w uczestniczeniu w jakiejś formie społecznej działalności służącej poprawie jakości życia w dzielnicy.

2.4. Stan edukacji na Pradze Północ

Problem ubóstwa na terenie dzielnicy sprawia, że szkoły borykają się z niską frekwencją. Problemem jest zwłaszcza frekwencja w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Wielu uczniów wychowywanych jest w rodzinach dysfunkcyjnych (trwałe bezrobocie, alkoholizm, ubóstwo). Władze samorządowe – miejskie i dzielnicowe oferują wiele pozaszkolnych zajęć, jednakże uczestnictwo dzieci jest niższe od spodziewanego. Kwestie związane ze wspieraniem szkół na Pradze Północ zostały zawarte w *Polityce edukacyjnej m.st. Warszawy w latach 2008-2012*.

W publicznych szkołach na Pradze Północ uczy się około 7 700 dzieci. W dzielnicy jest pięć szkół ponadgimnazjalnych oraz sześć gimnazjów, do których uczęszcza odpowiednio 1 600 oraz 1 500 uczniów. W pięciu szkołach podstawowych uczy się ponad 3 100 uczniów. Ponadto w dzielnicy działa trzynaście przedszkoli, do których uczęszcza 1 480 dzieci. Edukacja przedszkolna stwarza możliwość wyrównywania szans edukacyjnych, zwłaszcza dzieci wychowywanych w rodzinach, które nie zapewniają wystarczającej opieki. Dlatego Biuro Edukacji prowadziło projekt „Praskie pięciolatki”, którego celem było zapewnienie bezpłatnej

edukacji przedszkolnej dzieciom pięcioletnim. Rodzice z niskimi dochodami mogą ubiegać się o zwolnienie z opłat przedszkolnych.

Przedszkola praskie prowadzą różnorodne działania związane z edukacją kulturalną, w 2010 roku np. dzieci były zaangażowane w obchody 200. rocznicy urodzin Fryderyka Chopina czy w projektach związanych z budowaniem tożsamości lokalnej.

W całej dzielnicy dyrektorzy żłobków wyrazili swoją potrzebę zwiększenia liczby godzin pracy nauczycieli specjalistów (logopedów, psychologów).

W roku szkolnym 2009/2010, na Pradze Północ 1,532 uczniów uczęszczało do szkół zawodowych, które oferują następujące kierunki kształcenia:

- **ekonomia i zarządzanie: technik ekonomii, zarządzanie turystyką (412 uczniów)**
- **geodeta, geolog, technik drogowy (527 uczniów)**
- **technik-mechanik, technik samochodowy, mechanik samochodowy (288 uczniów)**
- **technik mechanik oraz informatyk (159 uczniów)**
- **technik elektryk oraz elektryk, elektrotechnik samochodowy (146 uczniów)**

Należy zauważyć, że **Technikum Geologiczno-Geodezyjno-Drogowe**²⁶ jest jedną z najlepszych szkół technicznych w Warszawie, a jego uczniowie są zwycięzcami ogólnopolskich konkursów, w których zdobywają indeksy na uczelnie. Do czołówki stołecznych liceów można zaliczyć dwie licea ogólnokształcące – **liceum im. króla Władysława IV** i **Liceum im. Ruy Barbosy**.

Ta ostatnia szkoła od kilku lat organizuje Ogólnopolski Przegląd Twórczości Poetyckiej Jacka Kaczmarskiego „Rytmy nieskończoności” (wyróżniony podczas Giełdy Projektów Edukacji Kulturalnej w 2010).

Dzielnicowe Centrum ds. Integracji utworzone w ramach **Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 5**²⁷ działającej na Pradze Północ od 2008 r. zostało wysoko ocenione przez rodziców dzieci niepełnosprawnych, nauczycieli i specjalistów pracujących w placówkach działających w tym zakresie.

25. <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/>

26. <http://www.zs14.pl/>

27. <http://ppp5.pl/>

Oprócz szkół publicznych i centrów wsparcia wymienionych powyżej, dzielnica posiada również następujące prywatne placówki edukacyjne: 2 przedszkola, 2 gimnazja, 6 szkół średnich, 3 szkoły policealne, 5 liceów zawodowych i 1 zasadniczą szkołę zawodową.

Różnego rodzaju organizacje pozarządowe (NGOs) biorą aktywny udział w działaniach edukacyjnych prowadzonych na terenie dzielnicy. Dzielnica posiada bogatą ofertę kursów i warsztatów takich jak zajęcia z kinematografii czy warsztaty artystyczne i teatralne. Często odbywają się one w przestrzeni miejskiej – na podwórzach i ulicach, w parkach, czy ośrodkach opieki dziennej.

Problemy, z którymi zmagają się szkoły dzielnicowe (np. gorsze wyniki egzaminów w porównaniu z innymi dzielnicami, niska frekwencja i inne kwestie z zakresu kształcenia) wymagają wspólnej interwencji administracji miejskiej, organizacji pozarządowych i placówek społecznych. Z myślą o szkołach na Pradze Północ powstają różne inicjatywy (takie jak np. finansowane przez Unię Europejską studia podyplomowe dla dyrektorów pracujących na terenie problematycznych dzielnic). Wkrótce rusza nowy projekt mający na celu wspieranie nauczycieli w kształceniu uzdolnionej młodzieży. Nauczyciele poznają metody diagnozowania, będą też pracować z uczniami utalentowanymi w różnych dziedzinach.

Dzieci i młodzież chętnie korzystają z szansy nawiązania kontaktu ze studentami i animatorami kultury, od których mogą nauczyć się nowych rzeczy i spędzić czas w kreatywny sposób. Zajęcia tego typu są alternatywą dla instytucjonalnych form edukacji. Formuła organizacyjna warsztatów pozwala na uczestnictwo dzieci i młodzieży, nie radzących sobie zazwyczaj z programem nauczania w szkołach nie z powodu braku talentu, tylko ogólnego negowania otaczającego świata, braku wytrwałości oraz braku wsparcia ze strony rodziców. Tradycyjne formy edukacji nie wystarczają, aby zapewnić równe szanse takim dzieciom.

2.5. Sytuacja przestrzenna na Pradze Północ

Architektura Pragi Północ stanowi obok mieszkańców i kultury element wyróżniający tę dzielnicę na tle innych dzielnic warszawskich. Praga posiada najlepiej w całej Warszawie zachowaną przedwojenną tkankę miejską. W 1794 r. dzielnica została przyłączona do stolicy, a jej najbardziej dynamiczny rozwój nastąpił na przełomie XIX i XX w. Do dziś można znaleźć ślady roli i uczestnictwa Pragi w rewolucji przemysłowej. Liczne zabytki kultury przemysłowej mają dużą wartość i stanowią potencjał dla rozwoju, niestety jednak nie są otaczane opieką. Dla przykładu, niedawno zburzono parowozownię przy ulicy Wileńskiej. Po wojnie Praga rozkwitła przemysłowo, dynamicznie rozwinęło się też prefabrykowane budownictwo mieszkaniowe. W tym okresie dzielnica została podzielona na część Północną i Południową. Budynki z tamtych lat stanowią charakterystyczną dla dzielnicy zabudowę, np. osiedle Praga II i przylegający do niego *Plac Hallera*. Organizacje społecznościowe czynią starania mające na celu zachowanie oryginalnej formy architektonicznej budynków zabytkowych na przekór krajowej polityce oszczędności energetycznej (np. subsydiowanym programom modernizacji izolacji termicznej zewnętrznych ścian budynków), zmieniającej unikatowy charakter budynków historycznych.

Liczne podmioty dokładają wszelkich starań, aby kształtować tożsamości przestrzeni praskiej poprzez nadanie publicznym przestrzeniom i istniejącym już obiektom nowoczesnego stylu, który nie zdominuje jednak elementów historycznych – miejskich wzorów i architektury. Jest to szerokie pole dla inwestycji mogących poprawić jakość przestrzeni miejskiej. Istnieją liczne niezagospodarowane powierzchnie atrakcyjne dla budownictwa mieszkaniowego, sklepów, punktów usługowych czy biur, ale podział gruntów to nadal kwestia problematyczna zarówno dla miasta jak i dla władz dzielnicowych.

Różne oddolne inicjatywy grup mieszkańców, aktywistów, planistów i architektów mają na celu edukowanie mieszkańców poprzez zaangażowanie ich w życie społeczności. Inicjatywa koncentrująca się na *Pałacu Konopackiego* to dobry przykład oddolnych działań architektów,

urbanistów, organizacji pozarządowych i artystów współpracujących z władzami lokalnymi w celu ocalenia budynku od całkowitego zawalenia się. Tego typu inicjatywy walczą przede wszystkim o rekultywację architektury i przestrzeni pozwalającej na integrację lokalnych mieszkańców. Jest to bardzo istotne z uwagi na fakt, że wiele prywatnych, zmodernizowanych budynków i przestrzeni takich jak np. Fabryka Trzciny nie jest szczególnie otwartych na lokalną społeczność.

Przemiana Pragi w dzielnicę artystyczną była procesem organicznym, jednak pierwsze ziarna zostały zasiane, gdy miasto po wyjątkowo niskich cenach wydzierżawiło artystom powierzchnie w dawnych fabrykach. Fabryki z czerwonej cegły przebudowane zostały na przestrzeń sceniczną, pracownie autorskie, butiki, teatry alternatywne i kawiarnie. Te charakterystyczne dla przestrzeni miejskiej i przemysłowej modne miejsca stały się częścią warszawskiej sceny nocnej i do pewnego stopnia można je uważać za katalizator, który przyciągnął do dzielnicy artystów, kreatywnych przedsiębiorców i turystów.

Według dzielnicowego **Zakładu Gospodarowania Nieruchomościami**²⁸ średni koszt wynajmu od Miasta lokalu na Pradze wynosi 15,00 PLN/netto/m², zaś średni koszt wynajmu lokali użytkowych dla artystów i małych kreatywnych podmiotów gospodarczych to 7,40 PLN/netto/m². Z 1 230 wszystkich wynajmowanych lokali, 55 miasto udostępnia artystom. Opierając się na tych liczbach, sektor kreatywny wynajmuje 4, 5% ogólnej liczby lokali, bądź 3,7% całkowitej przestrzeni udostępnianej przez Miasto. Pomieszczenia wymagają remontu i odnowienia dla celów działalności gospodarczej prowadzonej przez nowych lokatorów. Kiedy dzielnica stała się bardziej atrakcyjna, wiele dawnych fabryk zostało sprzedanych sektorowi prywatnemu. Fabryka Trzciny, Fabryka Wódek 'Koneser' czy kamienica przy **ul. Inżynierskiej** to tylko niektóre z miejsc, które odrodziły się dzięki artystom, animatorom i prywatnym przedsiębiorcom prowadzącym tu swoją działalność. Praskie pracownie, galerie, biura, sklepy i restauracje wdrażają ciekawe programy wydarzeń społecznych i kulturalnych.

28 <http://www.zgn-praga-pn.waw.pl/>

Atrakcyjne ceny wynajmu lokali użytkowych przyciągają na Pragę wielu kreatywnych młodych ludzi. Narzekają oni jednak, że procedury związane z wynajmem są skomplikowane, a informacje na temat przeznaczonych pod wynajem nieruchomości trudno dostępne. Miejskie Biuro Polityki Lokalowej twierdzi, że dzięki ogłoszeniom o przetargach proces wynajmu jest przejrzysty. Istnieje zatem wyraźny rozdźwięk pomiędzy opiniami na temat dostępności informacji.

Placówki oświatowe to kolejny czynnik przyciągający ludzi na Pragę (np. **Wyższa Szkoła Menedżerska**²⁹ przy ul. Kawęczyńskiej). Wszystkie nowoprzybyłe osoby generują zapotrzebowanie na określone usługi, co przyczynia się do powstawania nowych miejsc pracy. Coraz częściej organizowane na terenie dzielnicy wydarzenia, takie jak koncerty i festiwale, również pomagają tworzyć wizerunek Pragi jako okolicy tętniącej życiem i przyciągającej mieszkańców z innych dzielnic.

Praga Północ posiada dobrze rozwinięty system transportu (autobusy, tramwaje), ciągi komunikacyjne biegną na drugą stronę Wisły do centrum oraz wzdłuż rzeki. Na prawym brzegu nie funkcjonuje na razie metro, ale jego druga linia jest już w budowie i otwarcie stacji na Pradze planowane jest na rok 2013. Dwa dworce kolejowe obsługują zarówno ruch podmiejski, jak i krajowy oraz międzynarodowy. Intensywny ruch samochodowy na drogach powoduje hałas i zanieczyszczenia, problem ten dotyczy jednak całej Warszawy, jako że miasto nie wybudowało jeszcze obwodnic zewnętrznych i wewnętrznych. Skutkuje to skierowaniem całego ruchu przez centrum Warszawy, nie zaś jej obrzeżami.

Budowa drugiej linii metra, fragmentu obwodnicy wewnętrznej oraz planowanego Mostu Kasińskiego spowoduje radykalne ograniczenie ruchu drogowego i zatorów, pozytywnie wpływając na atrakcyjność Pragi dla inwestorów. Innym czynnikiem stwarzającym dodatkowe możliwości rozwoju dla Pragi jest sąsiedztwo nowego **Stadionu Narodowego**, aktualnie będącego w budowie, a także pobliskiej dzielnicy Praga Południe, gdzie znajduje się **Park Skaryszewski**. Głównym właścicielem gruntów w dzielnicy jest

29. <http://www.kaweczynska.pl/>

m.st. Warszawa oraz Skarb Państwa (ponad 50%). Pozostałe grunty należą do osób prawnych i fizycznych, przy czym do osób fizycznych należy zaledwie 1,5%. Prawa do własności znacznej części nieruchomości są przedmiotem roszczeń wysuwanych przez poprzednich właścicieli (sprzed II Wojny Światowej). Według danych z końca 2003 r., 39% mieszkań na Pradze należało do gminy, 30,1% do osób fizycznych, a 21,1% do spółdzielni mieszkaniowych, w tym 7,9% do przedsiębiorstw. Tylko niewielka liczba mieszkań (0,6%) funkcjonowała w ramach budownictwa komunalnego, co stanowi bardzo mały odsetek zważywszy na potrzeby lokalne. W przypadku powierzchni użytkowej, przeważały małe lokale o średniej powierzchni 50 m² składające się z 3,24 pokoi.

2.6. Rewitalizacja Pragi Północ

Praga Północ to jedna z pierwszych dzielnic, które dołączyły w 2005 r. do *Lokalnego Uproszczonego Programu Rewitalizacji*, a w 2008 r. do *Lokalnego Programu Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005 - 2013*³⁰.

Prace rewitalizacyjne mają objąć obszar zabudowy mieszkalnej Pragi Północ o powierzchni 670 ha (58,6 % powierzchni całej dzielnicy). Obszar rewitalizacji ma kształt trójkąta graniczącego z *Wisłą* i *ulicą Starzyńskiego*, a następnie ciągnącego się wzdłuż linii torów kolejowych (stanowiącej dodatkowo linię graniczną pomiędzy Pragą Północ a Targówkiem i Pragą Południe), i kończącego się z powrotem przy Wiśle. Intensyfikacja programu rewitalizacyjnego dotyczy przede wszystkim obszaru ograniczonego następującymi ulicami: *Białostocką, Trasą Tysiąclecia, Folwarczną, Al. Tysiąclecia, Kijowską* i *Targową*.

Spora część gruntów i lokali włączonych w program rewitalizacji została poddana pracom konserwacyjnym. Na obszarze przeznaczonym do rewitalizacji zamieszkuje ponad 98% mieszkańców dzielnicy. Tutaj koncentruje się życie dzielnicy, usytuowane są obiekty użyteczności publicznej

(szkoły, szpitale, kliniki), obiekty o charakterze kulturalnym, sportowym, rekreacyjnym, obiekty handlowe i punkty usługowe, jak również niewielka liczba obiektów przemysłowych. Obszar ten pełni również znaczącą funkcję komunikacyjną, zarówno dla mieszkańców wszystkich dzielnic prawobrzeżnej Warszawy, jak i okolicznych gmin. Jest silnie zurbanizowany.

Mikroprogram Rewitalizacji zakłada wsparcie przez dzielnicę rozwoju kulturalnego. Misja programu została sformułowana następująco: „Praga Północ to dobry adres do mieszkania, zwiedzania, inwestowania. Praga Północ to przyszłe centrum artystyczno-kulturalne stolicy.” W ramach programu rewitalizacji opracowano dziesięć celów strategicznych określających źródła finansowania, w tym Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Większość projektów koncentruje się na „warstwie zewnętrznej” i ma na celu poprawę estetyki i struktury budynków oraz ulic, w tym kontynuację prac rewitalizacyjnych na *ulicy Żąbkowskiej*, rewitalizację *ulicy Białostockiej*, renowację kamienic przy *ulicy Radzywińskiej 2, Markowskiej 12, 14 i 16* oraz całkowitą modernizację wielorodzinnej kamienicy im. Juliusza Nagórskiego przy ulicy Targowej 15 przeprowadzoną w ramach programu renowacji kamienic praskich o znaczeniu historycznym.

Dodatkowo powstał szereg projektów nastawionych na rozwój nowej przestrzeni publicznej, takich jak *Muzeum Warszawskiej Pragi*³¹, *Dom Ojca Ignacego*³² (społecznościowy ośrodek opieki dziennej) czy utworzenie Sąsiedzkiego Centrum Integracji Społecznej przy ul. Korsaka.

Twórcy programu rewitalizacji podkreślili również konieczność przeprowadzenia „miękkich działań” służących poprawie jakości życia społeczności praskiej. Inicjatywy te obejmują zajęcia edukacyjne, działania integrujące lokalne społeczności, działania mające na celu doskonalenie kwalifikacji zawodowych oraz kształtowanie wizerunku dzielnicy. Przedmiotem programu rewitalizacji jest również wyznaczenie i przygotowanie nowych szlaków turystycznych zwanych „Spacery po Pradze” oraz ulepszenia okolic Parku Praskiego.

30. http://www.um.warszawa.pl/rewitalizacja/files/File/1607_uch_zal_Lokalny_Program_Rewitalizacji1.pdf

31. <http://www.muzeumpragi.pl/>

32. http://www.katedra-floriana.wpraga.opoka.org.pl/dom_ignacego.php

2.7. Sytuacja sektora kreatywnego na Pradze Północ

Praga nie posiada wystarczającej ilości obiektów kulturalnych takich jak kina, teatry i galerie. Większość instytucji kulturalnych działających na terenie dzielnicy to prywatne podmioty gospodarcze. Brakuje obiektów przeznaczonych dla seniorów. Wartość Pragi Północ określa kultura jej życia codziennego. Mieszkańcy dzielnicy szczerzą się „praskim stylem życia” określającym lokalny koloryt i kultywującym tradycje (np. opiekę nad kaplicami w podwórzach). Niepowtarzalny charakter praskich ulic tworzony jest przez liczne sklepy rzemieślnicze, które coraz ciężiej znaleźć w innych dzielnicach warszawskich. Używając metafory, Praga to „warszawski Brooklyn”.

Odkąd Polska przystąpiła do Unii Europejskiej w 2004 r., coraz więcej artystów i przedsiębiorców z sektora kreatywnego lokuje na Pradze swą działalność, pracownie i biznes, przyczyniając się w ten sposób do tworzenia nowej warstwy kulturowej życia codziennego w dzielnicy. Twórcy przyciągają mieszkańców innych dzielnic warszawskich, zachęcając do bliższego zaznajomienia się z Pragą Północ oraz do składania jej częstszych odwiedzin.

Inicjatywy w zakresie kultury prowadzone są przez różne podmioty działające w ramach sektora prywatnego bądź lokalnej społeczności. Praga mieści galerie, kawiarnie, kluby oraz sceny koncertowe i teatralne, które już na dobre wpisały się w lokalny krajobraz, stale też powstają nowe obiekty. W lutym 2010 rozpoczął działalność **Creative Hub**³³ przy ulicy Targowej, udostępniający powierzchnie biurowe dla wolnych strzelców i przedsiębiorstw.

Dom Kultury „Praga”³⁴ zdołał zgromadzić około 1500 bywalców, którzy regularnie uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych takich jak koncerty czy festiwale. Instytucja ta powstała z myślą o prowadzeniu działań edukacyjnych i kulturalnych, jako miejsce spotkań grup artystycznych, grup zainteresowań oraz jako centrum oferujące różne kursy.

Promocja kultury polega również na prowadzeniu działań służących budowaniu lokalnej tożsamości i nauce na temat historii dzielnicy, jej budynków, przestrzeni i mieszkańców. Taki był cel projektu „Spacery po Pradze” wyznaczającego nowe szlaki turystyczne, na razie jednak nie został on jeszcze wdrożony. Dzielnicą wsparła 19 kulturalnych i społecznych inicjatyw przeprowadzonych przez inne podmioty. Łączna suma dotacji otrzymanych na realizację projektów wyniosła ponad 300 000 złotych (75 000 euro).

Stale wzrasta wpływ sektora kreatywnego na atmosferę i charakter Pragi, co wykorzystują reprezentanci dzielnicy w celu poprawy jej wizerunku. Jednak dla wielu osób i instytucji wartość i funkcja przemysłów kreatywnych pozostaje niejasna. Podczas zorganizowanej w 2009 r. konferencji Creative Metropolies stwierdzono, że *„sektor kreatywny jest nie tylko standardowym elementem ekonomii, ale czymś zupełnie nowym i odrębnym z perspektywy społecznej. Dla jednostek zaangażowanych w działalność w sektorze kreatywnym, praca i życie stanowią jedno. Jest to styl życia, który wymaga inspirującego otoczenia i przestrzeni.”*³⁵

33. <http://www.creativehub.pl/>

34. <http://tupraga.pl/cms/>

35. <http://warszawa.naszemiasto.pl/artykul/55409,i-konferencja-kreatywnych-metropolii,id,t.html>

3

Opinie w grupach interesariuszy

3.1. Grupy interesariuszy

W trakcie wypracowywania najwłaściwszej metody dla stworzenia Wytycznych do Planu Działania wspierającego kreatywne przemysły na Pradze, Miasto Stołeczne Warszawa było świadome konieczności skoncentrowania się nie tylko na sektorze kreatywnym, ale też na zrównoważonym rozwoju całej okolicy.

Przyjmując całościowy, zorientowany na społeczność punkt widzenia miasto i jego doradcy zdecydowali się zastosować „oddolne” podejście do opracowania Wytycznych. Postanowiono, że zostanie przeprowadzona seria warsztatów z udziałem różnych grup interesariuszy, umożliwiającą społeczności zasugerowanie działań. Utworzono cztery grupy interesariuszy: artystów, młodzieży, kreatywnych podmiotów gospodarczych oraz dorosłych i seniorów. Uznano, że dla celów trwałości zaproponowanych rozwiązań oraz opracowywanego dokumentu w warsztatach powinna uczestniczyć lokalna społeczność.

W czterech warsztatach przeprowadzonych we wrześniu 2010 r wzięło udział 175 osób. Poniżej znajduje się subiektywna charakterystyka każdej z grup interesariuszy opracowana na podstawie rozmów przeprowadzonych podczas warsztatów oraz w procesie ich tworzenia.

3.2. Artyści na Pradze Północ

Większość zaproszonych artystów działała na Pradze, ale mieszkała gdzie indziej. Część z nich niedawno osiedliła się na Pradze. Chociaż większość wyraziła chęć przeprowadzki do dzielnicy,

wskazano konkretne wiążące się z tym problemy dotyczące przede wszystkim lokali. Wielokrotnie podkreślono problemy związane ze znalezieniem miejsca na atelier bądź pracownię, jak również z drogimi naprawami koniecznymi do poprawy katastrofального stanu technicznego dostępnej przestrzeni.

Chociaż czynsze na Pradze należą do najniższych w Warszawie, a dla pewnych przemysłów istnieją nawet stawki preferencyjne, decyzje muszą się opierać na rzetelnych badaniach. Wprowadzono na przykład czynsz preferencyjny dla rzemieślników, zobowiązujący władze dzielnicowe do określenia typu działalności rzemieślniczej pożądanej na terenie dzielnicy, jak również minimalnej stawki czynszowej dla lokali wynajmowanych podmiotom prowadzącym tego rodzaju działalność. Narzędzie to pozwala otoczyć opieką rzemieślników, których rzadko stać na wynajem pracowni na silnie konkurencyjnym warszawskim rynku.

Co ciekawe, artyści nie wyrazili obaw co do patologii występujących na Pradze i rzadko wspominali jakiegokolwiek lokalne zagrożenia, mogące odwieść ich od chęci zamieszkania na terenie dzielnicy. Również zagraniczni artyści upodabali sobie Pragę. Za granicą jest ona postrzegana jako miejsce przyjazne sztuce i kulturze.

Większość artystów uczestniczących w warsztatach ukończyła szkoły artystyczne, a część samodzielnie rozwijała talenty.

Ze względu na problemy społeczne występujące na terenie dzielnicy wielu artystów zaangażowało się, lub jest zainteresowanych zaangażowaniem się, w jakąś formę aktywizmu społecznego. Są oni otwarci na lokalne inicjatywy, i nierzadko sami stają się animatorami praskiej kultury. Prezentują

innym swoje prace i styl życia, chętnie nawiązując kontakt z dziećmi. Na Pradze popularne są warsztaty prowadzone przez artystów wolontariuszy (np. w zakresie sztuki ulicznej, gry na perkusji czy malarstwa).

Artyści działający na terenie dzielnicy to dynamiczna, interesująca i oryginalna grupa społeczna. Są otwarci, świadomi nowych trendów intelektualnych, wolni od uprzedzeń. Wielu z nich ma ciekawe doświadczenia życiowe, lubi wyzwania i prezentowało już swoją twórczość na arenie międzynarodowej. Działają oni również jako aktywiści. Nie ukrywają się ze swoją sztuką, chętnie dzieląc się nią z innymi poprzez organizację zajęć artystycznych. Artyści zazwyczaj prowadzą styl życia przyjazny środowisku naturalnemu, są wegetarianami, itp.

Typową formą zarabkowania artystów jest prowadzenie małej działalności gospodarczej różnego rodzaju. Często nie ma ona nic wspólnego z ich twórczością artystyczną. Artysta może na przykład pracować w agencji reklamowej jako grafik komputerowy. Od czasu do czasu artyści biorą udział w projektach finansowanych z publicznych funduszy. Zwłaszcza muzycy nie są w stanie utrzymać się jedynie z koncertów i występów.

Wielu artystów uczestniczących w warsztatach miało trudności w znalezieniu powierzchni użytkowej, niektórzy jednak wynajęli lokal od miasta i przeprowadzili renowację na własną rękę. Artystom ciężko znaleźć pracownię ze względu na dramatyczny stan lokali udostępnianych przez władze lokalne. Odkąd dzielnica zyskała na popularności dzięki artystom, klubom nocnym i kawiarniom, dało się odczuć podwyżkę czynszów. Lokale są za małe dla celów działalności gospodarczej, jednak wystarczające dla artystów. Należy zaznaczyć, że Miasto jest w trakcie określania wartości i promowania udostępniania powierzchni strychowych na pracownie dla malarzy i artystów.

Istnieje ogromne zapotrzebowanie na dużą przestrzeń z przeznaczeniem na urządzenie prób przed pokazami. Muzycy, tancerze i aktorzy nie mają miejsca na ćwiczenie przed swymi występami. Jest

to problem związany z dostępnością i wielkością lokali, a w przypadku muzyków – z hałasem. Grupom teatralnym i tanecznym nie pozostaje nic innego jak wyjeżdżać na próby poza Warszawę, co zmusza artystę do opłacenia sali prób, oraz do wynajmu pokoju na noc. Podobnie jest w przypadku studiów nagrań w Warszawie, których ceny są tak wysokie, że muzycy zazwyczaj decydują się nagrywać poza miastem. Praga ma szansę stać się liderem w dziedzinie udostępniania przestrzeni do prób dla całego miasta dzięki przeznaczeniu dużych powierzchni na próby i studia nagraniowe, co zatrzyma artystów w mieście i sprawi, że wspomogą oni warszawską gospodarkę, a przy okazji spędzą też więcej czasu ze swoimi bliskimi.

Artyści zgodzili się, że Praga ma ogromny potencjał aby stać się warszawskim centrum sztuki i kultury alternatywnej. Praktycznie wszyscy artyści wyrazili wolę współpracy z lokalną społecznością i Miastem, zaznaczyli jednak, że nie istnieje żadna oficjalna inicjatywa służąca wspieraniu i integrowaniu artystów. Wielu podkreśliło konieczność zwiększenia wrażliwości dzielnicy na kwestie związane z czystością, bezpieczeństwem, ochroną dziedzictwa i zabytków dzielnicy, jak również ogólną poprawą estetyki otoczenia.

3.3. Przemysły kreatywne na Pradze Północ

Osoby prowadzące kreatywną działalność gospodarczą na Pradze wywodzą się z różnych środowisk, pochodzą ze wszystkich części Polski i są w różnym wieku. Większość ma od 30 do 45 lat, ale część mieści się w przedziale wiekowym 45-55. Tylko kilku z nich mieszka na Pradze, większość jest z pobliskich dzielnic (Wawer, Białołęka); są również tacy, którzy mieszkają w bardziej odległych częściach miasta takich jak Mokotów czy Bielany. Przedsiębiorcy wywodzący się spoza Warszawy zazwyczaj nie zmieniają swego miejsca zameldowania, co sprawia, że płacone przez nich podatki za działalność prowadzoną na Pradze trafiają gdzie indziej.

Kreatywni przedsiębiorcy to zazwyczaj ludzie z wyższym wykształceniem. Większość z nich ukończyła studia artystyczne na kierunkach takich jak grafika komputerowa, projektowanie mody, grafika cyfrowa, fotografia, architektura, taniec i kinematografia. Inni studiowali socjologię, literaturę, etnografię, teologię czy historię. Większość kreatywnych przedsiębiorców uczestniczących w warsztatach przyznała, że nie bierze udziału w życiu społeczności, a przynajmniej, że nie wysuwa żadnych inicjatyw. Niechętnie zatrudniają oni na stałe lokalną społeczność, gdyż postrzegają ją jako nielojalną i niezdyscyplinowaną. Jednak wielu z nich usiłuje pomóc ubogim mieszkańcom Pragi, zwykle swoim najbliższym sąsiadom, poprzez wsparcie ich materialnie (np. dostarczenie ubrań, materiałów szkolnych, jedzenia) bądź zatrudnienie ich do niewielkich zadań (np. sprzątanie). Niestety lokalna społeczność zazwyczaj nie szanuje przedsiębiorców – sklepy i pracownie są okradane i niszczone (np. tłuczone okna, itp.), a kluby atakowane przez wandalów (np. obrzucane kamieniami, zaśmiecanie, itp.).

Reprezentanci sektora kreatywnego nie oddzielają swojego życia zawodowego od prywatnego. Praca to ich pasja, wobec czego poświęcają jej też sporą część swego czasu wolnego. Z uwagi na fakt prowadzenia małej działalności gospodarczej większość kreatywnych przedsiębiorców nie może sobie pozwolić na zatrudnienie wykwalifikowanych pracowników. Są skłonni wziąć udział w życiu dzielnicy poprzez uczestnictwo w licznych wydarzeniach kulturalnych organizowanych na terenie Pragi. Chętnie spędzają czas w klubach nocnych i kawiarniach, dużo czytają, chętnie uczestniczą w dyskusjach, rzadko natomiast podróżują czy uprawiają sport. Zazwyczaj nie mają stałych godzin pracy.

Większość przedsiębiorców kreatywnych prowadzi jednoosobową działalność gospodarczą, zatrudniając pracowników kontraktowych. Niewiele przedsiębiorstw stać na zatrudnienie pracowników na pełny etat. Przedsiębiorcy nie są zadowoleni ze swojej sytuacji materialnej. Narzekają na małe dochody, wysokie koszty napraw, wynajmu

i konserwacji lokali. Wielu z nich ma długi.

Kreatywni przedsiębiorcy zwykle prowadzą swoją działalność gospodarczą w lokalach należących do dzielnicy. Chociaż dostępne są prywatne przestrzenie do wynajęcia, są one zwykle zbyt drogie dla małych podmiotów dopiero rozpoczynających swoją działalność. Lokale użytkowe znajdujące się na parterze są mniejsze (pomiędzy 25-70 m²), natomiast lokale na pierwszym i drugim piętrze są dużo większe (pomiędzy 70 a 150 m²).

W trakcie realizacji procesu przetargowego prawie wszystkie pomieszczenia użytkowe są w bardzo złym stanie technicznym i w związku z tym osoby wynajmujące muszą się liczyć ze znacznymi wydatkami (np. wymiana systemu ogrzewania czy elektryki). W zimie dużo lokali ogrzewanych jest za pomocą piecyków, co znacznie zwiększa koszty użytkowania. Istnieje możliwość zwolnienia z czynszu na okres trzech miesięcy, potrzebny na uzyskanie pozwolenia na renowację. Według miejskiego Biura Polityki Lokalowej istnieje możliwość uzyskania dofinansowania na remont w wysokości równej sumie za sześć miesięcy czynszu.

Okres najmu lokalu należącego do miasta wynosi trzy lata, co z perspektywy lokatora jest czasem zbyt krótkim na uzyskanie stabilności finansowej po wydatkach na renowację i inwestycje. Przedłużenie umowy z miastem może okazać się problematyczne, zwłaszcza dla właścicieli klubów nocnych zlokalizowanych w sąsiedztwie lokali mieszkaniowych (np. zabudowy komunalnej). Chociaż procedury przetargowe ustanawiają trzyletni okres wynajmu, istnieje możliwość przedłużenia go bez powtórnego uczestniczenia w przetargu. Generalnie brak jest jakiegokolwiek bezpośredniego wsparcia dla małych podmiotów gospodarczych rozpoczynających działalność w ramach sektora kreatywnego. Miasto nie może faworyzować określonego rodzaju małych podmiotów przy jednoczesnym zaniedbywaniu innych, jednak w przypadku, gdy w dzielnicy brakuje danego segmentu biznesowego możliwe jest stworzenie preferencyjnych warunków służących przyciągnięciu tego typu „brakujących”

usług do dzielnicy.

Kreatywni przedsiębiorcy wyrazili zapotrzebowanie na pomoc „inkubacyjną”: komunalne lokale biurowe, wsparcie księgowe czy prawne. Z inicjatywy Biura Funduszy Europejskich powstaje **Centrum Kreatywności przy ul. Targowej 56**. Ośrodek ten mógłby dostarczyć wsparcia inkubacyjnego, na razie jednak nie został jeszcze otwarty. Miejskie Biuro Polityki Lokalowej zasugerowało możliwość udostępnienia kreatywnym przedsiębiorcom przestrzeni w Domu Kultury bądź w urzędzie dzielnicy.

3.4. Młodzież na Pradze Północ

Wszyscy zaproszeni przedstawiciele młodzieży byli również aktywistami. Ich indywidualne potrzeby różnią się między sobą w zależności od typu działalności, w którą są zaangażowani, oraz od personalnych zainteresowań.

Nie ma wielu młodych ludzi posiadających energię i motywację potrzebą do zostania aktywistą, czy też „agentem zmian”. W kreatywnych praskich szkołach takich jak **Gimnazjum i Liceum im. Króla Władysława IV** w każdej klasie jest tylko jeden lub dwóch aktywistów. W zwykłych szkołach wyraźnie maleje liczba postaw aktywistycznych wśród młodych ludzi. Przyczynia się do tego brak dostępu do alternatywnych form edukacji, jak również niedostateczna liczba przedmiotów stymulujących postawy aktywistyczne w szkołach. Młodzież uczestnicząca w warsztatach wyraziła zapotrzebowanie na nowe kluby młodzieżowe, a także na dostosowanie programu edukacyjnego do wymagań i zainteresowań młodego pokolenia (np. poprzez zachęcanie do eksperymentowania i podejmowania ryzyka).

Młodzież w przedziale wiekowym 17-19 lat biorąca udział w warsztatach (z wyjątkiem jednej osoby) mieszkała na Pradze od urodzenia. Wszyscy byli uczniami klas maturalnych w szkołach średnich. Ich zaangażowanie w życie społeczności w dużej mierze brało się z faktu uczęszczania do szkół znajdujących się na terenie Pragi. Młodzi aktywiści przeznaczają

dużą część swojego wolnego czasu na działania społeczne. Pracują w Młodzieżowej Radzie Dzielnicy Praga Północ, biorą udział w spotkaniach klubów i ośrodków młodzieżowych (np. Światoteka), działają też w ramach własnych stowarzyszeń.

Większość z nich zaczyna pierwszą pracę, aby zarabiać własne pieniądze bądź wspierać finansowo rodzinę. Bardzo często pracują oni dorywczo w barach i kawiarniach, albo jako opiekuni na koloniach. Tylko w jednym przypadku praca aktywisty wiązała się z działaniami społecznymi bądź kulturalnymi. Jedynie bardzo niewielki odsetek młodzieży na Pradze pracuje. Wielu młodych ludzi nie doświadcza opieki ani zainteresowania ze strony swoich rodziców. Spędzają swój czas wolny na podwórzach kamienic, ulicy albo w publicznych obiektach sportowych (np. na placach zabaw). Osoby, które wraz z przyjaciółmi uczęszczają do klubów i ośrodków młodzieżowych, oraz te, na których bezpośrednio wpłynęli reprezentanci organizacji pozarządowych są zwykle bardziej otwarci i bardziej zainteresowani poprawą warunków na terenie dzielnicy.

Młodzi aktywiści silnie identyfikują się z Pragą, co przejawia się w ich lokalnym patriotyzmie. Dobrze znają oni obszar Pragi, jak również jej potrzeby i potencjał. Ich troska o otoczenie skutkuje udziałem w inicjatywach mających na celu poprawę własnych warunków życiowych. Działania te dotyczą takich problemów jak złe warunki mieszkaniowe oraz ogólny niski standard życia większości mieszkańców Pragi.

Młodzi ludzie biorący udział w warsztacie wielokrotnie wyrażali chęć pracy na rzecz swych rówieśników, z których wielu żyje w złych warunkach. Sugerowali działania mające na celu kształtowanie pozytywnego wizerunku Pragi, przeciwstawiającego się jej stereotypowi jako niebezpiecznej dzielnicy. Zdaniem młodych aktywistów zjawisko zaszufładowania społecznego to jedna z przyczyn niskiego poczucia własnej wartości, uczucia bezsilności oraz niechęci do podejmowania jakichkolwiek działań. Młodzi mieszkańcy Pragi są często ograniczeni pod względem geograficznym, co przejawia się tym, że

ich ulica czy dzielnica stanowią dla nich cały świat. Jednym z możliwych rozwiązań tego problemu jest zaangażowanie młodzieży w przygotowanie projektów służących poprawie wizerunku Pragi.

Wszyscy młodzi aktywiści mają swoją własną wizję tego czym powinna być Praga i co należałoby uczynić w celu wykorzystania jej potencjału. Większość ich koncepcji dotyczy jeszcze nierozpoczętych bądź już trwających prac renowacyjnych na terenie dzielnicy oraz tego, jaką mogłyby one przynieść korzyść mieszkańcom, przyczyniając się do wzrostu turystycznej atrakcyjności okolicy. Najważniejszą kwestią dla młodzieży są sposoby spędzania czasu wolnego. Kreatywne wykorzystanie wolnego czasu pozwoli młodym ludziom na rozwinięcie umiejętności, których nie uczy szkoła ani dom, a jednocześnie zmniejszy ilość bezproduktywnego czasu spędzanego przez praską młodzież na ulicy. Młodzi dyskutowali o chęci napisania przewodników turystycznych po Pradze, jak również uczestnictwa w dodatkowych kursach i warsztatach poświęconych istotnej i interesującej dla nich tematyce. Miasto powinno we wszelki możliwy sposób inwestować w potencjał młodej lokalnej społeczności uczęszczającej do szkół zawodowych (40% wszystkich uczniów to uczniowie szkół zawodowych). Po ukończeniu studiów wielu młodych ludzi pracuje w lokalnie działających małych przedsiębiorstwach (np. warsztatach samochodowych, na budowie, w solariach, sklepach spożywczych, monopolowych, salonach urody, itp.).

Młodzież w starszym wieku uczestnicząca w warsztatach mieściła się w przedziale wiekowym od 19 do 25 lat, jednak większość miała od 23 do 25 lat. Choć wiele osób mieszkało poza Pragą, były one z nią bardzo związane ze względu na swoje działania. Większość pracowała na Pradze w ramach organizacji pozarządowych, prowadzących inicjatywy dotyczące Pragi oraz jej mieszkańców. Część zaproszonej młodzieży utworzyła już swoje własne organizacje, a część dopiero je zakładała.

Sektor pozarządowy prowadzi wiele działań i akcji interwencyjnych dotyczących lokalnej społeczności. Jedną z ważniejszych potrzeb zarówno aktywnych

i kreatywnych młodych ludzi, jak i młodych aktywistów i działaczy organizacji pozarządowych jest organizacja i moderacja efektywnego dialogu pomiędzy nimi a lokalnymi mieszkańcami oraz urzędami Pragi Północ i Południe. Brakuje informacji na temat organizacji, projektów i ofert dla szkół i osób indywidualnych. Jest to wynikiem braku miejsc przeznaczonych do prowadzenia dialogu i proaktywnej komunikacji.

3.5. Dorośli i seniorzy na Pradze Północ

Praga Północ to dzielnica młoda demograficznie. Połowę populacji stanowią ludzie poniżej 40-ego roku życia. Dorośli zaproszeni do wzięcia udziału w warsztatach należeli do trzech ogólnych kategorii mieszkańców:

Rdzenni mieszkańcy – większość „lokalnych” mieszka na Pradze od pokoleń, bądź przeprowadziła się tu tuż po wojnie. Grupa ta zajmuje głównie stare, miejskie kamienice znajdujące się w większości w bardzo złym stanie. Mieszkańcy z tej grupy czują się szczególnie związani z dzielnicą, dobrze pamiętają jej historię oraz zmiany, jakie dokonały się na jej terenie. Mają dobre relacje z sąsiadami i starają się, aby te znajomości nie zanikły. Najczęstsze skargi dotyczą złego stanu technicznego kamienic, które już od wielu lat nie zostały poddane renowacji.

Seniorzy z tej grupy spędzają swój wolny czas spacerując po parkach lub robiąc zakupy. Dokonują ich częściej w lokalnych sklepach i na bazarach, niż w popularnych sieciach handlowych. Generalnie nie stać ich na uczestniczenie w wydarzeniach kulturalnych. Są wśród nich głównie renciści otrzymujący emeryturę od ZUSu, część natomiast żyje ze wsparcia socjalnego. Ludzi biedniejszych, jak również tych, którzy są wykluczani ze względu na warunki materialne czy wiek, można najczęściej spotkać w barach mlecznych na ulicach Floriańskiej czy Żąbkowskiej, gdzie mogą oni dostać niedrogie,

ciepłe posiłki (zwykle dzięki kuponom żywnościowym otrzymywanym w ramach pomocy społecznej). Tego typu miejsca służą im również do spotkań z ludźmi i wymiany informacji. Osoby mające problemy z poruszaniem się wynikające z ich wieku narzekają na brak ławek (istniejące ławki nie mają oparcia pod rękę, co utrudnia starszym osobom podniesienie się), brak publicznych toalet oraz na strome schody w tramwajach. Wielu seniorów nie potrafi przeczytać rozkładu autobusowego, który jest napisany za małą czcionką. Jednak największym problemem starszych ludzi jest samotność, która odbiera im motywację do dbania o siebie i wychodzenia z domu. Osoby w podeszłym wieku (zwłaszcza kobiety) często uczęszczają do klubów dla seniorów, prowadzonych głównie przez Stowarzyszenie **KARAN**³⁶ oraz przez Uniwersytety Trzeciego Wieku (np. w Domu Kultury przy ulicy Dąbrowszczaków bądź w Wyższej Szkole Menedżerskiej). Osoby te są raczej pasywne, przychodzą na wykłady i konferencje, ale rzadko biorą udział w dyskusji.

Mieszkańcy napływowi – grupa ludzi, która osiedliła się na Pradze po roku 1989, po zakończeniu zmian ustrojowych w Polsce. Są to osoby, które świadomie wybrały Pragę na miejsce zamieszkania ze względu na jej atmosferę. Doceniają oni niepowtarzalny charakter dzielnicy, czar dawnych centrów usługowych, małych sklepów spożywczych i dziedzińców ulokowanych pomiędzy kamienicami.

Część z nich mieszka na zamkniętych osiedlach oddzielonych od reszty miasta, część posyła swe dzieci do szkół w innych dzielnicach Warszawy, a część także gdzie indziej pracuje.

Młodszy mieszkańcy – są to ludzie mieszkający na Pradze od 2-4 lat, w tym młode małżeństwa, które zdecydowały się kupić tu swoje pierwsze mieszkanie przez wzgląd na jedne z najniższych cen w Warszawie.

Wiele młodych par mieszkających na Pradze pochodzi spoza Warszawy. Przyjechali do stolicy na studia, a po znalezieniu pierwszej pracy zdecydowali się zostać tu już na stałe. Część par wybrało Pragę ze względu na jej rosnącą, dającą się zauważyć od kilku lat popularność. Pary są mobilne, w dużej mierze niezależne i świadome swego wpływu na życie społeczne dzielnicy. Zależy im na poprawie warunków panujących na terenie Pragi i w związku z tym często angażują się w sprawy lokalne. Chętnie korzystają z dostępnych w dzielnicy atrakcji takich jak kluby, kawiarnie czy tereny zielone.

Niestety niewiele osób w podeszłym wieku wzięło udział w otwartej dyskusji prowadzonej pod koniec każdego warsztatu. Co więcej, wielu "lokalnych mieszkańców" zaproszonych do uczestnictwa w warsztatach odmówiło powołując się na brak wiedzy w zakresie wspierania kreatywnych przemysłów. Jednocześnie podkreślili oni, że tego rodzaju spotkania są bardzo istotne, ponieważ lokalna społeczność Pragi powinna mieć możliwość podejmowania decyzji dotyczących swojej najbliższej okolicy.

Rozważając interakcje pomiędzy różnymi grupami wiekowymi na Pradze zauważa się znaczenie przestrzeni publicznej. Mieszkańcy odwiedzają parki na Placu Hallera gdzie znajduje się fontanna będąca miejscem spotkań dziadków, babć i wnuków. Kolejnym miejscem spotkań jest plac zabaw, gdzie przychodzą matki, aby porozmawiać na temat swoich dzieci i spraw codziennych.

Inne nieoficjalne miejsca spotkań znajdują się w parku przy ulicy Dąbrowszczaków, w Parku Praskim oraz wokół pomnika **Kapeli Praskiej** gdzie gromadzą się zarówno młodszy jak i starsi mieszkańcy Pragi. Charakterystyczne dla Pragi są również wewnętrzne dziedzińce stanowiące miejsca regularnych sąsiedzkich spotkań. Starsi ludzie często sprzątają znajdujące się tam kapliczki, przynoszą też kwiaty i świece.

36. <http://www.karan.pl/index/?id=1679091c5a880faf6fb5-e6087eb1b2dc>

4

Podsumowanie warsztatów z udziałem interesariuszy

4.1. Podsumowanie wyników

We wrześniu przeprowadzono cztery całonocne warsztaty, przy czym w każdym wzięło udział około 30 osób reprezentujących cztery grupy interesariuszy scharakteryzowanych w poprzedniej części dokumentu. Oprócz 120 uczestników warsztatów, do dyskusji podsumowującej zostali zaproszeni mieszkańcy Pragi i inni zainteresowani. W sumie w opracowywaniu rekomendacji zawartych w niniejszym dokumencie uczestniczyło około 175 osób uczestniczyło. Ostateczne rekomendacje są przedstawione w Części nr 5.

Poniżej znajdują się szczegółowe informacje dotyczące dyskusji przeprowadzonych podczas warsztatów. Koncentrowały się one na czterech głównych kwestiach: zaangażowaniu lokalnej społeczności, umiejętnościach i wykształceniu, przestrzeni, informacji i komunikacji.

4.2. Zaangażowanie społeczności

4.2.1. Rozwój społeczności i dobre sąsiedztwo

Przedmiotem warsztatu, w którym uczestniczyli przedstawiciele różnych grup interesariuszy, był rozwój lokalnej społeczności i dobrego sąsiedztwa. Odbył się on w „Śnie Pszczoly”³⁷, popularnym klubie nocnym oraz przestrzeni artystycznej zlokalizowanej w poprzemysłowym budynku.

Wybór takiej tematyki warsztatu wiązał się z rozpowszechnioną opinią, jakoby dzielnica Praga

nie była dobrosąsiedzka i otwarta na kreatywnych przedsiębiorców i artystów. Na przestrzeni ostatnich lat na Pradze dokonały się dynamiczne zmiany i chociaż dzielnica przyciągnęła już osoby działające w ramach kreatywnego sektora, mogłaby zaoferować znacznie więcej w celu przyciągnięcia większej liczby kreatywnych i przedsiębiorczych ludzi, młodzieży poszukującej rozrywki oraz turystów zainteresowanych odkrywaniem śladów przedwojennej Warszawy i nowej „artystycznej” twarzy Pragi.

Z procesem tym wiąże się sporo niedomówień, które hamują wykorzystanie potencjału dzielnicy.

Uczestnicy warsztatu omówili następujące kwestie:

- *Jak sprawić, aby zmiany dokonujące się na Pradze przyczyniły się do rozwoju lokalnej społeczności i poprawy jakości życia w dzielnicy?*
- *Jak tworzyć lokalne sojusze pozwalające na utrzymanie tego rozwoju?*
- *Jak zbudować więzi pomiędzy mieszkańcami, a sektorem kreatywnym?*
- *Jak sprawić, aby Praga stała się bardziej przyjaznym miejscem?*

Warsztat został otwarty przez wice-burmistrza Pragi Północ, który przypomniał, że Praga jest dzielnicą posiadającą tradycję różnych kultur funkcjonujących we wzajemnej bliskości. Podkreślił ogrom pracy, który został już wykonany w ramach animacji społecznej i sąsiedzkiej. Wymienił przykłady artystycznych inicjatyw na Brzeskiej czy festiwalu takich jak Praska Noc organizowana przez **Urząd Dzielnicy Pragi Północ**³⁸ we współpracy

37. <http://www.senpszczoly.pl/>

38. <http://www.praga-pn.waw.pl/page/>

z praskimi instytucjami kulturalnymi i podmiotami gospodarczymi aktywnymi w dziedzinie animacji kultury.

Zdaniem wice-burmistrza, Praga jest dzielnicą tolerancyjną i właśnie ten czynnik, oraz dostępność gruntów, przyciąga na Pragę ludzi pragnących prowadzić odmienny tryb życia, artystyczny i alternatywny.

Kwestie rewitalizacji społecznej stanowią część dzielnicowego Mikroprogramu Rewitalizacji, jednak ze względu na ograniczenia finansowe nie zawsze są one uwzględniane w celach strategicznych Mikroprogramu. Cięcia budżetowe wpłynęły na przykład na sytuację Sąsiedzkiego Centrum Integracji Społecznej przy ulicy Korsaka, które miało zostać objęte Mikroprogramem Rewitalizacji Dzielnicy Praga Północ. Przedstawiciel Urzędu Dzielnicy zaznaczył, że chociaż Praga zмага się z wieloma poważnymi problemami społecznymi i socjalnymi, istnieją miejsca na **Kamionku** czy na **Grochowie** gdzie lokalna społeczność wykazuje się dużą aktywnością. Dzielnica dokłada wszelkich starań w celu nawiązania współpracy z organizacjami pozarządowymi wdrażającymi lokalne programy animacji.

Peter Richards, specjalista w dziedzinie zrównoważonego rozwoju, podkreślił potencjał leżący we współpracy pomiędzy sektorem kreatywnym a mieszkańcami. Starsi mieszkańcy posiadają kreatywne zainteresowania i mogliby pracować jako pracownicy kontraktowi dla artystów, projektantów, teatrów, itp. Wszyscy interesariusze na terenie dzielnicy wspólnie tworzą społeczny wymiar przestrzeni praskiej, zaś współpraca stwarza nowe możliwości dla każdej ze stron. Richards mówił o londyńskich przestrzeniach integrujących kreatywnych rzemieślników i mieszkańców, takich jak sąsiedzkie centrum szycia, gdzie kobiety mogą przyjść podzielić się doświadczeniem.

4.2.2. Diagnoza uczestników dotycząca dzielnicy

Uczestnicy poproszeni o wyrażenie opinii na temat aktualnych warunków na terenie dzielnicy stwierdzili, że rodowici mieszkańcy Pragi zmagają się z długo już utrzymującymi się problemami, takimi jak międzypokoleniowe ubóstwo i marginalizacja, której młodzi ludzie nie są w stanie pokonać bez zewnętrznej motywacji oraz wsparcia. Warunki te nie zachęcają do nawiązania współpracy z „obcymi”, takimi jak sektor kreatywny. W rezultacie wyłaniają się dwa równoległe światy: nowa Praga i stara Praga. Chociaż można mówić o przyjaznej tolerancji i bezkonfliktowej koegzystencji, od czasu do czasu pojawiają się kwestie sporne pomiędzy mieszkańcami dzielnicy a nowoprzybyłymi/ odwiedzającymi.

Zdaniem uczestników warsztatu jednym ze sposobów uniknięcia konfliktów jest uwzględnienie obydwu grup w procesie decyzyjnym dotyczącym Pragi. Nawiązanie przejrzystego dialogu z mieszkańcami pozwoli im na zaznajomienie się ze zmianami zanim zostaną one wprowadzone i zlikwiduje wrażenie, że są one narzucone. Należy uświadomić mieszkańcom, że miasto to przestrzeń wspólna dla wszystkich, sfera negocjacji interesów różnych grup oraz obszar nakładający na każdego obowiązek działania dla dobra ogółu.

Wielu uczestników zgodziło się, że sprzyjanie dobremu sąsiedztwu oraz budowanie tożsamości społeczności to kwestie związane z poziomem mikro. Kwestie społeczne, które wymagają uwagi miasta, ale nie uzyskały żadnych funduszy, spowalniają wzrost i rozwój społeczności. Organizacje pozarządowe mają istotny wkład w różne działania społeczne, jednak ze względu na roczne cykle funduszowe nie mogą one wdrażać długofalowych projektów. Należy zatem wesprzeć komunikację pomiędzy mieszkańcami, władzami miasta i organizacjami, która mogłaby przyczynić się do rozwoju animacji społecznej. Z uwagi na panujące na Pradze ubóstwo mieszkańcy nie mają możliwości uczestniczenia w nowo tworzonych przestrzeniach (ledwo ich stać na opłacenie własnego czynszu), zaś brak dzielnicowych funduszy na renowację kamienic tylko pogłębia świadomość istnienia podziału „my vs. oni”. Zdaniem

uczestników nie istniała żadna określona strategia nastawiona na poprawę jakości życia lokalnej społeczności.

Uczestnicy wyrazili też opinię, że władze miasta, organizacje pozarządowe oraz mieszkańcy powinni kształcić się w zakresie technik rozwiązywania konfliktów. Panowało przeświadczenie, że miasto musi nauczać nie tylko mieszkańców, ale i swoich urzędników w kwestiach mediacji, negocjacji i terapii społecznej. Musi też wydajniej współpracować z organizacjami pozarządowymi w celu wdrażania projektów społecznych oraz uznać ich rolę jako pośredników pomiędzy mieszkańcami a rozwijającym się na terenie dzielnicy sektorem kreatywnym.

Podczas warsztatu uczestnicy wielokrotnie zaznaczali konieczność nawiązania społecznego dialogu oraz stworzenia mechanizmów zaangażowania lokalnej społeczności. Inną istotną kwestią to cykliczność i długofalowość działań wspierających wspólnotę lokalną, gdyż pojedyncze inicjatywy przynoszą ograniczone rezultaty.

W odniesieniu do funduszy miasta uczestnicy najczęściej podkreślali brak pieniędzy na działalność społeczną. Uznano go za główny powód skoncentrowania działań rewitalizacyjnych przede wszystkim na odnowie obiektów, podczas gdy także ludzie je zamieszkujący wymagają uwagi. Zdaniem uczestników miasto powinno promować wśród mieszkańców różne typy organizacji społecznośniowych (np. stowarzyszenia, fundacje, spółdzielnie), gdyż mogą one uzyskać dofinansowanie. Spółdzielnie oferują możliwość integracji mieszkańców z sektorem kreatywnym. Jednym z problemów zgłaszanych przez kreatywnych przedsiębiorców jest fakt, że jako jednostki nie mają oni prawa ubiegać się u władz lokalnych o dotacje/wsparcie finansowe w celu pokrycia kosztów działań z zakresu animacji społecznej i animacji kultury. Ten typ inicjatyw obywatelskich może otrzymać wsparcie od organizacji pozarządowych, które mają możliwość uzyskania dotacji w ramach realizacji określonego priorytetu społecznego wpisującego się w działania mające na celu rozwój aktywnej społeczności.

Kultura i sztuka to czynniki kształtujące niepowtarzalny wizerunek Pragi; jednak bez zaangażowania mieszkańców, monitoringu potrzeb kulturalnych i kreatywnych lokalnej społeczności oraz bez prowadzenia działań służących motywowaniu do zbiorowego uczestnictwa w życiu kulturalnym dzielnicy, Praga będzie nadal zmagać się z określeniem swojej tożsamości.

Kolejny problem to nierówny rozwój podzielonej przestrzeni praskiej. Jak już wcześniej zaznaczono, tory kolejowe oraz główne arterie komunikacyjne dzielą Pragę na szereg mniejszych części, co tworzy wrażenie „archipelagu”. Organizacje pozarządowe oraz instytucje koncentrują swoje wysiłki na określonych częściach Pragi, zaniedbując resztę.

Uczestnicy warsztatu określili również kilka zagrożeń mogących zatrzymać rozwój sektora kreatywnego. Jednym z nich jest niski standard mieszkań w wielu budynkach użyteczności publicznej na terenie Pragi. Dużej części z nich grozi degradacja i zawalenie. Inne ryzyko związane jest z brakiem strategii ochrony dziedzictwa Pragi. Uczestnicy podkreślili też uciążliwość hałasu spowodowanego koncentracją aktywności kulturalnej i klubów nocnych na poszczególnych ulicach. Kolejną kwestią problematyczną jest niewykorzystanie przestrzennego potencjału Pragi. Dotyczy to zarówno niskiej estetyki przestrzeni publicznej jak i licznych opuszczonych obiektów, które mogłyby zostać wykorzystane jako ośrodki opieki dziennej oraz lokalne domy kultury.

4.2.3. Od diagnozy do pomysłów

Uczestnicy wysunęli szereg sugestii dotyczących rozwiązań problemów zdiagnozowanych na terenie Pragi oraz rozwoju jej potencjału jako kreatywnej dzielnicy i centrum warszawskiego kreatywnego sektora oferującego możliwości i przestrzeń służącą interakcji, współpracy i organizacji wydarzeń, jak również wspierającą małe kreatywne przedsiębiorstwa, dobrze osadzone w społecznym i ekonomicznym środowisku Pragi. Zakres koncepcji rozciągał się od oddolnych inicjatyw

sąsiedzkich, takich jak zajęcia w obrębie wewnętrznych podwórek pomiędzy kamienicami, aż po instytucjonalne środki wsparcia polegające na zapewnieniu trwałości prawnej małych dotacji dla wspólnot mieszkaniowych oraz budowie sieci wspierającej inicjatywy w ramach sektora kreatywnego.

Pomysł nr 1 – Praska Sobota

Autorzy: M. Szeniawska, J. Piwko, F. Stanowski, J. Schmidt, J. Krupińska, A. Mamińska

Koncepcja organizacji comiesięcznego wydarzenia społecznościowego jest odpowiedzią na potrzebę animacji społecznej i animacji kultury praskiej, stwarzającą formułę regularnej integracji pomiędzy społecznością a sektorem kreatywnym. Zaproponowano, aby wydarzenie odbywało się w każdą pierwszą sobotę miesiąca, kiedy otwarte są wszystkie galerie, kawiarnie, kluby, pracownie rzemieślnicze oraz firmy działające w ramach sektora kreatywnego. Wydarzenie mogłoby się odbywać w historycznych częściach Pragi takich jak **ulica Wileńska, Inżynierska, Mała, 11 Listopada, Stałowa, Żąbkowska i Brzeska**. Latem ulica Żąbkowska byłaby zamknięta dla ruchu samochodowego (np. od godziny 9:00 rano do 14:00 po południu) i służyłaby jako promenada dla pieszych. Ożywiłoby to przestrzeń publiczną, która mogłaby stać się miejscem interakcji „starych” i „nowych” mieszkańców Pragi z turystami oraz narzędziem budującym ducha społeczności lokalnej. Podwórza są innym ważnym elementem Pragi, który należy ożywić. Mogłyby się tam odbywać pchle targi i wystawy. Dodatkową atrakcją byłby konkurs na najpiękniejsze podwórze. Lokalna społeczność brałaby udział

w comiesięcznych przygotowaniach do wydarzenia. Należałoby zatrudnić koordynatora, którego zadaniem byłoby nadzorowanie harmonogramu wydarzeń, usprawnianie łączności i koordynowanie działań promocyjnych.

Pomysł nr 2 – Centrum “Forum Dla Inicjatyw”

Autorzy: A. Induska, I. Marczevska, R. Woźniak, N. Sówka, P. Wyszkowski, A.M. Żurek

Koncepcja utworzenia nowego ośrodka kulturalnego jest odpowiedzią na konieczność wsparcia praskiej lokalnej społeczności i sektora kreatywnego, jak również inicjatyw zgłaszanych przez inne podmioty działające na Pradze. Otwarcie ośrodka kulturalnego skupiającego różnego rodzaju organizacje umożliwiłoby codzienne spotkania i wymianę doświadczeń, pomysłów, potrzeb i usług w celu stworzenia zbiorowej wizji dotyczącej dzielnicy.

Najważniejszym zadaniem Forum byłaby budowa sieci ludzi i inicjatyw, w tym pokrewne działania wymagające zbiorowego wdrażania. Budynek byłby inkubatorem inicjatyw, stworzonym przez udostępnianie przestrzeni do pracy (np. biurka do wypożyczenia) dla mniejszych stowarzyszeń, kreatywnych przedsiębiorców i organizacji pozarządowych. Centrum posiadałoby też salę konferencyjną przeznaczoną na spotkania i warsztaty.

Forum oferowałoby profesjonalne wsparcie w zakresie zarządzania lub domowych konsultacji (np. prawnych, pedagogicznych, psychologicznych, itp.). Warsztaty pozwoliłyby zidentyfikować potrzebę rozwiązywania praskich sporów za pomocą mediacji,

negocjacji i udzielanego wsparcia. Wyszukani mediatorzy pracujący w Forum oferowaliby tego typu usługi w dziale mediacji. Dział służyłby rozwiązywaniu kwestii spornych pomiędzy mieszkańcami oraz sporów administracyjnych.

Ważne jest, aby działania Forum były nadzorowane przez osobę o szerokich horyzontach. Zasugerowano, aby Forum było czynne przez cały tydzień do 21:00. Istnieją spory, które nie zawsze można rozstrzygnąć w godzinach pracy pomiędzy 9:00 a 17:00.

Głównym założeniem Forum byłoby wspieranie komunikacji. Centrum usprawniłoby przepływ informacji, na przykład poprzez zorganizowanie „jarmarku pomysłów” oraz otwartych dyskusji bazujących na „wydziale wniosków”. Autorzy koncepcji zaproponowali, aby nazwa ośrodka została wybrana w ramach otwartego konkursu, co miałoby przekonać społeczność, że obiekt został utworzony specjalnie dla niej.

Pomysł nr 3 – Praskie Centrum Tańca

Autorzy: K. Pluta, D. Chomicki, K. Alboszt, S. Krawczyński, A. Kowalczyk

Koncepcja jest odpowiedzią na potrzebę przyspieszenia pozytywnych zmian, budowania dumy i zaangażowania mieszkańców w inicjatywy kulturalne oraz rozwój swoich umiejętności na terenie Pragi.

Praskie Centrum Tańca byłoby instytucją działającą na skalę lokalną, miejską i międzynarodową. Koncepcja utworzenia Centrum Tańca nowoczesnego wynika z popularności tańca w Polsce oraz braku w mieście profesjonalnych instytucji zajmujących się tańcem nowoczesnym.

Centrum mogłoby bazować na działaniach już prowadzonych na terenie Pragi (np. tych wdrożonych przez **Teatr Wytwórnia**³⁹, gdzie znajdowała się siedziba teatru tańca **Bretoncafe**⁴⁰).

Jako Centrum Tańca Nowoczesnego w Warszawie, ośrodek gromadziłby doświadczonych tancerzy, choreografów i dyrektorów w celu wypracowania regularnego harmonogramu wydarzeń tanecznych. Zapraszałby gości zarówno z innych regionów Polski, jak i z zagranicy. Dodatkowo, Centrum sprostалоby ogromnemu zapotrzebowaniu na przestrzeń do urządzania prób przez zespoły taneczne z całej Warszawy.

Ważnym zadaniem Centrum byłoby podejmowanie przedsięwzięć edukacyjnych kierowanych do lokalnej społeczności praskiej. Inicjatywy te miałyby charakter długofalowy i wielowarstwowy (np. instytucja nawiązałaby z określoną grupą mieszkańców kilkuletnią współpracę stymulującą ich rozwój nie tylko w zakresie tańca, ale też we wszelkich aspektach dotyczących projektowania sceny, promocji, produkcji, itp.). Centrum wspierałoby prowadzone działania rewitalizacyjne poprzez usytuowanie ważnej miejskiej instytucji na prawym brzegu Wisły, nie zaś w centrum miasta.

Pomysł nr 4 – „Praski Grill”

Autorzy: A. Synowiec, A. Matan, Ł. Piekarczyk, M. Sycik, W. Żydok, K. Łowicka

Koncepcja nr 4 ma na celu zachęcanie do prowadzenia na terenie dzielnicy sąsiedzkich inicjatyw i pozwala na tworzenie oddolnych projektów przy wsparciu organizacji pozarządowych, urzędu dzielnicy i przedsiębiorstw. W celu zapewnienia

39. <http://www.teatrwytwornia.pl/index.php?grupa=0>

40. <http://www.teatrbretoncaffe.com/>

trwałości i wymiernych rezultatów tego typu akcji należy stworzyć specjalny dział koordynujący ich przebieg.

Organizowany po sąsiedzku grill, oferujący dodatkowo konkursy dla dzieci i młodzieży umożliwiłby regularne, cykliczne spotkania mieszkańców i społeczności. W ramach grilla można by również organizować posiedzenia dotyczące przyszłości Pragi, czy konkurs na najciekawsze podwórze.

Comiesięczne wydarzenie wymaga utworzenia działu koordynacji w Urzędzie Dzielnicy. Grill mógłby odbywać się w miejscach wyznaczonych przez miasto, kawiarniach czy przestrzeni publicznej. Angażując okolicę w akcje społeczne należy pamiętać, że rodziny pracujące mogą mieć możliwość uczestniczenia w nich jedynie w godzinach wieczornych.

Pomysł nr 5 – Bazar Różyckiego i brzeg Wisły – ważne przestrzenie społeczne

Autorzy: M. Kowalewska, M. Garncarek, M. Zalesiński, C. Kamiński, M. Latuch

Koncepcja dotyczy przestrzeni publicznej, w obrębie której regularnie gromadzi się wielu mieszkańców, i która pełni istotną funkcję w budowaniu społecznej tożsamości. Bazar Różyckiego to znany uliczny punkt handlowy, nieobjęty żadnym programem rewitalizacji. Bazar zmaga się z problemem niewyjaśnionych praw własności gruntu, jak również braku funduszy na renowację. Rewitalizacja bazaru to kwestia ważna dla mieszkańców Pragi, miejsce to mogłoby się również stać atrakcją turystyczną.

Przykładem udanej rewitalizacji może być londyński London's Borough Market, który działał pod łukami kolejowymi mostu

London Bridge. Borough Market został przeznaczony do rozbioru, ale okoliczni mieszkańcy oraz organizacje pozarządowe rozpoczęły walkę o jego pozostawienie i renowację. Dziś Borough Market to jedna z najbardziej popularnych atrakcji turystycznych w Londynie, przyciągająca zarówno mieszkańców jak i turystów licznymi, wolnostojącymi straganami z jedzeniem. To samo mogłoby się stać z **Bazarem Różyckiego**.

Inny pomysł dotyczył ożywienia praskich terenów zielonych, a w szczególności tych położonych wzdłuż brzegów Wisły, które są nadal niezagospodarowane. Grupa zaproponowała place zabaw, kino letnie oraz tereny sportowe. Oprócz wkładu w rozwój społeczności, inwestycja w rekultywację Wisły posiada też wymiar turystyczny, który wpisałby się w ekonomiczne cele rozwoju dzielnicy.

4.2.4. Dyskusja nad koncepcjami dotyczącymi zaangażowania społeczności oraz dobrego sąsiedztwa

W czasie dyskusji wielokrotnie pojawiał się temat prywatyzacji lokali publicznych, które znajdują się w katastrofalnym stanie technicznym, co przyczynia się do ogólnego wrażenia rozkładu panującego w dzielnicy. Ponieważ obiekty te stanowią własność publiczną, mieszkańcy zwykle nie tworzą wspólnot mieszkaniowych, a z powodu apatii ogółu społecznego trudno jest wdrażać inicjatywy oddolne. Istnieje też problem z przyciągnięciem zainteresowania prywatnych inwestorów. Budynki należące do miasta mogą się ubiegać o fundusze unijne na cele renowacyjne w ramach programów takich jak **Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko**⁴¹.

Działania 11.1 i 11.2 pozwalają na „ochronę, zachowanie i efektywne wykorzystanie dziedzictwa

41. http://www.pois.gov.pl/Dokumenty/Lists/Dokumenty%20programowe/Attachments/93/SzOP_POLiS_v_3_2_30909.pdf

kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym” oraz „rozwój i poprawę stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym”.

Problem gospodarki nieruchomościami publicznymi nie dotyczy jedynie Pragi. Zmagą się z nim cała Warszawa. Uczestnicy warsztatów biorący udział w dyskusji zaznaczyli, że duża ilość patologii społecznych występujących na terenie dzielnicy, trudne warunki życia oraz niezaspokojone potrzeby mieszkańców sprawiają, że nie ma wystarczającego wsparcia dla koncepcji, które bezpośrednio nie przyczyniają się do poprawy jakości życia społeczności.

Brak całościowej, kreatywnej polityki dzielnicowej spowalnia rozwój sektora, jako że nie da się jednoznacznie określić, które inicjatywy powinny otrzymać wsparcie. Zwykle inicjatywy nie mają ze sobą związku i różne grupy są ich nieświadome. Istnieje wyraźna potrzeba połączenia i zintegrowania poszczególnych przedsięwzięć organizowanych na terenie dzielnicy. Uczestnicy zasugerowali utworzenie tematycznych grup lobbujących, które określiłyby cele strategiczne inicjatyw i współpracowałyby ze sobą w celu ich osiągnięcia, wywierając nacisk na władze lokalne. Pierwotnie Dzielnicowa Komisja Dialogu Społecznego miała być organem integrującym i wspierającym dialog pomiędzy władzami miasta a aktywistami, jednak została ona zdominowana przez procesy biurokratyczne, i jak na razie uczyniła niewiele w celu budowania współpracy pomiędzy podmiotami na terenie Pragi.

Uczestnicy byli zdania, że praca Komisji nie spowodowała poprawy w zakresie komunikacji. Ponownie podkreślili konieczność stworzenia zbiorowego procesu decyzyjnego oraz zachęty do angażowania interesantów w sprawy lokalne. Opinia panowała też przekonanie, że reprezentanci sektora publicznego nie są i nie chcą być agentami zmiany.

4.2.5. Wnioski z warsztatu poświęconego zaangażowaniu społeczności i dobremu sąsiedztwu

Przyspieszenie pozytywnych zmian na Pradze wymaga wsparcia z zewnątrz. Było to wyraźnie zauważalne podczas współpracy pomiędzy uczestnikami grup warsztatowych. Reprezentanci dzielnicy zwykle dostrzegają ograniczenia wynikające z aktualnych warunków na terenie dzielnicy i przyznają, że ich horyzonty są ograniczane przez procedury i budżet. Aktywiści, eksperci, przedsiębiorcy i mieszkańcy koncentrują się zazwyczaj na codziennych potrzebach i chcą tworzyć warunki pozwalające na lepszą interakcję oraz poprawę standardów życia. Uczestnicy wielokrotnie apelowali o powzięcie szybkich i strategicznych czynności mających na celu ocalenie praskiego dziedzictwa, z którymi ściśle wiąże się kwestie dobrego sąsiedztwa oraz wspierania sektora kreatywnego.

Stawienie czoła społecznym i sąsiedzkim problemom na terenie Pragi wymaga otwartego i interdyscyplinarnego podejścia. Dobry przykład stanowią warsztaty zorganizowane w lecie 2010 r. w ogrodzie opuszczonego Pałacu Konopackiego ramach projektu **KNOT**⁴². Tego typu współpraca pomiędzy sektorem kreatywnym, organizacjami pozarządowymi, władzami miasta i mieszkańcami pozwala na stały rozwój okolicy, czyniąc ją tolerancyjną i sprawiając, że szanuje swoje dziedzictwo i sprzyja koegzystencji społeczności. Bardzo istotną kwestią jest udostępnienie mieszkańcom przestrzeni na kreatywne wyrażenie siebie, edukację i interakcję, a jednocześnie stworzenie miejsca, które stanie się atrakcyjnym punktem na mapie Warszawy. Dzielnica potrzebuje centrum, z którego byłaby naprawdę dumna. Chociaż trwa budowa Muzeum Warszawskiej Pragi i planowane jest stworzenie Centrum Kreatywności, wśród uczestników panowała opinia, że to Centrum Tańca i jego przestrzeń mogłaby stać się najbardziej

42. <http://www.knotland.net>

integrującą instytucją na Pradze.

Kolejna konkluzja dotyczyła Dzielnicowej Komisji Dialogu Społecznego, która nie katalizuje nowych inicjatyw i procesów. Dzielnica potrzebuje bardziej proaktywnego działu koordynującego projekty społeczne. Według Centrum Komunikacji Społecznej, dane zgromadzone w ramach projektu Planowanie Społeczne prowadzonego przez Biuro Funduszy Europejskich i Biuro Polityki Społecznej wykazały, że dzielnica Praga Północ dostrzega możliwości, jakie daje rozwój sektora kulturalnego. Zdaniem władz administracyjnych dzielnicy aspekt kulturowy zdążył już wpłynąć na postawy społeczne i wizerunek Pragi Północ. Rozwój dzielnicy musi iść w parze z jednoczesnym wspieraniem rodzin i młodzieży.

Ostatni wniosek zawierał sugestię, aby dzielnica zwróciła uwagę na napięcia pomiędzy starymi i nowymi mieszkańcami Pragi. Społeczność funkcjonowałaby w znacznie spójniejszy sposób oraz byłaby bardziej otwarta na innych, gdyby mieszkańcy czuli się związani z ulepszeniami dokonanymi w określonej części dzielnicy.

4.3. Edukacja i umiejętności

4.3.1. Kreatywne umiejętności. Pasja i biznes

Warsztat prowadzony z udziałem wielu interesariuszy koncentrował się na umiejętnościach niezbędnych do wspierania kreatywnych przemysłów i do zostania kreatywnym przedsiębiorcą. Warsztat odbywał się w „Miotle”, restauracji i centrum aktywizmu kulturalnego, mieszczącym się w dawnej Wytwórni Wódek ‘Koneser’.

Wybór tematu został podyktowany postrzeganiem dzielnicy jako niezdolnej do zapewnienia odpowiedniej edukacji i umiejętności niezbędnych dla rozwoju sektora kreatywnego na Pradze.

Uczestników warsztatu poproszono o przedyskutowanie następujących pytań:

- *Jakie umiejętności chciałaby nabyć praska młodzież?*
- *Jak stworzyć na terenie Pragi warunki sprzyjające rozwojowi umiejętności i pasji?*
- *Jak stworzyć wydajny model współpracy w dziedzinie organizacji czasu wolnego młodzieży?*
- *Jak przemienić kreatywną pasję w styl życia i efektywną działalność gospodarczą?*
- *Co z wiedzą i umiejętnościami starszego pokolenia?*
- *Czy istnieje miejsce, gdzie można się z nim spotkać i wspólnie spędzić czas?*
- *Czy jest możliwa poprawa w dziedzinie współpracy ze szkołami wyższymi i innymi szkołami.*

4.3.2. Umiejętności i edukacja na Pradze – stan obecny

Zdaniem uczestników dziedzina nauczania i edukacji na terenie dzielnicy nie cieszyła się wystarczającym szacunkiem i jest generalnie nisko oceniana przez większość mieszkańców. Co więcej, panuje brak zrozumienia dla funkcji organizacji pozarządowych kształcących społeczne i kreatywne umiejętności z uwagi na to, że metody przez nie używane różnią się od metod stosowanych w szkołach.

Zdaniem uczestników należy poprawić komunikację pomiędzy organizacjami pozarządowymi i szkołami. Poruszono również problem niewykorzystania talentów mieszkańców dzielnicy, którzy mogliby nauczać praktycznych umiejętności i animować społeczność. Więcej czasu i uwagi należałoby poświęcić motywowaniu młodych ludzi i pokazaniu im, że edukacja to szansa na lepsze życie. Uczestnicy uznali, że ważną kwestią jest praca z młodymi

ludźmi zapobiegająca pojawianiu się wśród nich uczucia bezsilności, apatii i zależności od wsparcia socjalnego. Szkoły oczywiście muszą przestrzegać programu nauczania, ale wskazane byłoby wprowadzenie alternatywnych metod nauczania, zapraszanie gości do prowadzenia wykładów oraz organizowanie odpowiednich zajęć pozalekcyjnych.

Sami nauczyciele czują apatię i bezsilność wobec trudnej praskiej młodzieży, pojawił się jednak pomysł, żeby prowadzić lekcje wychowania obywatelskiego i kształcić poczucie odpowiedzialności cywilnej w terenie w ramach zajęć pozaszkolnych i angażowania młodzieży w różne inicjatywy. Zaangażowanie wymaga rozwiniętych umiejętności komunikacji, których można nauczać poprzez udział w różnego rodzaju ćwiczeniach. Ważne jest rozwijanie postaw otwartych na różnorodność, alternatywne style życia i odmienne sposoby myślenia. Zauważono, że takie umiejętności czy postawy można wpajać w szkołach lub przy udziale organizacji pozarządowych i artystów, gdyż młodzi nie zawsze uczą się ich w domu.

Programy nauczania przygotowywane są wedle wytycznych Ministerstwa Edukacji, często jednak nie idą z duchem czasu i oferta kierowana do młodzieży jest przestarzała. Problem ten dotyczy w największej mierze szkół zawodowych, gdzie program nauczania często diametralnie odbiega od wymogów stawianych specjalistom odnośnie kwalifikacji zawodowych. Jednak podjęto już działania mające na celu zdiagnozowanie warszawskiego rynku pracy, jak na przykład projekt „Warszawski barometr zatrudnienia” finansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego. Na podstawie programu powstają nowe zawody, takie jak np. technik cyfrowych procesów graficznych.

Uczestnicy wyrazili poparcie dla pracy organizacji pozarządowych, prowadzących aktywne działania w dziedzinie edukacji i animacji społecznej. Inicjatywom tym brakuje jednak ciągłości i integralności. Organizacje nie prowadzą regularnych działań i zazwyczaj interweniują jedynie w nieznacznym stopniu. Choć uczestnicy uznali je za aktywne, zasugerowali monitorowanie jakości ich

działań.

Szczególnie istotnym problemem jest brak programów wsparcia dla małych przedsiębiorstw, a w szczególności dla zanikających zawodów (np. krawiectwo, usługi szewskie, naprawa zegarków, usługi tapicerskie), którym coraz trudniej przetrwać na rynku. Ogólnie w sektorze rzemieślniczym (szklarstwo, garncarstwo, druk, itp.) brakuje programów dotyczących wspierania sieciowania i nawiązywania współpracy między nowymi przedsiębiorcami kreatywnymi a podmiotami działającymi już na Pradze, w celu wymiany wiedzy i dzielenia się doświadczeniem.

Zdaniem uczestników, szkoły wyższe powinny rozszerzyć zakres programu nauk społecznych. Zasugerowano, że współpraca pomiędzy władzami administracyjnymi a szkołami pozwoliłaby wdrożyć programy dotyczące Pragi i jej społeczności. Taki model nauczania został wprowadzony między innymi w Wielkiej Brytanii, gdzie Uniwersytet Londyński promuje i wspiera zaangażowanie studentów w sprawy społeczności. Studenci prowadzą badania związane ze społecznością lokalną i jej współpracą z władzami lokalnymi.

Innym wyzwaniem dla rozwoju umiejętności wymaganych w sektorze kreatywnym przemysłów jest jego strona gospodarcza i marketingowa. Z obserwacji uczestników wynikało, że sama tylko pasja nie wystarczy by odnieść sukces w dziedzinie kreatywnej działalności gospodarczej. Wiele osób nie potrafi przekształcić swych zainteresowań w dobrze prosperujący biznes ze względu na brak umiejętności związanych z zarządzaniem.

W uwagi na bardziej „uliczne” zainteresowania młodzieży praskiej, sporym zainteresowaniem z jej strony cieszą się działania prowadzone przez aktywistów społecznych. Społecznościowe zajęcia edukacyjne proponowane przez organizacje pozarządowe oraz kursy prowadzone przez pracowników ulicznych cieszą się większą popularnością i frekwencją niż domy kultury, których oferta jest niedostosowana do potrzeb poszczególnych grup i niezbyt atrakcyjna dla młodych ludzi.

Rzeczywistość kreatywnych umiejętności to dziedzina posiadająca ogromny potencjał zintegrowania lokalnej społeczności z sektorem kreatywnym. Programy edukacyjne mogłyby kształcić umiejętności wymagane w kreatywnych przemysłach takie jak produkcja muzyki, technika oświetlenia, scenografia czy taniec. Choć wielu kreatywnych przedsiębiorców ukończyło na uniwersytecie kierunki takie jak sztuka, architektura oraz projektowanie mody, współpracuje z nimi duży zespół techników (np. elektrycy, stolarze, technicy dźwięku, itp.) i zdaniem uczestników edukacja i programy kształcenia umiejętności na terenie Pragi powinny wspierać zarówno kreatywność mieszkańców jak i różnego rodzaju usługodawców.

Uczestnicy zaznaczyli, że Praga powinna wspierać liczne pracownie rzemieślnicze na jej terenie oraz utalentowanych mieszkańców w różnym wieku w zakresie budowania sieci kontaktów, praktyk i programów mentorskich.

Zdaniem uczestników praska oferta kulturalna nie zawsze motywuje swoich mieszkańców do aktywności i do szlifowania talentów i zainteresowań. Działania w zakresie kultury mogłyby skoncentrować się na stymulacji aktywności wśród mieszkańców, i to nie tylko w celach przyciągnięcia rezydentów z innych dzielnic Warszawy. Część wydarzeń kulturalnych powinna służyć edukacji obywatelskiej i sprzyjaniu postawom otwartości na różnorodność kulturową, która częściowo ukształtowała przeszłość Pragi.

4.3.3. Od diagnozy do pomysłów

Koncepcje wypracowane podczas warsztatów dotyczyły wsparcia mechanizmów lokalnych inicjatyw oraz działań z zakresu animacji społecznej, animacji kultury i edukacji. Podkreślono, że miasto powinno uświadomić mieszkańcom, że nie muszą być pasywni i mogą sami inicjować różne działania. Dzielnicą powinna zająć się udoskonaleniem jakości informacji przekazywanych mieszkańcom. Duża liczba koncepcji dotyczyła budowy sieci współpracy i poprawy przepływu informacji, wspierania

nawiązywania partnerstw oraz dzielenia się dobrymi praktykami. Zdaniem uczestników istnieje stałe zapotrzebowanie na pracowników ulicznych i działania aktywujące obywateli.

Niezwykle ważne jest monitorowanie jakości działań przeprowadzanych na terenie dzielnicy, gdyż nie wszystkie organizacje są prawidłowo zarządzane. Jeśli mają być promowane, to władze administracyjne powinny najpierw ocenić ich umiejętności.

Uczestnicy dyskutowali o dużym znaczeniu ciągłości różnego rodzaju działań. Lokalne inicjatywy nie powinny być jedynie jednodniowe albo weekendowe, ale regularne i długofalowe. Ważne jest też, aby kształtować przyjazną przestrzeń miejską, gdyż nieestetyczne środowisko i brzydota to czynniki demotywujące. Należy promować i rozszerzać działania wspierające kreowanie pozytywnego wizerunku Pragi oraz jej mieszkańców.

Pomysł nr 1 – Resident Artists i Praska Szkoła Filmowa

Autorzy: K. Grządkowska, D. Kunowski, J. Wojtkowski, D. Goraj, J. Kubicki, K. Łowicka, A. Mamińska

Pomysł jest odpowiedzią na potrzebę organizacji zajęć pozaszkolnych istotnych z punktu widzenia sektora kreatywnego.

Zespół zaproponował dwie inicjatywy: „Resident Artists” i „Praska Szkoła Filmowa”. Projekt „Resident Artists” koncentruje się na zapraszaniu zagranicznych artystów do spędzenia na Pradze kilku miesięcy pracując z dziećmi i młodzieżą (warsztaty organizowane między innymi w celu wprowadzenia zmian w lokalnej przestrzeni i poprawy estetyki otoczenia). Warsztaty rozwinęłyby wśród młodych uczestników umiejętności pracy w grupie i osiągnięcia

kompromisu, zachęciły do kreatywności i zaprezentowały szereg potencjalnych opcji zawodowych. Warsztaty prowadzone przez zagranicznych artystów byłyby odpowiedzią na potrzebę promocji edukacji artystycznej wśród dzieci i młodzieży.

Inna proponowana inicjatywa to „Praska Szkoła Filmowa”. Polega ona na tym, by przez pół roku kręcić film angażujący na każdym etapie produkcji (pisanie scenariusza, casting, choreografia, oświetlenie, montaż, itp.) w charakterze wolontariuszy społeczność praską. Wolontariuszy rekrutowałaby szkoła, a społeczność dokumentowałaby swoje działania, kształcąc jednocześnie różnego rodzaju umiejętności potrzebne w sektorze kreatywnym.

Pomysł nr 2 – kreatywne połączenie III sektora z sektorem biznesowym

Autorzy: A. Nyckowski, M. Domanowska, J. Delber, J. Kozik, P. Dawidowicz, A. M. Żurek,

Przedmiotem koncepcji jest doskonalenie umiejętności związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej przez organizacje pozarządowe (trzeci sektor) przy jednoczesnych staraniach, aby podmioty gospodarcze działające na terenie dzielnicy stały się bardziej odpowiedzialne społecznie. Działania organizacji pozarządowych są często ograniczane brakiem funduszy, co utrudnia zachowanie ciągłości inicjatyw animacji społecznej i edukacyjnej. Przetargi publiczne służące uzyskaniu dotacji sprawiają, że planowanie długofalowych strategii jest praktycznie niemożliwe. Rozwiązaniem tego problemu mogłoby być nawiązanie partnerstwa pomiędzy

organizacjami pozarządowymi a podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą.

Gdyby miasto pośredniczyło w budowaniu partnerstwa pomiędzy przedsiębiorstwami a trzecim sektorem, każda ze stron odniosłaby z tego korzyści. Łączone inicjatywy stanowią dla organizacji pozarządowych szansę na opanowanie praktycznych umiejętności niezbędnych do prowadzenia działań – takich jak marketing, profesjonalizm czy metody wdrażania Dobrej Praktyki CSR (społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa). Społeczeństwo również odnosi korzyści z tego typu łączonych inicjatyw, jako że organizacje pozarządowe mogą wówczas ubiegać się o dotacje na szereg programów, w których niemożliwy jest udział podmiotów gospodarczych. Dzięki współpracy podmioty mogą realizować cele istotne dla nich samych, dla społeczności oraz dla organizacji pozarządowych.

Pomysł nr 3 – Fundusz Celowy dla Sztuki

Autorzy: B. Sawka, E. Fedorowicz, M. Zawadzka, Z. Biziuk-Kubicka, K. Pluta.

Koncepcja zakłada utworzenie funduszu zasilanego „podatkiem artystycznym” płaconym przez podmioty gospodarcze działające na terenie Pragi. Zasugerowano, aby podmioty gospodarcze płaciły 1% podatku, który następnie byłby przeznaczany na dalsze wspieranie dzielnicowego sektora kreatywnego. Fundusz byłby przekazywany na działania edukacyjne, a w szczególności na wieloletnie inicjatywy prowadzone przez organizacje pozarządowe. Zmniejszyłoby to presję związaną z corocznym gromadzeniem funduszy na cele edukacji społecznej i projektów kulturalnych wspierających

rozwój społeczności praskiej.

„Podatek artystyczny” przyczyniłby się do budowania tożsamości na terenie dzielnicy, czyniąc z Pragi część miasta kojarzoną z profilem artystyczno-kulturalnym zorientowanym na społeczność. Należałoby oczywiście stworzyć jasne i przejrzyste procedury związane z zarządzaniem i wdrażaniem funduszy, jednak w zamyśle autorów projektu za procesy te byłyby odpowiedzialne władze dzielnicowe.

Pomysł nr 4 – Centrum Aktywności Lokalnej **– Kompetencje, zaufanie i informacje istotne w odniesieniu do partnerstwa.**

Autorzy: M. Drygulska, L. Domarackas, E. Winiarska, E. Pogońska, G. Aguścik, M. Latuch

Koncepcja jest odpowiedzią na zapotrzebowanie dotyczące budowy sieci inicjatyw i rozwoju umiejętności w ramach Trzeciego Sektora. Zespół zasugerował utworzenie Centrum Aktywności Lokalnej które określałoby potrzeby społeczności, a także promowało partnerstwo pomiędzy podmiotami instytucjonalnymi, pozainstytucjonalnymi, publicznymi, prywatnymi i pozarządowymi. Centrum stanowiłoby przestrzeń stale otwartą na wymianę doświadczeń i zbiorową współpracę.

Zasady działalności Centrum opierałyby się na prostych procedurach i szybkim działaniu. Ośrodek zająłby się identyfikacją i monitoringiem działalności prowadzonej na terenie Pragi przez różnego rodzaju kreatywne, zorientowane społecznie i lokalnie podmioty. Centrum oferowałoby

wsparcie i konsultacje prawne dotyczące potencjalnych źródeł dotacji. Działania Centrum byłyby finansowane z zysku za usługi komercyjne – wynajem pokoi, prowadzenie kawiarni i restauracji, opłaty za szkolenia, itp.

Centrum koncentrowałoby się na tworzeniu warunków potrzebnych do przeprowadzania cyklicznych i długofalowych inicjatyw, na angażowaniu lokalnej społeczności w działania – aktywacji ruchu sąsiedzkiego, oraz na promocji wiedzy praktycznej z zakresu koordynacji działań prowadzonych przez fundacje, organizacje i lokalne podmioty, jak również innej pokrewnej działalności.

4.3.4. Dyskusja nad koncepcjami dotyczącymi edukacji i umiejętności

Podczas warsztatów wyrażono opinię, że dokonujące się na Pradze zmiany psują pierwotną „atmosferę praską”. Stwierdzenie to spotkało się z gorącym odzewem, że owa „atmosfera” uniemożliwia rozwój i rujnuje szanse dzieci i młodzieży. Podkreślono konieczność zwiększenia odpowiedzialności za ogólny rozwój społeczności dzielnicy. Młodzi ludzie, a często też ich rodziny, potrzebują pomocy w znalezieniu swojego miejsca na ziemi i rozwijaniu pewności siebie. Praga postrzegana jest jako dzielnica bardzo niestabilna i jej mieszkańcom ciężko jest wytrwać na drodze w kierunku zmianom. Wszyscy uczestnicy podkreślili wagę współpracy wielu interesariuszy w osiągnięciu sukcesu przez dzielnicę.

4.3.5. Wnioski z warsztatu poświęconego edukacji i kreatywnym umiejętnościom

Na Pradze pracują już liczni reprezentanci sektora kreatywnego prowadzący działalność artystyczną,

kulturalną i rzemieślniczą oraz kreatywną działalność gospodarczą. Zdecydowane brakuje jednak sieci współpracy pomiędzy kreatywnymi przedsiębiorcami, lokalną społecznością, organizacjami pozarządowymi oraz władzami administracyjnymi. Sektor należy wspierać efektywniej poprzez strategiczną interwencję.

Miasto powinno promować programy stażów, preferencyjne formy zatrudniania lokalnej społeczności oraz współpracę ze szkołami. Programy nauczania powinny wspierać kreatywne myślenie i przyczyniać się do rozwoju kreatywnych umiejętności wśród uczniów. Motywowanie młodych ludzi do spróbowania czegoś nowego, pracy w grupach i eksperymentowania może skłonić ich do zaangażowania się w zajęcia szkolne i pozaszkolne. Ważne jest, aby dobrze zrozumieć współczesne zainteresowania artystyczne u dzieci i młodzieży, a także, aby stworzyć i wesprzeć taki program edukacji, który ma szansę zainteresować lokalną społeczność.

Inną ważną kwestią jest monitorowanie jakości działań edukacyjnych prowadzonych zarówno przez podmioty instytucjonalne, jak i pozainstytucjonalne.

Nie wykorzystuje się potencjału współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi a podmiotami gospodarczymi. Konsultacje społeczne powinny uwzględnić ocenę potrzeb lokalnej społeczności w dziedzinie zajęć edukacyjnych. Jeśli pragnie się zaangażować młodzież w zajęcia pozalekcyjne, należy upewnić się, że są one adekwatne do jej zainteresowań.

W celu wsparcia zmian na terenie dzielnicy, miasto i władze lokalne powinny uprościć zbyt skomplikowane procedury biurokratyczne. Małym przedsiębiorstwom i kreatywnym wolnym strzelcom ciężko jest prowadzić na terenie Pragi działalność kreatywną i gospodarczą. Chociaż miasto stara się udoskonalić metody interakcji z urzędami dzielnicowymi, postawa i sposób, w jaki urzędnicy komunikują się z ludźmi nie jest zorientowany na działalność usługową. Wynika to po części z faktu, że miasto jeszcze oficjalnie nie potwierdziło chęci wsparcia sektora kreatywnego. Generalnie

rzecz biorąc postawa urzędników koncentruje się na ograniczeniach prawnych (np. „to jest niedozwolone”) zamiast na aktywnym poszukiwaniu sposobów wsparcia sektora kreatywnego w celu rozwoju umiejętności i zaangażowania lokalnej społeczności.

4.4. Przestrzeń

4.4.1. Jakiej przestrzeni potrzeba na Pradze w celu wsparcia sektora kreatywnego i społeczności?

Warsztat u udziałem wielu interesariuszy skoncentrował się na kwestii przestrzeni – publicznej i prywatnej – potrzebnej do wsparcia kreatywnych przemysłów i integracji społeczności. Warszawska Praga zachowała dużo starej tkanki miejskiej. Zlokalizowane na jej terenie poprzemysłowe budynki, wewnętrzne podwórza i stare kamienice działają niczym magnes na podmioty działające w sektorze kreatywnym. Chociaż Praga jest postrzegana jako dzielnica podupadła i zaniedbana, jej autentyczność i niskie czynsze stanowią atrakcję dla sektora kreatywnego. Dzielnica ma znakomitą lokalizację, tuż obok centrum miasta. Ze względu na rosnącą liczbę klubów nocnych, galerii, kawiarni i pracowni autorskich na przestrzeni ostatnich lat Praga zyskała na popularności nie tylko wśród przedstawicieli sektora kreatywnego, ale też wśród wszystkich warszawiaków. Uczestników warsztatu poproszono o przedyskutowanie następujących pytań:

W jaki sposób można powiązać rozwój sektora kreatywnego z rozwojem kreatywnej lokalnej przestrzeni?

- *W jaki sposób różne podmioty takie jak mieszkańcy, urzędnicy, aktywiści, artyści i przedsiębiorcy mogą się przyczynić do tego procesu?*
- *Które punkty na mapie Pragi mogą funkcjonować jako bodźce wspierające rozwój*

dzielnicy?

- *Gdzie należałoby wyznaczyć wspólną przestrzeń dla lokalnej współpracy?*
- *W jaki sposób można maksymalnie wykorzystać pusto stojące powierzchnie komercyjne jako lokale do wynajęcia dla podmiotów gospodarczych, do celów spotkań, działalności twórczej i innej?*
- *Jakie punkty mają szansę stać się tętniącą życiem przestrzenią publiczną?*

W ramach warsztatów poproszono reprezentantów lokalnej administracji o przygotowanie prezentacji służących jako punkt wyjściowy do dyskusji. Marta Zawila-Piłat, rzeczniczka dzielnicy Praga Północ, oraz Katarzyna Myk, koordynatorka ds. Rewitalizacji w dzielnicy **Praga Południe**⁴³ przedstawiły kwestie związane ze stanem prac rewitalizacyjnych. Praga Północ jest objęta **Mikroprogramami Rewitalizacji**, które wchodzi w skład **Lokalnego Programu Rewitalizacji m.st. Warszawy**. Jest to strategiczny dokument dotyczący prac rewitalizacyjnych na terenie Warszawy. Program obejmuje całe miasto. Realizuje się go poprzez wdrażanie **Mikroprogramów Rewitalizacji**, w ramach których każda dzielnica określiła obszary kryzysowe i opracowała projekty określonych działań służących rewitalizacji wybranych okolic. W celu monitorowania i wdrożenia **Programu Rewitalizacji**, Prezydent Warszawy wyznaczył Komitet Monitorujący dla **Lokalnego Programu Rewitalizacji m.st. Warszawy na lata 2005-2013**.

W związku z niedostatkiem funduszy obszary kryzysowe określone przez **Mikroprogram Rewitalizacji** można modernizować jedynie stopniowo. Zważywszy na silnie rozprzestrzeniony i długo utrzymujący się zły stan dzielnicy, poczynione dotychczas wysiłki są niestety nadal niewystarczające. Chociaż plany rewitalizacyjne zawierały również aspekty społeczne, w praktyce prace rewitalizacyjne skoncentrowano jedynie na naprawie kamienic i ulic. Choć renowacja budynków i dróg zdecydowanie poprawia wizerunek dzielnicy, ważne jest również, aby poświęcić

uwagę mieszkańcom i dzielnicowym problemom społecznym. Organizacje pozarządowe czynią obecnie starania mające na celu uzupełnienie braków w programach społecznych, a ich inicjatywy rewitalizacyjne skoncentrowane na społeczności są zwykle postrzegane jako skuteczne. Gubią się one jednak na tle ogromnego zapotrzebowania na różnego rodzaju działania.

Paulina Nowicka z Biura Funduszy Europejskich przedstawiła inicjatywę utworzenia Centrum Kreatywności przy ul. Targowej 56. Biuro Funduszy Europejskich zarządza projektami kwalifikującymi się do uzyskania funduszy unijnych i przeprowadza działania finansowane przez Unię Europejską. Centrum Kreatywności przy ul. Targowej będzie instytucją oferującą wsparcie dla kreatywnych przedsiębiorstw. Działania i programy prowadzone w ramach Centrum Kreatywności nie zostały jeszcze określone, wobec czego zapytano uczestników warsztatu o ich oczekiwania względem funkcjonalności tego typu instytucji oraz zakresu wsparcia, jakiego miałyby udzielać.

Peter Richards uznał zbiorową i wielodyscyplinarną przestrzeń za katalizator pozytywnych przemian społecznych. Przestrzeń przeznaczona do pracy, zabawy i współpracy ma szansę nie tylko kształtować indywidualną kreatywność, ale też wspierać kreatywny rozwój zarówno dzielnicy jak i jej mieszkańców. Richards podkreślił, że każde miasto składa się z różnych obszarów, a każdy z nich ma swój specyficzny klimat tworzony przez mieszkańców, dostępne usługi, miejsca spotkań i estetykę architektoniczną.

Władze miasta i władze lokalne powinny przyjąć bardziej całościową perspektywę dotyczącą rozwoju danej okolicy. Ważne jest, aby skoncentrować się na tworzeniu na jej terenie zbiorowej tożsamości. Taki cel powinien też przyświecać wszystkim inicjatywom, które otrzymują dofinansowanie. Należy przede wszystkim opracować, objąć działaniami i wypromować całościową wizję dzielnicy.

Wymiar dzielnicowy jest zazwyczaj pomijany w urbanistycznych procesach planowania.

43. <http://www.pragapl.d.waw.pl/>

Dzielnica powinna określić towary i usługi, na które istnieje zapotrzebowanie wśród jej mieszkańców i osób pracujących na jej terenie w promieniu jednego kilometra. Dzięki skoncentrowaniu się na „przyjazności dla użytkownika”, dzielnica ma szansę przyciągnąć więcej podmiotów prowadzących działalność gospodarczą oraz większą liczbę klientów. Dla przykładu, podczas przeprowadzania analizy i planowania urbanistycznego, ulokowanie potrzebnych usług w promieniu jednego kilometra pozwala ludziom poruszać się pieszo i na rowerach. Stanowi to korzyść nie tylko w wymiarze ekologicznym, ale również ekonomicznym, z uwagi na fakt, że ludzie poruszający się pieszo na danym obszarze również dokonują na jego terenie zakupów, korzystają z oferowanych usług oraz ze wspólnej przestrzeni publicznej.

Dzięki wdrożeniu strategii rozwoju uwzględniającej potrzeby lokalnych mieszkańców i podmiotów gospodarczych, a także wspierającej różnorodną funkcjonalność złożoną z elementów komercyjnych, edukacyjnych i kulturalnych, dzielnica może diametralnie zyskać na wartości w oczach swoich mieszkańców, innych warszawiaków, turystów i inwestorów.

4.4.2. Praga i jej przestrzeń – stan obecny

Uczestnicy poproszeni o komentarz dotyczący aktualnego stanu przestrzeni praskiej uznali, że dzielnicy brakuje spójnej, pozytywnej tożsamości. Panowało przekonanie, że mieszkańcy nie czuli się odpowiedzialni za przestrzeń publiczną. Podczas warsztatów uczestnicy skoncentrowali się głównie na problemach społecznych. Kwestie takie jak marginalizacja społeczna, bezrobocie, alienacja starszych ludzi i luźne więzy rodzinne odzwierciedlają sposób funkcjonowania praskiej przestrzeni i jej wizerunku. Uczestnicy dyskutowali o niedostatku miejsc integrujących lokalną społeczność, punktów aktywności i rekreacji, oraz przestrzeni publicznej przyjaznej mieszkańcom. Praga ma zatem szansę wykazać się w dziedzinie

poprawy jakości przestrzeni publicznej.

W odczuciu uczestników na Pradze brakuje bezpiecznych i odpowiednio zaprojektowanych terenów zielonych (np. placów, parków, podwórz, itp.). Podwórka ty na tyłach domów są zaniedbane i nie pełnią praktycznie żadnej funkcji dla swoich mieszkańców. Przestrzeń nie jest przyjazna użytkownikom. Wysokie chodniki, mała liczba ławek, deficyt zieleni, słabe oświetlenie i brak ścieżek rowerowych czyni z Pragi obszar niezwykle niedogodny dla niektórych mieszkańców, w tym osób niepełnosprawnych, matek z dziećmi, seniorów oraz ludzi aktywnych fizycznie (rowerzystów).

Istnieje obecnie jedynie kilka zamkniętych przestrzeni służących do celów aktywności lokalnej społeczności, brakuje też miejsc służących integracji lokalnych mieszkańców.

Uczestnicy zaproponowali, aby w ramach wykształcania w mieszkańcach odpowiedzialności za przestrzeń publiczną dzielnica ulepszyła stan miejsc znajdujących się najbliżej domostw (np. liczne wewnętrzne podwórza zlokalizowane wśród kamienic na terenie Pragi). Panuje przekonanie, że brak uwagi i troski o przestrzeń publiczną przejawiany przez mieszkańców wynika częściowo z braku zainteresowania władz lokalnych stanem budynków komunalnych. Wielu użytkowników mieszkań żyje w nich od wielu pokoleń i często są oni uzależnieni od wsparcia socjalnego. Ich podejście opiera się zazwyczaj na postawie roszczeniowej i wyuczonej bezsilności. Są oni absolutnie obojętni na przestrzeń dookoła nich, zaś ich poczucie terytorialności (np. posiadanie własnej przestrzeni) objawia się dopiero wtedy, gdy pojawiają się nowoprzybyli bądź przedsiębiorcy. Jakikolwiek formy rozwoju przestrzennego spotykają się zwykle z dezaprobatą mieszkańców, przeciwnym początkowo praktycznie każdego rodzaju działaniom dotyczącym strefy publicznej czy też artystycznym ingerencjom.

Rozpatrywana postawa może ulec zmianie jedynie dzięki długofalowym działaniom edukacyjnym, które stanowiłyby inspirację do wykorzystania przestrzeni publicznej, w tym podwórz. Przestrzeń

publiczna powinna stać się przedmiotem planów rozwojowych w celu uświadomienia mieszkańcom, że jest to przestrzeń zasługująca na troskę. Należy przeprowadzić działania mające na celu poprawę jej estetyki i reprezentatywności. Tego typu inicjatywy są niezbędne, aby uświadomić mieszkańcom historyczną wartość obszaru, na którym żyją.

Uczestnicy dyskutowali o ogólnej ignorancji wykazywanej przez społeczność i władze administracyjne odnośnie obecności na terenie dzielnicy kreatywnych przemysłów. Zdaniem uczestników należy efektywniej wesprzeć działalność gospodarczą prowadzoną w ramach tego sektora i jego udział w rozwoju dzielnicy. Uznano, że władze lokalne koncentrują się bardziej na promocji kreatywnego i kulturalnego wizerunku Pragi, niż na przeprowadzaniu działań wspierających sektor kreatywny. Zdaniem części uczestników warsztatów, należy udzielić wsparcia nie tylko przedsiębiorstwom działającym w sektorze kreatywnym, ale wszystkim praskim małym podmiotom gospodarczym. W szczególności należy wesprzeć zanikające profesje, np. rzemieślników, których liczba na terenie Pragi jest nadal dość wysoka, a którym jest coraz trudniej utrzymać się na rynku.

Uczestnicy podkreślili znaczenie uproszczenia procedur wynajmu powierzchni użytkowych, jak również określenia czynszów preferencyjnych dla przedsiębiorców, artystów i organizacji pozarządowych prowadzących działalność społeczną. Na pierwszy rzut oka tanie lokale użytkowe wydają się atrakcyjne, jednak ich zły stan techniczny wymaga często znacznych nakładów finansowych. Wszelkie nakłady podwyższające wartość lokalu, poczynione podczas najmu mogą być rozliczone w trakcie najmu (do wysokości 6 miesięcznego czynszu) oraz po wygaśnięciu umowy najmu zgodnie z kodeksem cywilnym.

Przez wiele lat Praga była pomijana przez prywatnych inwestorów. Jej potencjał wciąż pozostaje w dużym stopniu niewykorzystany. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego, których brak stanowił dotychczas główną barierą inwestycyjną, rozwiązują jedynie

część problemu. Najbardziej istotną kwestią pozostaje ogrom funduszy potrzebnych do przeprowadzenia setek inwestycji z zakresu infrastruktury niezbędnych na terenie dzielnicy. Od czasów kryzysu ekonomicznego, środki finansowe władz dzielnicowych uległy znacznej redukcji. Niektóre grupy zaczęły promować Partnerstwo Publiczno-Prywatne (PPP), jednak pojawiły się pytania o wydajność tego typu partnerstw i jak na razie działa jedynie kilka PPP. Brak środków finansowych stanowi duże wyzwanie dla rewitalizacji dzielnicowej architektury i dziedzictwa urbanistycznego.

Zdaniem uczestników warsztatu Praga wykorzystuje kulturę w celu poprawy swego wizerunku. Stwierdzono, że inicjatywy kulturalne nie są kierowane do mieszkańców Pragi, z których wielu ma ograniczoną wiedzę na temat kultury i nigdy nie uczestniczyło w wydarzeniach organizowanych w przestrzeni publicznej z myślą o mieszkańcach. Wyraźnie brakuje działań adresowanych przede wszystkim do prażan, kształtujących ich świadomość tożsamości przestrzennej i odpowiedzialność za przestrzeń. Może to być wynikiem braku monitorowania lokalnych potrzeb kulturalnych, jak również braku oceny aktualnej oferty instytucji takich jak domy kultury, biblioteki, itp.

Pojawiły się opinie, że oferta ta jest nieadekwatna do potrzeb mieszkańców. Dodano, że w wielu przypadkach organizowane zajęcia są zbyt kosztowne dla rodzin o niskim statusie materialnym, w tym nastolatków, oraz dla innych grup wiekowych. Inną ważną kwestią jest zmiana przekonania mieszkańców, że aktywność kulturalna nie jest formą spędzania wolnego czasu. Zmiana tej postawy to istotne założenie edukacyjne. W wielu przypadkach mieszkańcy czują się wykluczeni, a czasem wrogo nastawieni do działań prowadzonych przez nowe instytucje, przedsiębiorców i artystów pojawiających się na terenie dzielnicy. Uczestnicy zaproponowali opracowanie większej liczby programów artystycznych pomagających

sektorowi kreatywnemu w wyszukiwaniu talentów wśród młodzieży praskiej. Inwestycje w kapitał ludzki przyniosą później znaczne zwroty i wesprą długofalowy rozwój dzielnicy.

Uważa się, że Praga w niewystarczającym stopniu promuje kulturę w celu przyciągnięcia turystów i gości. Brakuje przejrzystej bazy informacyjnej dotyczącej miejsc wartych zobaczenia, nie istnieje też jasny system identyfikacji graficznej powiązany z punktami informacji turystycznej i spójnymi, wysokiej jakości materiałami graficznymi. Działania w tym zakresie (takie jak wprowadzenie oznaczeń) mogłyby podnieść atrakcyjność turystyczną Pragi, zwłaszcza w związku z faktem, że obecnie jedynie 2-5% grup turystycznych odwiedza Pragę w ramach zwiedzania Warszawy.

Bogata historia Pragi oraz jej XIX-wieczna estetyka nie sprawia jednak, że Praga jest środowiskiem przyjaznym do życia. Brakuje zieleni i zielonych rozwiązań wspierających zrównoważony system transportu (transport miejski, rowery, strefy użytkowe i mieszkalne utworzone w celu promocji ruchu pieszego). Na Pradze powstanie jednak już wkrótce stacja stanowiąca część drugiej linii metra, której budowa rozpoczęła się w 2010 r. Przebudowa skrzyżowania na **placu Wileńskim** koncentruje się na ruchu samochodowym, podczas gdy piesi będą zmuszeni korzystać z przejść podziemnych. Inwestycje, w których decyzje końcowe należą wyłącznie do inżynierów ruchu nie sprzyjają ani rozwojowi Pragi, ani całego miasta. Niezwykle ważne jest, aby przy podejmowaniu decyzji dotyczących infrastruktury uwzględnić bardziej kompleksowy kontekst społeczno-ekonomiczny. Kolejne wyzwanie dla środowiska wiąże się z zagospodarowaniem terenów zieleni, które powinny zachęcać do podejmowania aktywnego wypoczynku.

4.4.3. Od diagnozy do pomysłów

Koncepcje zaprezentowane przez uczestników skoncentrowały się na fizycznej transformacji przestrzeni publicznej oraz na „działaniach

miękkich” kształtujących relacje pomiędzy mieszkańcami, gośćmi i przestrzenią. Kolejną istotną częścią dyskusji były administracyjne założenia z zakresu funkcjonalności przestrzeni publicznej, w tym placów, trawników i parków, jak również założenia w dziedzinie zarządzania budynkami komunalnymi i powierzchniami użytkowymi.

Pomysł nr 1 – Praga Non Stop – kulturalny ruch na Pradze

Autorzy: A. Reinhardt, K. Charewicz, B. Świętek K. Bocheńska A. Mamińska

Koncepcja ma na celu uproszczenie poruszania się po terenie Pragi oraz uczynienie z Pragi miejsca przyjaznego wizualnie.

Grupa zaleciła utworzenie nowych szlaków wiodących przez teren Pragi, służących zapewnieniu wygody różnych grup użytkowników, w tym seniorów, matek z dziećmi, turystów i rowerzystów. Nowe ścieżki dla pieszych i rowerzystów powinny umożliwić odpoczynek (toalety publiczne), obserwację życia miejskiego (ławki) oraz podziwianie praskiego dziedzictwa (zachowanie określonych widoków/perspektyw). Miejska Praga powinna łączyć się z dziką zielenią objętego ochroną brzegu Wisły.

Należy opracować system charakterystycznych wizualnych i graficznych oznaczeń umieszczonych wzdłuż szlaków turystycznych i oferujących informacje historyczne i informacje dotyczące lokalnych kreatywnych przemysłów, także określających miejsca warte odwiedzenia.

Jest to wielopłaszczyznowy projekt mający na celu zwiększenie wartości i funkcjonalności przestrzeni praskiej oraz

uczynienie z Pragi dzielnicy atrakcyjnej dla pracy i życia. Inicjatywa jest odpowiedzią na potrzebę połączenia odosobnionych obszarów różnorodnych działań oraz utworzenie sieci dobrze oznaczonych ścieżek dla pieszych, które połączą różne części Pragi. Zaproponowane działania podkreślają znaczenie zaangażowania w kwestie gospodarki przestrzennej mieszkańców, odnawiając ich prawo do przestrzeni publicznej i odpowiedzialność za nią. Odpowiednie przepisy miejskie określą zakres funkcjonalności takich obiektów jak toalety publiczne oraz strefy parkowania.

Pomysł nr 2 – Praskie Riksz

Autorzy: K. Langie, K. Bąkała, D. Barańska, K. Rupiewicz, M. Dawidowicz, A. M. Żurek

Koncepcja zakłada ożywienie praskiej przestrzeni publicznej, jak również kreatywne wspieranie różnego rodzaju sprzedawców ulicznych, przy jednoczesnym zapewnieniu spójnej i unikatowej estetyki.

Pomysł opiera się na utworzeniu sieci riksz, które pozwoliłyby na przewóz, sprzedaż i prezentację różnego rodzaju usług i produktów. Riksz zastąpiłyby istniejące formy handlu ulicznego (stoły i stanowiska obecne na całym terenie Pragi), zaopatrując dzielnicę w spójną i przejrzystą platformę promującą działalność na całym terytorium Pragi.

Każda riksha powstałaby na podstawie innego projektu i posiadałaby inną funkcję (np. riksha teatralna z płaszczyzną do rozwieszenia plakatów lub riksha usługowa zaopatrzona w ostrzałkę do noży), riksz promowałyby również zanikające profesje (takie jak np. szewc, szwaczka). Zarządzanie rikszami należałoby do dzielnicowych władz

administracyjnych, które wydawałyby pozwolenia na ich działalność. Dzielnicą nadzorowałaby także projektowanie riksz w celu zapewnienia spójności w zakresie ich oznakowania i rozpoznawalności. Dzielnicą musiałaby przeznaczyć powierzchnię na magazynowanie tymczasowo nieużywanych riksz. Riksz byłyby udostępniane po symbolicznych cenach, jako że nie mają one na celu przynoszenia zysku finansowego miastu, a jedynie promocję kreatywności i usług oferowanych na terenie dzielnicy.

Koncepcja pozwala na nietuzinkową promocję Pragi kierowaną do osób z zewnątrz (jako dzielnicy riksz). Riksz pomogłyby połączyć ze sobą różne fragmenty Pragi, wspierałyby integrację społeczną i promowały inicjatywy lokalne. Dzielnicą może rozważyć zamknięcie na weekendy określonej ulicy dla ruchu samochodowego, przekształcając ją w promenadę dla rowerów i riksz.

Pomysł nr 3 – Pakiet edukacyjny dla szkół

Autorzy: G. Sikora, A. Wąsik, M. Happach, I. Kwiatek, K. Pluta

Koncepcja koncentruje się na edukacji dzieci w zakresie historii Pragi i angażowanie ich w dyskusje dotyczące przestrzeni publicznej. Organizacja spacerów edukacyjnych służyłaby budowaniu relacji społecznych, których brak odnotowali członkowie grupy.

Przedmiotem koncepcji jest opracowanie pakietu dobrze zorganizowanych spacerów po terenie Pragi, w których wzięliby udział uczniowie praskich szkół. Grupy byłyby oprowadzane przez wykwalifikowanych przewodników, których zadanie polegałoby na nauczaniu w zakresie historii i dziedzictwa kulturowego Pragi. Wycieczki mogłyby

być również oprowadzane przez praskich aktywistów oraz osoby, które otworzyły na terenie dzielnicy galerię bądź kreatywną działalność.

Spacery pozwoliłyby uczniom spojrzeć na ich dzielnicę oczami kogoś „z zewnątrz”, kto wybrał Pragę na swoje miejsce pracy. Spacery mogłyby dzielić się na bloki tematyczne związane

z projektowaniem, sztuką, muzyką, jedzeniem czy teatrem. Mogłyby się one wiązać z wizytami studyjnymi w organizacjach pozarządowych, pracowniach autorskich bądź galeriach, gdzie uczniowie mieliby okazję poznać ludzi, którzy działają w ich okolicy i dowiedzieć się, co ich w Pradze inspiruje i fascynuje. Po spacerach uczniowie mogliby w ramach projektu wziąć udział w warsztatach fotograficznych „Moja przestrzeń na Pradze”. Ich prace mogłyby zostać zaprezentowane podczas wystawy urządzonej na wolnym powietrzu, która posłużyłaby budowaniu lokalnej dumy.

Koncepcja jest odpowiedzią na potrzebę wprowadzenia edukacji w zakresie estetyki, budowania lokalnej tożsamości oraz na potrzebę kształcenia odpowiedzialności za przestrzeń, przy jednoczesnej integracji mieszkańców Pragi z artystami i organizacjami pozarządowymi działającymi na terenie dzielnicy. Prawidłowe wdrożenie opisanych powyżej działań wymagałoby stworzenia odpowiedniej bazy instytucji pozarządowych i dzielnicowych zajmujących się gospodarką przestrzenną.

Pomysł nr 4 – Praska Starówka

*Autorzy: P. Jabłoński L. Domarackas, J. Kasprzycka – Rosikoń,
I. Rutkowska, M. Zalesiński, K. Łowicka*

Koncepcja ma na celu ożywienie społeczne i ekonomiczne praskiego obszaru historycznego dzięki udostępnieniu sektorowi kreatywnemu i organizacjom pozarządowym powierzchni na prowadzenie działalności.

Dzielnica zorganizowałaby przetargi na oferty zagospodarowania pustostanów zlokalizowanych na terenie „praskiej starówki”. Powierzchnie te dzielnica udostępniłaby na preferencyjnych warunkach kreatywnym przedsiębiorcom i artystom posiadającym wizję wykorzystania przestrzeni do celów wspierania założeń społecznych, promocji dzielnicy oraz prowadzenia kreatywnej działalności edukacyjnej. Udostępnianie przestrzeni miałoby na celu przyciągnięcie jak największej liczby kreatywnych przedsiębiorców, artystów, pracowni, galerii, księgarni, itp.

Warunki preferencyjne uwzględniałyby ulgi czynszowe i okres najmu dłuższy niż 3 lata, jako że udostępniane lokale wymagają zazwyczaj sporych inwestycji, ulepszeń i przebudowy. Dzielnica mogłaby udostępnić kreatywnym przedsiębiorcom określoną część dostępnej przestrzeni należącej do Zakładu Gospodarowania Nieruchomościami. Władze dzielnicowe powinny wykonać analizę działalności już prowadzonej na terenie dzielnicy, a także określić na jakie przemysły istnieje zapotrzebowanie. Pozwoliłoby to na utworzenie profiliów dzierżawców mogących skorzystać z preferencyjnych warunków czynszowych. Część lokali powinna być dobrze widoczna (np. skierowana frontem na ulicę).

Miasto powinno również powziąć kroki mające na celu mobilizację przestrzeni użytkowych przeznaczonych dla sektora kreatywnego, które są w bardzo złym stanie technicznym, gdyż stoją puste i popadają w ruinę. Zaleca się, aby miasto promowało Partnerstwo Publiczno-Prywatne na

następujących zasadach: miasto udostępnia prywatnemu inwestorowi historyczny budynek, a w zamian prywatny inwestor zobowiązuje się zapewnić wszelkie środki konieczne do odbudowy i renowacji udostępnianego mu lokalu. Okres najmu mógłby wynosić 30 lat, zaś prywatny inwestor miałby prawo wykorzystać 70% udostępnionej przestrzeni użytkowej. Pozostałe 30% pozostałoby do dyspozycji miasta w celach udostępnienia sektorowi kreatywnemu (np. inkubatorom gospodarczym dla kreatywnych przemysłów).

Generalnie można założyć, że dzielnica odniosłaby korzyści z gospodarowania pustą przestrzenią dostępną na terenie Pragi, gdyż pusto stojące budynki zostałyby odnowione i przekształcone w siedziby przedsiębiorstw. Dzięki oficjalnemu wsparciu kreatywnych przemysłów Praga wniosłaby swój wkład w lokalny rozwój gospodarczy, jak również w budowanie niezwykle istotnej integracji pomiędzy sektorem kreatywnym a lokalną społecznością.

Pomysł nr 5 – Praga – Centrum Jest Tu

Autorzy: K. Sędzicka, K. Brun-Sternicki, I. Tarwacka, M. Happach, J. Podlaska-Butyniec, M. Latuch

Projekt ma na celu zwiększenie atrakcyjności dzielnicy przy wykorzystaniu jej potencjału artystycznego. Działania prowadzone w ramach projektu powinny doprowadzić do większej aktywności mieszkańców i turystów w praskiej przestrzeni publicznej.

Zespół zaproponował, aby miasto udostępniło przestrzeń na organizację cotygodniowego pchlego targu. Targ stałby

się punktem docelowym dla całego miasta (podobnie jak niedzielny bazar Koło na Woli), a w celu jego promocji opracowano by program łączności dla całej dzielnicy, aby w ten sposób promować wszystkie kulturalne i kreatywne punkty na mapie Pragi.

Na początek należałoby stworzyć system informacji turystycznej, zawierający oznakowanie szlaków turystycznych, nowe i kreatywne oznaczenia, wizualną identyfikację różnego rodzaju atrakcji, zaktualizowane mapy, oraz informacje dotyczące dzielnicy umieszczone na wolnostojących słupach reklamowych.

4.4.4. Dyskusja dotycząca przestrzeni praskiej i związanych z nią pomysłów

Dyskusja poświęcona przestrzeni praskiej skoncentrowała się ostatecznie na kwestii starych, rozpadających się XIX-wiecznych budynków. Czy powinny zostać one objęte ochroną? Czy powinny zostać sprywatyzowane i narażone na zniszczenie? W jaki sposób zarządzać modernizacją budynków, aby chronić dziedzictwo na terenie dzielnicy?

Reprezentanci organizacji zajmujących się ochroną dziedzictwa podkreślili, że konserwatorzy są przeciwni prywatyzacji starej tkanki miasta, pragnąc za wszelką cenę uchronić budynki przed zniszczeniem. Istnieją różnego rodzaju doktryny restauracyjne dające się dostrzec w decyzjach dotyczących określonych budynków.

Janusz Owsiany **Stowarzyszenie Monopol Warszawski**⁴⁴ widzi szansę na zachowanie zabytkowych budynków i uniknięcie takich sytuacji jak w przypadku Parowozowni (zabytkowy budynek przy ul. Wileńskiej), która została zniszczona przez poprzedniego właściciela w wyniku braku odpowiedniej opieki i nadzoru ze strony konserwatora.

44. <http://strona.totu.nazwa.pl/>

Zdaniem uczestników władze lokalne powinny być bardziej otwarte w stosunku do ludzi posiadających dobre intencje i pragnących przeprowadzić konserwację budynków w celach społecznych i kulturowych. Istnieją liczne przykłady tego rodzaju interwencji, jak na przykład renowacja berlińskich budynków przy udziale partnerów społecznych. Kolejną szansę stanowi inicjatywa związana z Pałacem Konopackiego, w którym grupa złożona z architektów, socjologów i aktywistów działających na terenie Pragi planuje utworzyć centrum społeczno-kulturalne. Tego typu projekty wymagają nawiązania współpracy i zastosowania specjalnych modeli finansowych takich jak Partnerstwo Publiczno-Prywatne.

Urbanista Maciej Czeredys podkreślił, że miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego nie rozwiążą praskich problemów. Nową jakość przestrzeni można osiągnąć poprzez eksperymenty związane z przestrzenią i tymczasowymi formami jej udostępniania oraz zarządzania budynkami i przestrzenią. W celu przyspieszenia zagospodarowania przestrzennego w oparciu o jej użytkowników należy skoncentrować się na funkcjach przestrzeni wspierających lokalną społeczność i rozwój kultury.

Należy również wprowadzić zmiany do języka dotyczącego przestrzeni i przedyskutować te modyfikacje z mieszkańcami. Przeprowadzane obecnie konsultacje społeczne bardzo rzadko umożliwiają ludziom rzeczywisty udział w decyzjach dotyczących przestrzeni. Niewielu rozumie język używany w odniesieniu do map i rozwoju obszarów miejskich. Warto zacząć rozmawiać o kwestiach związanych z przestrzenią i uświadomić ludzi, że architektura, miasto i jego zabytki stanowią wartość zasługującą na otoczenie jej ochroną w sposób zapewniający mieszkańcom przestrzeń odpowiednią do życia, współpracy i rozrywki.

Reprezentanci Urzędu Dzielnicy obecni podczas dyskusji oświadczyli, że otwartość Urzędu na dialog poprawia się, choć nadal dostrzec można nieprawidłowości. Brakuje sprawnego przepływu informacji dotyczących inicjatyw ściśle związanych z przestrzenią. Pojawiły się propozycje utworzenia

tablic informacyjnych, gdzie mieszkańcy mogliby uzyskać informacje dotyczące aktualnych planów inwestycyjnych oraz przedmiotu planowanych konsultacji. Strategie komunikacji muszą uwzględnić, że Internet, pomimo rosnącej dostępności, nie jest w powszechnym użyciu na terenie Pragi. Należy zapoznać się w kompleksowy sposób z opiniami mieszkańców, wykorzystując w większym stopniu inicjatywy oddolne.

Janusz Owsiany zaznaczył, że miasto dysponuje mechanizmami kształtującymi przestrzeń. Najprostszym z nich jest czynsz preferencyjny, z powodzeniem stosowany w wielu miastach europejskich. Dla przykładu, biblioteki nie są zmuszone konkurować w przetargach z bankami, ponieważ dzielnica wspiera je jako formę promocji kultury i edukacji. Według miejskiego Biura Polityki Lokalowej warszawskie biblioteki także nie muszą konkurować z bankami. Warszawa dysponuje mechanizmami służącymi do wspierania organizacji typu non-profit, może też przeznaczyć powierzchnie biurowe dla celów określonej działalności, aby służyły jako przestrzeń społeczna stworzona z myślą o mieszkańcach (np. instytucje kulturalne i galerie).

Nadal jednak odczuć można na terenie Pragi niedostatek tego typu mechanizmów, co utrudnia proces produktywnego, społeczno-kulturowego kształtowania funkcjonalności przestrzeni miejskiej. Problemem w zakresie miejskiej polityki jest zaniechanie usług istotnych ze społecznego punktu widzenia, choć są one niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania miasta i jego mieszkańców. W rzeczywistości nie mogą one konkurować na wolnym rynku.

Inna ciekawa koncepcja zakładała poświęcenie większej uwagi spółdzielniom mieszkaniowym – uznano, że ich posiedzenia nie są wystarczająco konstruktywne. Zarządcy spółdzielni mają zazwyczaj problemy z prowadzeniem posiedzeń. Spółdzielnie mieszkaniowe powinny zostać włączone w programy edukacyjne z uwagi na ich rzeczywisty wkład w kształtowanie przestrzeni miejskiej.

Jedna z mieszkanek Pragi stwierdziła, że dzielnica

zwykle nie jest w stanie poinformować mieszkańców o dostępnej przestrzeni. Jej zdaniem udzielane informacje powinny być nie tylko użyteczne, ale powinny także stymulować mieszkańców do podjęcia działań. Podczas warsztatów wielokrotnie poruszana była idea partycypacji. Zdaniem architekta i urbanisty Macieja Czeredysa warto jest próbować różnych form zaangażowania społeczności. Jednym z takich instrumentów jest „budżet partycypacyjny”, pozwalający mieszkańcom wpływać na decyzje dotyczące alokacji części budżetu publicznego.

Etap poprzedzający projektowanie powinien opierać się na kampaniach promujących i konsultacjach społecznych. Uczestnictwo społeczne można również kształtować za pomocą edukowania mieszkańców i uświadamiania im określonych wartości, zwłaszcza w dzielnicy historycznej takiej jak Praga. Zachowanie lokalnej tożsamości i jej symbolicznego znaczenia dla miasta wymaga zwykle znacznie większych nakładów finansowych (na renowację) niż rozbiórka i przebudowa.

4.4.5. Wnioski z warsztatu poświęconego przestrzeni

Uczestnicy warsztatów uznali, że liczba tzw. „stałych mieszkańców” była w grupie zbyt niska, przy czym podkreślili jak ważne jest przełamanie bariery pomiędzy starymi a nowymi mieszkańcami. Do opracowania koncepcji potrzeba doświadczenia, którego uczestnicy warsztatu nie posiadali, w związku z czym podkreślili oni, że ich sugestie stanowią jedynie zarys pomysłów i wyobrażonych działań, które należy dalej rozwijać. W czasie dyskusji dotyczącej Pragi pojawiły się zróżnicowane koncepcje. Niektórzy uczestnicy byli zdania, że zmiany na Pradze są niezbędne, że potrzeba inwestycji i że należy przyciągnąć kapitał, który pozwoli mieszkańcom ocalić dziedzictwo dzielnicy i wesprzeć jej rozwój. Inni postrzegali te osoby jako wrogów praskiej autentyczności i mieszkańców budynków komunalnych.

Należy pamiętać, że miasto jest strukturą, w której

stale zderzają się interesy różnych grup, toteż nie każda grupa popiera zmiany wspierające praską kreatywność, a opinie na temat sposobów ich przeprowadzenia różnią się między sobą. Kreatywność przywodzi na myśl różnego rodzaju konotacje, wobec czego wielu ludzi nie łączy tego pojęcia z czymś zakorzenionym lokalnie, lecz z czymś obcym i narzuconym. Jeden z uczestników w następujący sposób opisał przestrzeń prawdziwie korzystną dla lokalnej społeczności i sektora kreatywnego:

„Otwarta, integrująca, oryginalna, niepowtarzalna – podkreślająca lokalne barwy; posiadająca wydajny i zrównoważony system komunikacji, dobrze opisana, umożliwiająca realizację indywidualnych pomysłów mieszkańców, wspierająca lokalne inicjatywy, bezpieczna, czysta, tętniąca życiem zarówno w dzień jak i w nocy, dumna ze swej tożsamości.”

Istnieje zapotrzebowanie na przestrzeń atrakcyjną zarówno dla mieszkańców jak i turystów, usytuowaną w zabytkowej części Pragi, ale też otwartą na nowe elementy. Powinna to być przestrzeń dostosowana do potrzeb mieszkańców i inwestorów, ale też osób z zewnątrz. Bardzo ważne jest, aby rozwój Pragi zrozumiałe i wyraźnie wpisywał się w strategię zagospodarowania, która będzie zawsze uwzględniać konsultacje społeczne, planowanie przestrzenne miejskie oraz konkursy architektoniczne, tak aby nowe fragmenty Pragi charakteryzowały się wysoką jakością.

4.5. Informacja i komunikacja

4.5.1. Przepływ informacji o Pradze i na Pradze

Warsztat z udziałem różnych grup interesariuszy skoncentrował się na przepływie informacji pomiędzy miejskimi/dzielnicowymi władzami administracyjnymi a sektorem kreatywnym. Spotkanie miało miejsce w „Miotle”.

Warsztat rozpoczęło kilka prezentacji przygotowanych przez członków lokalnych władz

administracyjnych. Rzeczniczka Dzielnicy Praga Północ, Marta Zawila-Piłat, oświadczyła, że urząd czyni wszelkie starania w celu poprawy jakości komunikacji pomiędzy lokalnymi władzami, a mieszkańcami. Rzeczniczka podała przykład „Nocy Pragi” – lipcowego festiwalu kulturalnego, w ramach którego galerie, pracownie i restauracje pozostają otwarte do późnych godzin wieczornych i oferują szerokie spektrum atrakcji. Wydarzenie to wymaga współpracy z wieloma praskimi organizacjami. Chociaż wydarzenia kulturalne stanowią dobry mechanizm zbiorowej, społecznościowej współpracy, miasto musi skoncentrować się na codziennych formach komunikacji z mieszkańcami, gdyż to właśnie one są niezbędne do pomyślnego, długofalowego rozwoju dzielnicy.

Przedstawiciel dzielnicy Praga Południe, Dariusz Brzósiewicz, zwrócił uwagę na nieefektywną komunikację pomiędzy władzami a sektorem pozarządowym. Organizacje wspierane przez dzielnicę zwykle nie informują władz o konkluzjach ze swych działań, co znacznie utrudnia współpracę. Dzielnicowa Komisja Dialogu Społecznego przyczyniła się do poprawy sytuacji, nadal nie jest ona jednak satysfakcjonująca. Brakuje bazy gromadzącej dane dotyczące wszystkich działających organizacji i platform współpracy. Nie ma też sprawnej komunikacji w ramach struktury administracyjnej, a większość informacji kierowana jest do mieszkańców i podmiotów gospodarczych.

Chociaż przedmiotem warsztatu była komunikacja, dyskusje szybko zeszły na temat bezpieczeństwa. Zdaniem uczestników nie czyniono wystarczających starań w celu zmiany wizji Pragi i uczynienia z niej bezpiecznego i przyjaznego miejsca.

Z uwagi na istnienie negatywnego stereotypu dotyczącego Pragi, przedsiębiorcy mają trudności z przyciągnięciem do dzielnicy klientów i nabywców. Uczestnicy wyrazili uznanie dla zwiększonego poparcia dla inicjatyw kulturalnych, jednak ich zdaniem istniała potrzeba poprawy bezpieczeństwa.

4.5.2. Przepływ informacji na terenie dzielnicy – stan aktualny

W ramach oceny aktualnego stanu komunikacji na terenie Pragi uczestnicy uznali, że oprócz mało wydajnej komunikacji pomiędzy sektorem kreatywnym a władzami dzielnicowymi, także różni przedstawiciele sektora kreatywnego powinni stać się świadomi swojego wzajemnego istnienia, powinni spotkać się i porozumieć.

Stwierdzono, że dialog z miastem odbywa się zazwyczaj na zasadzie rozmów w cztery oczy z pojedynczymi osobami. Brak spójności pomiędzy różnymi podmiotami działającymi w zakresie przemysłów kreatywnych utrudnia komunikowanie władzom administracyjnym i lokalnej społeczności ogólnych potrzeb sektora.

Inny problem związany z kwestiami społecznymi i obecnością sektora prywatnego na terenie dzielnicy to wizerunek Pragi jako dzielnicy niebezpiecznej. Zdaniem uczestników nie podejmuje się wystarczającej ilości inicjatyw służących uczynieniu z Pragi bezpieczniejszego miejsca, ale grupa zgodziła się, że podmioty sektora kreatywnego nie współpracują ze sobą w celu zakomunikowania tego problemu miastu.

Nie docenia się znaczenia kreatywnego sektora dla gospodarki warszawskiej. Był to jeden z głównych powodów przyłączenia się do unijnej inicjatywy Creative Metropolises. Uczestnicy zaproponowali, aby promować znaczenie sektora w strukturach administracyjnych. Wielu kreatywnych przedsiębiorców rejestruje zwykle po kilka firm naraz, co utrudnia określenie sektora i uniemożliwia klasyfikację przedsiębiorców jako członków sektora kreatywnego. Brak jest baz podmiotów, które można by sklasyfikować jako przedstawicieli sektora kreatywnego. Warto mieć na względzie, że sektor kreatywny składa się nie tylko z firm, ale przede wszystkim z wolnych strzelców oraz pracowników kontraktowych, którzy stanowią w większości firmy jednoosobowe. Wolni strzelcy nie zawsze rejestrują swoją działalność.

Uczestnicy warsztatu podkreślali najsilniej problem

braku komunikacji pomiędzy urzędami a wydziałami różnych organów miejskich (np. Zarządem Gospodarowania Nieruchomościami, Biurem Polityki Społecznej, Biurem Promocji). Bardziej wydajna komunikacja między tymi instytucjami usprawniłaby zarządzanie powierzchniami biurowymi. Uczestnicy podkreślili, że urzędnicy byli często niezainteresowani, niedoinformowani i nieprzyjaźnie nastawieni, i że niezwykle ciężko jest otrzymać aktualne i rzetelne informacje.

Dostosowanie miasta do potrzeb sektora kreatywnego wymaga sprawnego przywództwa i zmiany aktualnego profilu dzielnicy na bardziej zorientowany na usługi.

Kwestia przepływu informacji na terenie Pragi wiąże się często z nieefektywnością miejskich radnych, którzy powinni pełnić funkcję pośredników pomiędzy mieszkańcami a urzędem. Inne utrudnienie w przepływie informacji na Pradze wynika z różnorodności kanałów i metod dystrybucji komunikatów publicznych. Współpracę komplikuje brak jasnych informacji na temat lokalizacji różnych podmiotów działających w ramach praskiego sektora kreatywnego, społecznego, edukacyjnego i społecznościowego.

Firmy i kreatywni przedsiębiorcy zazwyczaj rozpoczynają działalność jako mikro podmioty gospodarcze, a ich wiedza praktyczna dotycząca metod identyfikacji wsparcia ze strony miasta jest ograniczona. Jeśli miasto chce wesprzeć sektor kreatywny, musi nawiązać współpracę z małymi przedsiębiorstwami w celu rozpoznania ich potrzeb. Wsparcie mikro podmiotów gospodarczych na Pradze, a także budowanie siatki kontaktów wymaga od miasta zbiorowych starań polegających na podzieleniu się z firmami wiedzą praktyczną i doświadczeniem.

Uczestnicy wspomnieli, że na Pradze wciąż działają programy aktywacji zawodowej osób bezrobotnych oraz programy wsparcia przedsiębiorstw, jednakże rzadko informuje się o nich potencjalnych beneficjentów.

Rozumienie terminu „sektor kreatywny” często ogranicza się do sfery kulturalnej. Wyzwaniem jest

poszerzenie wiedzy i stopnia pojmowania tego pojęcia przez przedstawicieli miasta i mieszkańców. W odniesieniu do przepływu informacji dotyczących inicjatyw kulturalnych użytkownicy uznali, że dzielnica wykorzystuje kulturę jako narzędzie przyciągania osób z zewnątrz. Choć jest to zrozumiałe, Praga powinna też potraktować wydarzenia kulturalne jako instrument wewnętrznej komunikacji pomiędzy mieszkańcami dzielnicy a sektorem kreatywnym.

W zakresie komunikacji wizualnej i oznakowań Praga charakteryzuje się chaotycznymi reklamami rozmieszczonymi na różnego rodzaju tablicach/plakatach, znakach i bilbordach. Zdaniem uczestników jest to obszar prezentujący duże możliwości. Dzielnicowe władze administracyjne powinny wykorzystać reklamy zewnętrzne i komunikację jako kanał dotarcia do sektora kreatywnego, a także do turystów. Inna dziedzina wymagająca interwencji to strategię komunikacji w zakresie promocji prawidłowych zachowań społecznych (np. utrzymania czystości).

4.5.3. Od diagnozy do pomysłów

Dyskusje skoncentrowały się przede wszystkim na konieczności stworzenia przez dzielnicę strategicznego planu wsparcia przemysłów kreatywnych. Długofalowy projekt dedykowany sektorowi kreatywnemu pozwoliłby mu na opracowanie ram współpracy, jak również na określenie wzajemnych oczekiwań obydwu stron. Inne sugestie dotyczyły stworzenia laboratorium edukacji medialnej dla młodych mieszkańców Pragi, miejskich ogrodów warzywnych i ogrodów na dachach. Jedną z ciekawszych koncepcji zakładała napisanie manifestu praskiego przemysłu kreatywnego. Manifest zawierałby oczekiwania sektora wobec miasta.

Pomysł nr 1 – Portal dla kreatywnych

Autorzy: J. Adamczuk, T. Kaliński, M. Pokój, M. Kazulo-Kleyff, J. Wasiuk, W. Łasicki, D. Goraj, K. Łowicka, A. Mamińska

Koncepcja jest odpowiedzią na potrzebę zgromadzenia i udokumentowania informacji dotyczących kreatywnych podmiotów gospodarczych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i działalności prowadzonej na terenie dzielnicy.

Grupa zaproponowała kompleksowy projekt polegający na zlokalizowaniu wszystkich podmiotów i działalności zlokalizowanych na terenie Pragi. Zgromadzone informacje byłyby dostępne na stronie głównej Kreatywnej Pragi. Strona dysponowałaby narzędziami przestrzennymi takimi jak mapy Google, umożliwiającymi użytkownikom łatwe znalezienie kreatywnych usług, artykułów i wydarzeń. Strona pozwoliłaby dzielnicowym władzom administracyjnym na bezpośrednią komunikację z sektorem kreatywnych przemysłów, w tym na umieszczanie ogłoszeń dotyczących dostępnych przestrzeni, funduszy i planów rewitalizacyjnych.

Poza funkcją lokalizującą sektor i jego mikro i makro podmioty, strona służyłaby również gromadzeniu koncepcji i oczekiwań na temat przyszłości Centrum Kreatywności przy ul. Targowej.

Kolejnym sposobem na poprawę przepływu informacji byłoby wykorzystanie niestandardowych narzędzi takich jak projekty miejskie prowadzone z udziałem urzędników dzielnicowych. Urzędnicy spędzaliby jeden dzień w miesiącu poza biurem w celu pogłębienia swojej wiedzy z zakresu działalności prowadzonej

w ramach sektora kreatywnego. Z kolei mieszkańcy i kreatywni przedsiębiorcy braliby udział w regularnych spotkaniach tematycznych organizowanych przez Urząd Dzielnicy. Wprowadzenie programu współpracy pozwoliłoby obu stronom lepiej zrozumieć charakter codziennych wyzwań stawianych każdej z nich. Projekt miałby na celu promocję otwartości i swobodnego przepływu informacji, zwłaszcza jeśli spotkania odbywałyby się na terytorium różnych grup społecznych.

Uczestnicy zaproponowali, aby gdy zostaną już zlokalizowane wszystkie podmioty działające na terenie dzielnicy i zakończony zostanie proces opracowania narzędzi internetowych dzielnica zorganizowała oryginalną kampanię promocyjną wykorzystującą reklamy zewnętrzne. Dzielnica umieściłaby słupy reklamowe w strategicznych punktach Pragi. Byłyby to przeznaczone specjalnie dla celów kampanii punkty informacyjne dotyczące konsultacji społecznych i kreatywnych wydarzeń, adresowanych w szczególności do osób niekorzystających w domu z Internetu (np. osoby starsze, ubodzy, itp.).

Pomysł nr 2 – Kreatywna mapa Pragi

Autorzy: A. Tabaka, K. Woźniak, M. Gajewicz, M. Zabłocka, B. Długaj, A. M. Żurek

Koncepcja jest odpowiedzią na potrzebę ulepszenia istniejących kanałów komunikacji wewnątrz sektora kreatywnych przemysłów.

Kompleksowa lokalizacja wszystkich kreatywnych przedsiębiorstw działających na Pradze umożliwiłaby stworzenie spójnego systemu wizualnej identyfikacji

kreatywnych usług dostępnych na terenie dzielnicy. Punkty te byłyby oznaczone na zaprojektowanych w charakterystyczny sposób mapach Kreatywnej Pragi, ulotkach reklamowych i słupach informacyjnych. W skład systemu wizualnej identyfikacji wchodziłyby również drogowskie. Legenda obejmowałaby nie tylko lokalizacje społeczne i kulturalne, ale także kreatywnych przedsiębiorców. Mapy – punkty informacyjne powinny zostać rozmieszczone w strategicznych miejscach na terenie całej dzielnicy.

Pomysł nr 3 – Reaktywacja Artklaster.pl

Autorzy: A. Owsiany, M. Bątkiewicz, B. Mioduszewski, Ł. Truściński, K. Pluta

Koncepcja koncentruje się na udoskonaleniu niedostatecznie wykorzystywanego kanału komunikacji jakim jest miejska strona internetowa www.artklaster.pl

Grupa zaproponowała całkowitą modernizację strony (portal utworzonego dzięki wsparciu finansowemu ze strony Warszawy i poświęconego sektorowi kreatywnemu). Strona ma niską frekwencję i jest generalnie postrzegana jako niezbyt ciekawa. W celu uczynienia jej bardziej atrakcyjną i dynamiczną należy regularnie dodawać na nią działania i usługi oferowane w ramach sektora kreatywnego.

Portal mógłby stać się bazą docelową dla wszystkich podmiotów działających w sektorze przemysłów kreatywnych takich jak firmy, przedsiębiorcy, czy wolni strzelcy. Strona skoncentrowałaby się również na pozyskiwaniu usług wsparcia,

publicznych programów dotacyjnych oraz obsługi sektora kreatywnego (np. techników dźwięku i oświetlenia, cateringu, itp.) Zespół redakcyjny miałby za zadanie regularnie aktualizować bazę informacji. Strona i marka artklaster powinny zadbać o wypracowanie „ludzkiego wizerunku” poprzez organizację dyskusji i spotkań poświęconych działaniom prowadzonym w ramach sektora kreatywnego oraz jego rozwojowi na terenie Warszawy.

Pomysł nr 4 – Kreatywne Centrum Komunikacji

Autorzy: E. Nowakowska, P. Łęczuk, M. Piotrowski, D. Brzósiewicz, M. Latuch

Koncepcja koncentruje się na potrzebie stworzenia przestrzeni integracyjnej na terenie Pragi. (uwaga: powstały plany budowy w dzielnicy dwóch centrów: Centrum Kreatywności i Centrum Ekonomii Społecznej przy [ul. Ratuszowej 6](#)). Uczestnicy warsztatu zgodzili się co do potrzeby jak najszybszego otwarcia tego typu centrów, tymczasem zaś dzielnica powinna zapewnić mieszkańcom przestrzeń zastępczą.

Grupa zaproponowała utworzenie centrum współpracy dla różnych partnerów społecznych. Zadaniem Centrum byłoby, między innymi, wspieranie dialogu społecznego. Ośrodek umożliwiałby wizyty studyjne w innych miastach i krajach w celu obserwacji różnych modeli funkcjonowania. W ramach działalności Centrum odbywałyby się konsultacje interdyscyplinarne prowadzone przez lokalnych aktywistów. Inicjatywy Centrum byłyby adresowane do:

- przemysłów kreatywnych: galerii, małych firm, wolnych strzelców;
- lokalnej społeczności: stowarzyszeń mieszkaniowych, placówek edukacyjnych;
- przedsiębiorstw ze społecznym profilem działalności: organizacji pozarządowych, lokalnych aktywistów i administracji rządowej;
- Warszawy i turystów; agencji informacyjnych, izby turystyki.

Centrum zarządzałoby portalem, na którym wszystkie podmioty zlokalizowane na terenie Pragi mogłyby zamieszczać informacje na temat swojej działalności. Przepływ informacji stałby się podstawą dla nawiązywania partnerstw i współpracy. Centrum organizowałoby kampanie informacyjne na całym terenie dzielnicy: słupy reklamowe, stanowiska i prezentacje cyfrowe. Informacje byłyby dostępne w różnych punktach, w tym: na Bazarze Różyckiego, w centrach handlowych, szkołach, biurach sektora kreatywnego. Centrum opublikowało by również własną broszurę informacyjną.

4.5.4. Dyskusja podsumowująca warsztat poświęcony komunikacji na Pradze

W debacie podsumowującej warsztat wziął udział wiceburmistrz dzielnicy Praga Północ. Jako reprezentantowi dzielnicy, zadano mu wiele pytań dotyczących specjalnego traktowania sektora kreatywnego w ramach polityki prowadzonej przez władze lokalne oraz tego, czy powstały określone strategie wspierające rozwój sektora. Odnośnie problemu związanego z dostępnością przestrzeni biurowych wielokrotnie poruszanego w czasie warsztatu wiceburmistrza oświadczył, że nie da się

go rozwiązać w najbliższym czasie z uwagi na roszczenia prawne wysunięte względem wielu kamienic. Zdaniem uczestników istnieje konieczność uproszczenia procedur przetargu lokali biurowych na terenie dzielnicy i procedur ich wynajmu. Wiceburmistrz zaznaczył, że wiele z inicjatyw zasugerowanych przez uczestników jest już wdrażanych. Nawiązując do rekomendacji uczestników odnośnie utworzenia nowych ośrodków wspierających integrację społeczności i sektor kreatywny, wiceburmistrz oświadczył, że Centrum Kreatywności przy ul. Targowej 56 zostało już objęte planami rewitalizacyjnymi i że będzie nim zarządzać Biuro Funduszy Europejskich. Wiceburmistrz przypomniał też o staraniach czynionych przez dzielnicę w celu ocalenia Pałacu Konopackiego poprzez utworzenie Centrum Rewitalizacji Społecznej.

4.5.5. Wnioski z warsztatu poświęconego przepływowi informacji i komunikacji

Podstawowy wniosek z warsztatu dotyczy konieczności wdrożenia różnego rodzaju form wymiany informacji i inicjatyw mających na celu budowanie sieci kontaktów. Istnieje zapotrzebowanie na fizyczne przestrzenie i bazy internetowe. Należy również opracować system monitorujący i nadzorujący różnego rodzaju działalność prowadzoną na terenie Pragi. Zdaniem uczestników warsztat zorganizowany przez Creative Metropoles był bardzo użyteczny z punktu widzenia poprawy komunikacji, wielu jednak wątpiło czy miasto rzeczywiście wprowadzi którekolwiek z zaproponowanych zmian.

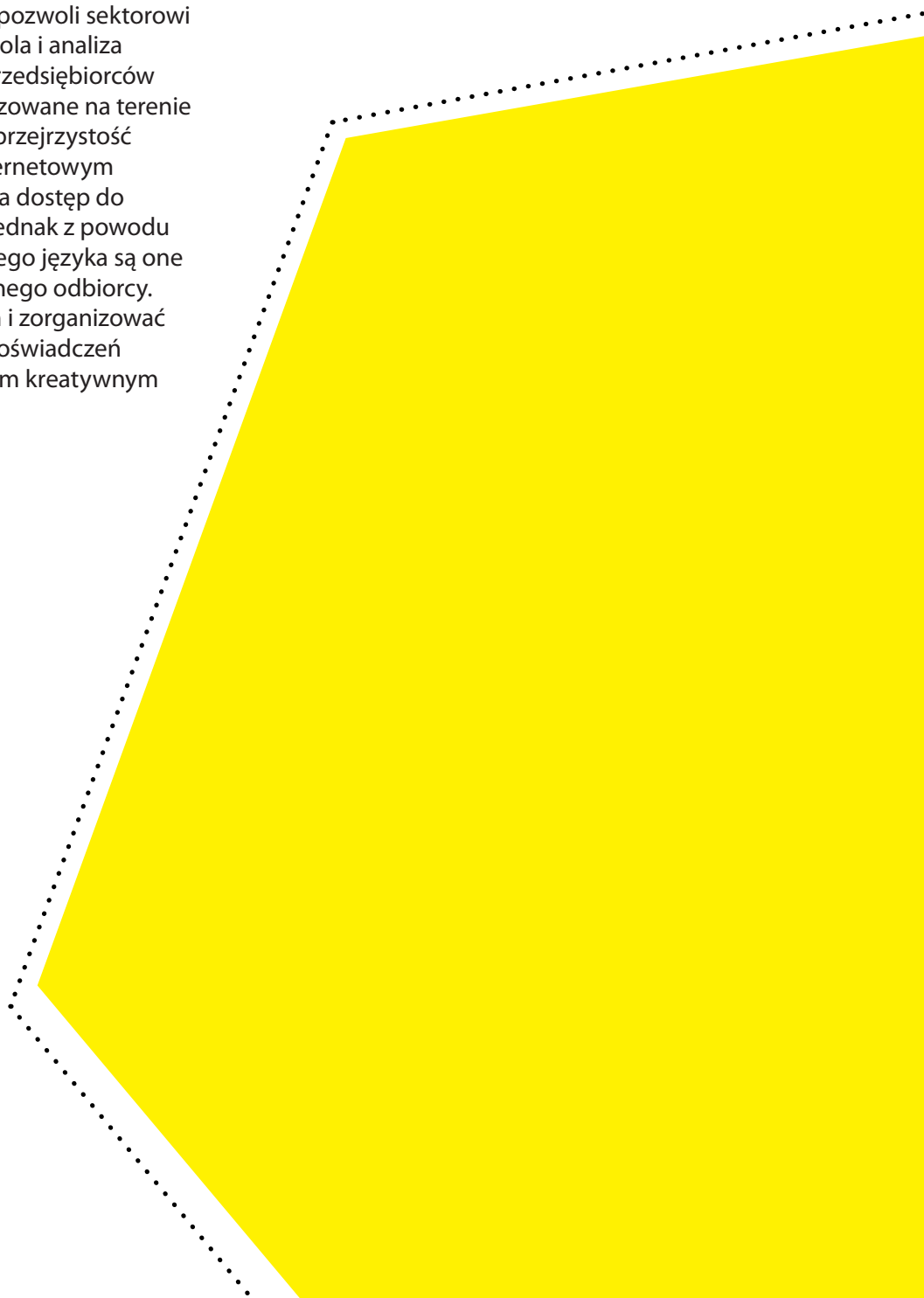
Poprawa przepływu informacji wymaga strategicznych, długofalowych działań powziętych na różnych szczeblach. Bartosz Mioduszeowski **Fundacja Ortus**⁴⁵ zwrócił uwagę na dostrzegalny już na szczeblu administracyjnym brak spójnej polityki dotyczącej sektora kreatywnego, stanowiący jeden

45. <http://www.ortus.org.pl/>

z powodów tego, że warszawski sektor kreatywny nie rozwinął się jak np. berliński. Mioduszewski podał Berlin jako przykład miasta z dobrze rozwiniętą polityką kierowaną do sektora kreatywnego. Rozwój berlińskiego sektora kreatywnego przyspieszyły regulacje systemowe. Według Mioduszewskiego proces rozwoju sektora kreatywnego jest niezwykle czasochłonny i nie nastąpi samoistnie, lepiej więc stymulować go poprzez opracowanie spójnej polityki.

Warunkiem rozwoju sektora jest utworzenie w ramach administracji miejskiej i dzielnicowej przejrzystych i regularnie aktualizowanych baz danych. Innym czynnikiem, który pozwoli sektorowi na zintegrowany rozwój jest kontrola i analiza działalności prowadzonej przez przedsiębiorców i organizacje pozarządowe zlokalizowane na terenie Pragi. Liczy się jakość informacji i przejrzystość komunikatów. Dzięki stronom internetowym urzędów różnych miast publika ma dostęp do ogromnych zasobów informacji, jednak z powodu bardzo niejasnego, biurokratycznego języka są one często niezrozumiałe dla przeciętnego odbiorcy. Należy zatem stworzyć przestrzeń i zorganizować spotkania sprzyjające wymianie doświadczeń i porozumieniu pomiędzy sektorem kreatywnym a miastem.

5

Wytyczne do Opracowania Planu Działania dla wspierania rozwoju dzielnicy kreatywnej na Pradze Północ

Przeprowadzono cztery warsztaty zatytułowane „Z Pragą, dla Pragi”, mające na celu zgromadzenie propozycji konkretnych rozwiązań/ulepszeń do rozważenia przez Miasto w zakresie wspierania rozwoju sektora kreatywnego. Z uwagi na aktualny brak strategii wspierających rozwój Pragi jako dzielnicy kreatywnej, warsztaty miały na celu

wzniesienie wkładu w procesy decyzyjne dotyczące stolicy. Chociaż warsztaty koncentrowały się na Pradze, prowadzono je ze świadomością, że wysuwane propozycje przysłużą się całej Warszawie.

Warsztaty pozwoliły na rozpoznanie wielu potrzeb dzielnicy, podsumowanych w poniższej tabeli:

Przestrzeń (publiczna i do pracy)

- *prawo mieszkańców do przestrzeni*
- *przyjazny aspekt wizualny*
- *szacunek dla dziedzictwa*
- *wykorzystanie pustostanów*
- *dotowana przestrzeń dla małych i średnich przedsiębiorstw sektora kreatywnego*

Społeczność / Dobre Sąsiedztwo

- *przestrzeń integracji grup społecznych*
- *usługi mediacyjne wspierające rozwiązywanie konfliktów*
- *kompleksowa wiedza dotycząca organizacji pozarządowych i ich działalności na terenie dzielnicy*
- *włączenie lokalnej praskiej społeczności w planowanie wydarzeń i przestrzeni miejskiej*

Umiejętności i wiedza

- *umiejętności biznesowe wymagane w sektorze kreatywnym*
- *szkolenie pracowników miejskich w zakresie roli sztuki, przemysłów kreatywnych oraz organizacji pozarządowych*
- *rozwój wiedzy praktycznej z zakresu sektora kreatywnego*
- *przestrzeń przeznaczona do współpracy w zakresie edukacji*
- *propozycje spędzania wolnego czasu kierowane do młodzieży*
- *ulepszenie programu nauczania*

Informacje i komunikacja

- *monitorowanie sektora przemysłów kreatywnych – badania w zakresie jego potrzeb i rozwoju*
- *badania i rozwój nowych modeli finansowych (np. PPP) w ramach wsparcia sektora kreatywnego*
- *informacje dotyczące dostępnych przestrzeni*
- *informacje dotyczące dostępnych funduszy*
- *informacje związane z projektami i partnerstwem*
- *informacje dotyczące planowania miejskiego, rewitalizacji i decyzji publicznych*

5.1. Rekomendacje dotyczące wspierania kreatywnych przemysłów

W czasie warsztatów uczestnicy rozważyli wiele koncepcji. W oparciu o metodologię selekcji opracowaną przez British Council w ramach projektu „Gra Miasto Przyszłości” oraz o wnioski z dyskusji podsumowujących warsztaty udało się określić zaprezentowane poniżej rekomendacje.

Rekomendacje te koncentrują się przede wszystkim na wspieraniu kreatywnych przemysłów na Pradze Północ, mogą jednak odnosić się do całego miasta. W celu wsparcia sektora kreatywnego należy również wesprzeć rozwój dzielnicy, gdyż kwestie te są ze sobą wzajemnie powiązane. Tematy czterech przeprowadzonych warsztatów zostały wybrane w celu poznania potrzeb sektora kreatywnego. Praski sektor kreatywny ma swój wkład w kształtowanie dzielnicy i jej wizerunku, ale sam również ulega wpływom aktualnych warunków na Pradze. Rozwój przemysłów kreatywnych nie jest możliwy bez nawiązania stabilnych relacji pomiędzy sektorem kreatywnym, dzielnicowymi władzami administracyjnymi i lokalną społecznością.

1) **Opracowanie zintegrowanej polityki wsparcia dla przemysłów kreatywnych**

Zdaniem uczestników największym problemem jest brak ogólnej polityki lub strategii mającej na celu wsparcie rozwoju sektora kreatywnego na terenie Pragi. Opracowanie ogólnomiejskiej strategii wsparcia przemysłów kreatywnych oraz uzasadnienie wyboru Pragi na kreatywne centrum miasta pozwoliłoby stworzyć strukturę współpracy pomiędzy mieszkańcami, przedstawicielami rządu, artystami, kreatywnymi przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi.

Prawie wszyscy uczestnicy wyrazili wolę zaangażowania się w opracowanie polityki dzielnicowej we współpracy z praskimi i miejskimi władzami administracyjnymi.

Uczynienie z Pragi kreatywnego centrum dla warszawskich artystycznych i kreatywnych przemysłów stworzy również kontekst międzynarodowy, potencjalnie atrakcyjny dla firm mogących finansować działania. Rozwój sektora kreatywnego wpłynąłby pozytywnie na rozwój przedsiębiorstw i umiejętności, a jednocześnie dzięki poprawie standardu życia mieszkańców Pragi przyczyniłby się również do ograniczenia przestępczości i wydatków w ramach systemu świadczeń społecznych.

REKOMENDACJA:

Miasto powinno opracować zintegrowaną politykę służącą rozwojowi i wsparciu kreatywnych przemysłów na Pradze Północ oraz jej roli jako kreatywnego centrum dla całej Warszawy.

POLITYKA ZORIENTOWANA NA PRAGĘ powinna wejść w skład Strategii rozwoju miasta, Strategii społecznej, strategii rozwoju turystyki, strategii innowacji i zatrudnienia oraz strategii rozwoju kultury.

PRZYKŁADY INICJATYW

Otwarcie Centrum **FORUM DLA INICJATYW** - nowej przestrzeni służącej spotkaniom i wymianie doświadczeń, koncepcji, potrzeb i usług w celu opracowania nowej, kreatywnej wizji gospodarczej

oraz działań dla Pragi Północ. Forum nie musiałoby funkcjonować w określonej lokalizacji fizycznej, spotkania i wymiana koncepcji odbywałaby się w ramach już istniejącej, udostępnionej przestrzeni. Mogłoby ono również stanowić „prawobrzeżną” wersję Punktu Informacji Kulturalnej przy placu Konstytucji, który ma za zadanie wspierać kandydaturę Warszawy w konkursie o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016 (ESK 2016). Forum wspierałoby rozwój kreatywnych przemysłów i kreatywnej ekonomii na Pradze Północ w ramach warszawskiego programu Europejskiej Stolicy Kultury.

2) **Jasne określenie zakresu obowiązków i odpowiedzialności władz na szczeblu dzielnicowym i miejskim**

Uczestnictwo Warszawy w projekcie Creative Metropoles nadzorowane jest przez Gabinet Prezydenta, Biuro Kultury i Biuro Funduszy Europejskich. W praktyce jednak większość pozwoleń i decyzji dotyczących sektora kreatywnego na Pradze Północ wydają dzielnicowe władze lokalne. Więcej interakcji odbywa się pomiędzy kreatywnymi przemysłami a władzami administracyjnymi dzielnicy niż między sektorem kreatywnym a władzami miasta.

Od dwóch lat miasto prowadzi badania nad znaczeniem i możliwościami wsparcia rozwoju warszawskiego sektora kreatywnego. Jak dotąd miasto nie podjęło żadnych decyzji w zakresie wsparcia określonej inicjatywy służącej wzmocnieniu roli Pragi jako dzielnicy kreatywnej. W związku z tym nie nałożono na żadne podmioty obowiązku wspierania praskiego sektora kreatywnego. Rada dzielnicy nie podejmuje aktywnych działań na rzecz rozwoju sektora. Aby sektor mógł się prężniej rozwijać, władze administracji miejskiej i dzielnicowej powinny nawiązać współpracę w zespołach oraz pomiędzy poszczególnymi wydziałami. Zdaniem uczestników, na Pradze brakuje sprawnej komunikacji pomiędzy różnymi wydziałami działającymi w ramach Urzędu Dzielnicy. Panowało przekonanie, że władze lokalne nie przykładają wystarczającej wagi do wspierania kreatywności, co wynika z ich niedostatecznej wiedzy i zrozumienia przemysłów kreatywnych. Sektor kreatywny mógłby stymulować innowacyjność władz lokalnych oraz wpływać na postawy dotyczące inicjatyw przeprowadzanych na terenie Warszawy.

REKOMENDACJA:

Należy określić zakres obowiązków i budżet dla zespołu międzywydziałowego (grupy specjalnej) powstałego w ramach władz administracyjnych miasta i dzielnicy. Zadaniem zespołu byłoby uczynienie z Pragi Północ centrum przemysłu kreatywnego w ramach **MIEJSKIEJ STRATEGII DLA SEKTORA KREATYWNEGO**.

Pierwsze zadanie polegałoby na opracowaniu szczegółowej charakterystyki przemysłów kreatywnych

działających na Pradze w celu ustalenia, które z nich prosperują sprawnie, a które należałoby do dzielnicy przyciągnąć.

PRZYKŁADY INICJATYW

GRY MIEJSKIE – aktywowanie reprezentantów dzielnicy poprzez organizację serii projektów angażujących urzędy dzielnicy i władze miejskie w celu zgromadzenia określonych informacji na temat stanu sektora kreatywnego. Gry odbywałyby się cyklicznie i zachęcałyby lokalnych przedstawicieli do zaangażowania się w sektor kreatywny i pogłębienia wiedzy na jego temat.

3) Wspieranie inicjatyw integrujących społeczność, zaangażowania i uczestnictwa budującego dumę i poczucie przynależności

Z uwagi na powszechnie panujące ubóstwo Praga zmagą się z problemami związanymi z poczuciem tożsamości i przynależności – ani mieszkańcy, ani sektor kreatywny, ani też reprezentanci miasta nie poczuwają się do odpowiedzialności za dzielnicę. Przez wielu Praga postrzegana jest jako „chora” dzielnica przepełniona głębokimi i zinstytucjonalizowanymi problemami społecznymi. Chociaż zewnętrzna estetyka Pragi stopniowo ulega poprawie dzięki pracom rewitalizacyjnym prowadzonym na kilku ulicach i budynkach, to jednak „dusza” Pragi – jej mieszkańcy – nadal potrzebują uwagi. Należy wspierać społeczne aspekty rewitalizacji.

Wspieranie rozwoju solidarności, tolerancji oraz obustronnego porozumienia w celu budowania społecznościowego poczucia dumy i szacunku dla dzielnicy w znacznym stopniu przyczyniłoby się do długofalowej poprawy warunków na jej terenie oraz przyciągnęłoby więcej kreatywnych podmiotów gospodarczych. Szereg działań planowanych w ramach dzielnicowego programu rewitalizacji koncentruje się na integracji społeczności

REKOMENDACJA:

Należy wspierać inicjatywy, które umożliwiają lokalną integrację oraz sprzyjają budowaniu **STRUKTURY SPOŁECZNOŚCIOWEJ**. Należy skupić się na promocji aktywnego obywatelstwa oraz na poprawie jakości systemów wsparcia kierowanych do młodzieży.

Należy zmodyfikować bądź wydać nowe rozporządzenia miejskie w celu umożliwienia maksymalnego z możliwych natężenia aktywności społecznej. Należy umożliwić organizacjom pozarządowym przeprowadzanie regularnych działań i projektów w przestrzeni publicznej. Należy współpracować ze stowarzyszeniami mieszkaniowymi w celu organizacji kreatywnych wydarzeń na podwórzach.

PRZYKŁADY INICJATYW

PRASKA SOBOTA – wydarzenie należy organizować w każdą pierwszą sobotę miesiąca przy

jednoczesnym zaangażowaniu sektora kreatywnego i lokalnej społeczności. Wydarzenie mogłoby się wiązać z zamknięciem określonej ulicy dla ruchu samochodowego na czas 5 godzin.

PRASKI GRILL (Dzień Sąsiedzki) – należy organizować regularne spotkania koncentrujące się wokół jedzenia, stanowiące dla społeczności okazję na zgromadzenie się i omówienie lokalnych kwestii. W ramach Grilla organizowanoby różnego rodzaju wydarzenia kulturalne (np. wystawy) i zachęcano do integracji przedstawicieli różnych grup (np. policji, artystów, lokalnych władz administracyjnych, itp.)

Praska Sobota i Praski Grill stanowią prawdopodobnie najprostsze do wdrożenia koncepcje z ogółu pomysłów zaproponowanych przez uczestników warsztatów. Umożliwienie społeczności spotykania się dzięki zamknięciu ulic bądź udostępnieniu przestrzeni do gotowania na wolnym powietrzu to nowe formy użytkowania przestrzeni publicznej. Dzięki comiesięcznemu udostępnianiu mieszkańcom ulic, podwórzy lub placów władze dzielnicowe pozwoliłyby okolicy oddolnie określić swoją tożsamość. Cykliczne wydarzenia umożliwiłyby społeczności regularne spotkania i stymulowałyby rozwój. Organizowane na terenie dzielnicy wydarzenia i działania służyłyby obaleniu stereotypu Pragi jako okolicy niebezpiecznej.

4) *Otwartość na nawiązywanie partnerstw pomiędzy sektorem kreatywnym, biznesem, środowiskiem akademickim, władzami i organizacjami pozarządowymi*

Istnieje silna potrzeba stymulacji bezpośredniej współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi a sektorem kreatywnym przy jego jednoczesnej roli jako usługodawcy i podwykonawcy dla organizacji pozarządowych w procesach ubiegania się o dotacje.

Liczba organizacji pozarządowych na Pradze Północ należy do najwyższych w Warszawie. Wynika to po części z zapotrzebowania na terenie Pragi na działalność organizacji pozarządowych, jak i z niskich czynszów proponowanych tego typu organizacjom w ramach polityki lokalnej.

Pomimo tego, działania organizacji pozarządowych na Pradze Północ często nie wykazują się ciągłością, a organizacje są rozproszone po całej dzielnicy. Skutkuje to nieporozumieniami i niespójnością działań sektora trzeciego w zakresie wyzwań stojących przed dzielnicą. Co więcej, organizacje pozarządowe nie są w stanie rozwiązać wszystkich problemów na terenie dzielnicy, w związku z czym część działań społecznych mogłyby niekiedy przejąć małe przedsiębiorstwa.

Miasto powinno usprawnić system udzielania dotacji małym i średnim przedsiębiorstwom (MŚP). Z uwagi na fakt wdrażania przez miasto nowych programów promujących przedsiębiorczość i ekonomię społeczną, programy dotacyjne powinny uwzględniać małe, dochodowe podmioty gospodarcze o społecznym profilu działalności.

Uczestniczący w warsztatach reprezentanci organizacji pozarządowych oraz kreatywnych przemysłów z sektora małych i średnich przedsiębiorstw wyrazili wolę współpracy z miastem w bardziej zintegrowany sposób. Organizacjom pozarządowym, podmiotom gospodarczym oraz artystom nie jest aktualnie udostępniana żadna przestrzeń służąca regularnym spotkaniom, wymianie informacji i pomysłów. Dzielnicowy Komitet Dialogu Społecznego składający się głównie z organizacji pozarządowych pracuje nad strategią rozwoju dla Pragi Północ, jednak w celu dalszego wsparcia kreatywnych przemysłów miasto powinno nawiązać współpracę z ich reprezentantami.

Aktualnie trwa realizacja projektu Biura Funduszy Europejskich mającego na celu utworzenie Centrum Ekonomii Społecznej przy ul. Ratuszowej 6. Przestrzeń Centrum, licząca 700 m², wciąż pozostaje niezaplanowana, miasto najprawdopodobniej ogłosi przetarg dla organizacji pozarządowych na jej użytkowanie. Stanowi to dla organizacji pozarządowych okazję do nawiązania współpracy z kreatywnymi przedsiębiorcami, czy to w wymiarze fizycznym poprzez współdzielenie przestrzeni, czy też na drodze wspólnych projektów.

Zalecono utworzenie bazy lub katalogu wszystkich organizacji pozarządowych aktywnych na Pradze, zawierającego rodzaje prowadzonej działalności typu non-profit oraz monitorującego interakcję organizacji pozarządowych z władzami lokalnymi. Decyzja miasta o wdrożeniu polityki wsparcia kreatywnych przemysłów umożliwiłaby organizacjom pozarządowym określenie swojej roli w opracowanej strategii, a w rezultacie bardziej zintegrowane działania.

Kreatywne przemysły skorzystałyby również na współpracy z akademickimi programami badawczymi. Z jednej strony środowisko akademickie mogłoby prowadzić badania nad wymaganiami i obszarami współpracy, z drugiej zaś występować w roli partnera (np. pomagając w identyfikacji modeli współpracy, udzielając rad w zakresie ekonomii społecznej, konsultacji społecznych, itp.).

Na Pradze odbyło się już kilka wstępnych dyskusji dotyczących utworzenia centrum inkubacyjnego dla organizacji pozarządowych. W centrum Warszawy działa znany inkubator dla organizacji pozarządowych o nazwie **Stocznia**⁴⁶, prowadzony przez szanowanego aktywistę Kubę Wygnańskiego. Władze dzielnicowe rozważają wsparcie podobnego inkubatora na prawym brzegu Wisły przy współpracy ze Stoczną. Reprezentanci sektora kreatywnego podkreślili jednak potrzebę większej otwartości nowego centrum, które miałyby dostarczać usług inkubacyjnych nie tylko organizacjom pozarządowym, ale też praskim lokalnym rzemieślnikom oraz przemysłom kreatywnym.

REKOMENDACJA:

Należy wesprzeć rozwój sektora „przedsiębiorstw społecznych”. Przedsiębiorstwo społeczne to dochodowy podmiot gospodarczy, którego działalność jest ukierunkowana na cele społeczne. Należy udostępnić wystarczającą przestrzeń w celu utworzenia centrum zbiorowego dla organizacji pozarządowych, kreatywnych przemysłów oraz przedsiębiorstw społecznych. Z uwagi na trwającą już budowę Centrum Społeczno-ekonomicznego przy ul. Ratuszowej 6, w roku 2011 konieczne będzie udostępnienie przestrzeni do spotkań w celu nawiązania partnerstwa jeszcze przed ukończeniem budowy ośrodka.

Należy zmienić procedury **W SPOSÓB POZWALAJĄCY NA UDZIELENIE DOTACJI MAŁYM KREATYWNYM PRZEDSIĘBIORSTWOM** prowadzącym działalność o profilu społecznym i służącym lokalnej integracji. O dotacje mogłyby się również ubiegać inicjatywy współorganizowane przez wielu partnerów ze środowiska akademickiego. Należy uświadomić władzom miejskim, że partnerstwa nie zawsze są nawiązywane jedynie z sektorem trzecim.

PRZYKŁADY INICJATYW

WSPÓLNE CENTRUM BIZNESOWO-POZARZĄDOWE – utworzenie biura oraz przestrzeni inkubacyjnej dla organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców. Instytucja koncentrowałaby się na wymianie koncepcji oraz oferowaniu usług. Organizacje pozarządowe rozwinęłyby umiejętności z zakresu przedsiębiorczości, a podmioty gospodarcze poznałyby metody wspierania działań o profilu społecznym i integracyjnym.

46. <http://stocznia.org.pl/www/>

KREATYWNE CENTRUM KOMUNIKACJI – utworzenie wielofunkcyjnego centrum wspierającego kreatywne podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe, lokalną społeczność oraz władze dzielnicowe.

Należy pamiętać o dwóch wyżej wymienionych centrach społeczno-kulturalnych na Pradze: Centrum Kreatywności przy ul. Targowej 56 oraz Centrum Ekonomii Społecznej przy ul. Ratuszowej 6. Centrum Kreatywności stanowi część **Mikroprogramu Rewitalizacji** i będzie jednym z trzech nowych centrów wspierających kreatywność, przedsiębiorczość i innowacyjność na terenie Warszawy – dwa pozostałe centra to Centrum Przedsiębiorczości i Centrum Innowacji. Niewiedza uczestników warsztatów na temat nowych centrów sygnalizuje brak współpracy pomiędzy przedstawicielami władz miejskich, mieszkańcami, kreatywnymi podmiotami gospodarczymi oraz organizacjami pozarządowymi. Podczas warsztatu poświęconego konsultacjom rządowym zalecono przeprowadzenie dodatkowych konsultacji publicznych służących budowaniu wartości społecznych oraz nawiązywaniu partnerstwa dla celów nowych centrów.

Dodano również, że władze lokalne prowadzą rozmowy odnośnie renowacji Pałacu Konopackiego, projekt znajduje się jednak w znacznie wcześniejszym stadium zaawansowania niż Centrum Kreatywności, wobec czego jest mało prawdopodobne, aby Pałac rozpoczął działalność w ciągu najbliższych trzech lat.

5) Poprawa atrakcyjności Pragi dla mieszkańców, turystów i gości. Zwiększenie spójności przestrzeni publicznej na terenie dzielnicy.

Fizyczne podziały Pragi na „pod-dzielnice” przez linie torów kolejowych i główne ulice utrudniają poruszanie się po jej terenie. Uwarunkowany infrastrukturą podział Pragi na małe wysepki uznano za główne ograniczenie w procesie kształtowania poczucia „kompletności” na terenie dzielnicy.

Zdaniem wielu uczestników Praga potrzebuje zarówno działań jak i infrastruktury integrującej i łączącej jej różne fragmenty. Osobom z zewnątrz nie jest łatwo się poruszać po Pradze. Należy zająć się kwestią bezpieczeństwa oraz wygody zarówno lokalnej społeczności, jak i gości. Należy również objąć ochroną dziedzictwo dzielnicy, a w szczególności inicjatywy służące konserwacji budynków dla celów społecznych i kulturalnych.

Chociaż dzielnicowy **Mikroprogram Rewitalizacji** przewiduje utworzenie nowych szlaków dla pieszych na terenie całej Pragi, projekty należy poszerzyć o ogólnodzielnicowe inicjatywy polegające na: sprzątnięciu podwórz, zazielenianiu przestrzeni publicznej, opracowaniu nowego oznakowania, poprawie przepływu informacji oraz opracowaniu spójnej wizualnej tożsamości.

Aktualnie trwa realizacja ogólnego planu zabudowy odnoszącego się do Placu Hallera. Zaleca się, aby miasto nadal zachęcało mieszkańców do udziału w decyzjach dotyczących planowania przestrzeni miejskiej, zwłaszcza w stadium projektowania. Uczestnicy warsztatu podkreślili znaczenie konsultowania decyzji z mieszkańcami na etapie, na którym rzeczywiście mają oni szansę wpłynięcia na daną decyzję.

REKOMENDACJA:

NALEŻY CHRONIĆ DZIEDZICTWO NA TERENIE DZIELNICY przy jednoczesnym wspieraniu nowoczesnych usług umożliwiających mieszkańcom, turystom i gościom z innych dzielnic edukację w zakresie kreatywnych i kulturalnych usług oferowanych na całym terenie Pragi. Należy otworzyć się na tymczasowe użytkowanie przestrzeni w ramach rewitalizacji przestrzeni publicznej. Należy zapewnić konsultacje oraz uczestnictwo społeczności w procesie decyzyjnym dotyczącym przestrzeni publicznej na terenie dzielnicy.

PRZYKŁADY INICJATYW

PRAGA NON-STOP: utworzenie nowych szlaków wiodących przez teren Pragi, służących zapewnieniu wygody różnym grupom użytkowników, w tym seniorów, matek z dziećmi, turystów i rowerzystów.

PRAGA – CENTRUM JEST TU: wdrożenie graficznego systemu informacji turystycznej, w tym nowego oznakowania, w celu promocji kulturalnych punktów na mapie Pragi. Po zakończeniu prac nad oznakowaniem należy wybrać lokalizację cotygodniowego pchłego targu.

6) *Umożliwienie przedostania się kultury na drugi brzeg rzeki – promocja rozwoju kultury poza centrum miasta*

Większość mieszkańców Pragi nie postrzega kultury jako formy spędzania wolnego czasu. Choć mieszkańcy uczestniczą w wydarzeniach takich jak koncerty czy wystawy, warsztaty ujawniły nieadekwatność aktualnej oferty kulturalnej do potrzeb dzielnicy. Generalnie wśród lokalnej społeczności panuje przekonanie, że kultura jest czymś ekskluzywnym, toteż jest ona niezrozumiała i postrzegana jako kosztowna przez rodziny o niskim statusie materialnym, nastolatków i osoby starsze.

Na przestrzeni ostatnich lat zwiększano sukcesywnie fundusze przeznaczone dla instytucji kulturalnych na terenie Pragi (np. lokalne domy kultury). Warsztaty wykazały, że choć domy kultury zdobyły znaczny zasięg (np. publiczne imprezy), nie udało im się rozwinąć i zachęcić ludzi do uczestnictwa w nich.

Wielu mieszkańców Pragi uważało, że artyści i kreatywni przedsiębiorcy nie są zainteresowani zaangażowaniem lokalnej społeczności w procesy decyzyjne dotyczące praskiej kultury. Choć kreatywni przedsiębiorcy twierdzili, że próbowali współpracować z mieszkańcami, okazali się oni w większości nieodpowiedzialni (np. spóźniali się, upijali i dokonywali kradzieży). Należy przezwyciężyć ten rozdźwięk poprzez skierowanie kultury do starych i nowych mieszkańców dzielnicy.

Zdaniem uczestników warsztatu licznie organizowane koncerty i festiwale uliczne adresowane były do osób z zewnątrz i miały przyciągnąć przede wszystkim mieszkańców innych dzielnic. Zasugerowano, aby niektóre wydarzenia były organizowane specjalnie z myślą o potrzebach mieszkańców i społeczności praskiej.

W celu eliminacji napięć między mieszkańcami a „nowoprzybyłymi” zalecono utworzenie przez miasto i artystów unikalnej instytucji kulturalnej na terenie Pragi. Jednak zdaniem reprezentantów miasta inwestycja w nowe obiekty kulturalne niesie ze sobą znaczne ryzyko z dwóch powodów: braku funduszy na wspieranie ośrodków oraz ogólnej apatii ze strony lokalnej społeczności w odnośnie uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, wynikającej z niedoceniań przez nich kultury. Brak bezpieczeństwa to kolejna kwestia ograniczająca rozwój

dzielnicy. Domy kultury zmieniły strategię i obecnie zamiast przyciągania dzieci ze szkół do ośrodków, zapraszają do szkół artystów i kreatywnych przedsiębiorców.

REKOMENDACJA:

Utworzenie znaczącej instytucji kulturalnej na prawym brzegu Wisły zamiast w centrum miasta. Uczestnicy warsztatu zalecili założenie na **PRADZE CENTRUM TAŃCA**. Ośrodek oferowałby dynamiczny program angażujący społeczność i rozwijający umiejętności w społeczności, oraz przestrzeń do urządzania pokazów i prób przed występami.

PRZYKŁADY INICJATYW

PRASKA SZKOŁA FILMOWA - wdrożenie rocznej inicjatywy polegającej na nakręceniu filmu przy zaangażowaniu społeczności praskiej w każdą fazę produkcji w charakterze wolontariuszy. Warsztaty oraz szkolenia prowadzone w miejscu pracy rozwinęłyby umiejętności z zakresu pisania scenariusza, kinematografii, scenografii, oświetlenia, makijażu, projektowania kostiumów, tworzenia ścieżki dźwiękowej, montażu, itp.

7) Opracowanie programu mającego na celu udostępnianie dotowanej przestrzeni roboczej przemysłom kreatywnym

W skład kreatywnych przemysłów wchodzi 13 kategorii działalności biznesowej: reklama, film i wideo, architektura, muzyka, sztuka i rynek antyków, sztuka performatywna, gry komputerowe i gry wideo, działalność wydawnicza, oprogramowanie, sztuka i rzemiosło, projektowanie, radio i telewizja, projektowanie ubioru.

Sektor kreatywny w przeważającej części składa się z wolnych strzelców oraz małych podmiotów gospodarczych. W celu przyciągnięcia na Pragę kreatywnych przedsiębiorców dzielnica musi usprawnić proces znajdowania i nabywania lokali. Na Pradze znajdują się różnego rodzaju puste budynki i dostępna pod wynajem przestrzeń, trudno jednak znaleźć odpowiedni lokal z uwagi na dużą liczbę stron z ogłoszeniami.

W celu uzasadnienia promowania przez miasto określonego podsektora, należy najpierw przeprowadzić szczegółową analizę służącą identyfikacji kategorii, która jest reprezentowana w niedostatecznym stopniu. Decyzja o zapewnieniu danemu podsektorowi preferencyjnych warunków musi opierać się na rzetelnych przesłankach. Aktualnie miasto posiada niewielką wiedzę na temat kreatywnych przemysłów (np. w zakresie liczby i rodzaju działalności, zatrudnienia i wymogów dla rozwoju). W oparciu o przeprowadzone badania **Urząd Pracy m.st. Warszawy**⁴⁷ ma możliwość opracować specjalny program, który stanie się podstawą do udzielenia

47.<http://www.up.warszawa.pl>

dotacji określone podsektorowi.

Uczestnicy uznali, że Biuro Gospodarki Nieruchomościami nie radziło sobie z zarządzaniem pustostanami. Zdaniem uczestników instytucja nie wykazuje się postawą aktywną i zorientowaną na klienta, a interakcja z nią bywa trudna i frustrująca. Brak wydajnej komunikacji między Biurem Gospodarki Nieruchomościami, Biurem Polityki Społecznej a Biurem Promocji uniemożliwia w odczuciu uczestników właściwe zarządzanie powierzchniami biurowymi.

Uczestnicy warsztatu wielokrotnie podkreślili, że w celu rzeczywistego wsparcia sektora kreatywnego oraz przyciągnięcia kreatywnych przemysłów, Praga Północ musi rozwiązać wieloletni problem dotyczący 150 należących do dzielnicy kamienic, które rozsypują się i wobec których wysunięto roszczenia własnościowe.

Miasto powinno uprościć procedury dzierżawy powierzchni użytkowych i stworzyć preferencyjne warunki czynszowe dla kreatywnych przedsiębiorców, artystów i organizacji pozarządowych oferujących w ramach swej działalności również usługi o profilu społecznym.

Zasugerowano, aby władze rozważyły potencjał następujących przestrzeni dla przemysłów kreatywnych: Bazar Różyckiego, dawne wojskowe kwatery przy ul. Listopada 11, tereny należące do PKP, Plac Hallera, Park Praski oraz obszar nieopodal **basenu przy ul. Namysłowskiej**.

Chociaż trwa adaptacja sprywatyzowanych kompleksów (np. Fabryki Wódek 'Koneser') na apartamenty, miasto powinno opracować politykę użytkowania budynków publicznych sprzyjającą kreatywności, otwartości społecznej oraz rozwojowi okolicy.

REKOMENDACJA:

NALEŻY USPRAWNIĆ ZARZĄDZANIE PUSTOSTANAMI (budynkami, mieszkaniami oraz przestrzenią usługową) należącymi do miasta, ale zarządzanymi przez ZGN. Należy po rozsądnych cenach udostępnić przestrzeń kreatywnym firmom i artystom w oparciu o badania identyfikujące kreatywne podsektory i uzasadniające tworzenie dla nich warunków preferencyjnych. Należy wspierać kreatywne koncepcje dotyczące użytkowania przestrzeni w sposób ożywiający dzielnicę.

PRZYKŁADY INICJATYW

RIKSZE – uruchomienie serii rikszy promujących określone produkty i usługi, zastępujących istniejące formy handlu ulicznego na Pradze. Riksze promowałyby również zanikające rzemiosła (np. naprawę butów, ostrzenie noży, itp).

PRASKA STARÓWKA – przeznaczenie części praskich pustostanów zarządzanych przez ZGN dla celów przemysłów kreatywnych. Przeprowadzenie przetargów na udostępnienie przestrzeni z długimi okresami wynajmu (dłuższymi niż 3 lata) kreatywnych przemysłom prowadzącym działalność o profilu społecznym.

8) **Mapowanie i monitorowanie sektora kreatywnego oraz ułatwienie dostępu do informacji**

Władze dzielnicy i miasta powinny opracować klasyfikację i zmapować sektor kreatywny i jego przedstawicieli. Aktualnie brak spójnych informacji na temat firm i ludzi aktywnych w sektorze. Jego wielkość i potrzeby pozostają zatem nieznane. Jak poprzednio zaznaczono, sektor kreatywny składa się z 13 kategorii i niemożliwe było określenie, które z nich mają swoją reprezentację na Pradze, a które nie. Brak informacji dotyczących różnych podmiotów kreatywnych, w szczególności informacji na temat małych przedsiębiorstw i ich potrzeb, przyczynia się do braku szacunku dla sektora.

Jeśli miasto chce sprzyjać kreatywnym przemysłom musi ono zapewnić łatwy dostęp do informacji na ich temat. Należy dostosować kanały komunikacji do potrzeb poszczególnych grup społecznych.

Uczestnicy warsztatu zalecili utworzenie „centrum” komunikacji gdzie odbywałyby się regularne spotkania pomiędzy władzami lokalnymi, sektorem kreatywnym, mieszkańcami oraz organizacjami pozarządowymi. Sektor kreatywny należy otoczyć opieką i nadzorem. Uczestnicy byliby zainteresowani posiadaniem reprezentacji w miejskim Biurze Kultury. Zasugerowali też, aby urzędnicy miejscy pracowali jeden dzień w miesiącu w biurach przedsiębiorstw kreatywnych, instytucji kulturalnych i organizacji pozarządowych.

Wymiana informacji i lepsze rozumienie wyzwań stawianych miastu oraz sektorowi kreatywnemu pozwoliłoby podejmować bardziej korzystne decyzje w zakresie wsparcia dla sektora. Pomogłoby mu też określić swoją rolę w rozwoju społeczności.

REKOMENDACJA:

NALEŻY ZMAPOWAĆ SEKTOR KREATYWNY I OPRACOWAĆ JEGO KLASYFIKACJĘ na Pradze Północ poprzez fizyczną identyfikację przemysłów kreatywnych, wolnych strzelców oraz artystów działających na terenie dzielnicy. Nie ma możliwości wykorzystania statystyk PKD i w związku z tym klasyfikację należy przeprowadzić ręcznie. Opracowanie bazy sektora kreatywnych przemysłów pozwoliłoby Urzędowi Pracy na kierowanie zindywidualizowanych ofert do każdego podmiotu/osoby w bazie.

Miasto również musi **USPRAWNIĆ WEWNĘTRZĄ KOMUNIKACJĘ MIĘDZY BIURAMI** oraz zewnętrzną komunikację z mieszkańcami. Chociaż informacje są dostępne na stronach internetowych Biura Polityki Lokalowej, Urzędu Pracy lub Biura Funduszy Europejskich, użytkownicy (mieszkańcy) nie wiedzą gdzie powinni szukać.

PRZYKŁADY INICJATYW

STRONA INTERNETOWA SEKTORA KREATYWNEGO – stworzenie praskiego portalu internetowego lokalizującego wszystkie podmioty działające w zakresie przemysłów kreatywnych, w tym przedsiębiorców, artystów, twórców, usługodawców techników oświetlenia i choreografów, organizacje pozarządowe oraz przedstawicieli miasta.

KREATYWNA MAPA PRAGI – opracowanie drukowalnej mapy i ulotek z listą wszystkich podmiotów i aktywistów działających w praskim sektorze kreatywnym.

Chociaż kilkakrotnie zarekomendowano stworzenie portalu internetowego, miasto musi zdecydować czy ma powstać nowa strona przeznaczona specjalnie dla celów promocji Pragi Północ, czy może należy zaktualizować i reaktywować portal miejski www.artklaster.pl. Podczas warsztatu poświęconego konsultacjom rządowym zgodzono się, że należy stworzyć bazę z listą wszystkich podmiotów sektora kreatywnego w celu umożliwienia przepływu informacji pomiędzy różnymi biurami miasta a sektorem.

9) **Kształcenie umiejętności biznesowych i kreatywnych**

Dzielnica zmagą się z niską frekwencją młodzieży na zajęciach szkolnych i pozalekcyjnych. Za jeden z powodów takiej sytuacji uznano niedostosowanie przedmiotów do zainteresowań uczniów. Zważywszy na fakt, że 40% praskiej młodzieży uczęszcza do szkół zawodowych, władze dzielnicy powinny przeprowadzić badania nad aktualnymi zainteresowaniami i potrzebami młodzieży.

Dzielnica powinna dodatkowo współpracować z organizacjami pozarządowymi w celu znalezienia metod zestrojenia zajęć edukacyjnych i rozwijających umiejętności prowadzonych przez placówki oświatowe z działalnością organizacji pozarządowych. Obie strony mogą się od siebie wiele nauczyć.

Dzielnica powinna wspierać alternatywne metody nauczania, w szczególności metody sprzyjające kreatywnemu myśleniu i podejmowaniu ryzyka. W ramach *Polityki Edukacyjnej* powstał szereg strategii pozwalających na wdrożenie programów operacyjnych takich jak „Twórcza szkoła – mądra młodzież”, „Warszawskie szkoły zawodowe na europejskim poziomie” oraz „Społeczeństwo obywatelskie i samorządność” i innych.

Sam sektor kreatywny również potrzebuje wsparcia w zakresie zarządzania biznesem, marketingu oraz finansów. Dzielnica powinna rozważyć wsparcie kreatywnych przedsiębiorców poprzez usługi inkubacyjne zapewniające podmiotom zrównoważony rozwój gospodarczy.

REKOMENDACJA:

Należy opracować pakiet szkoleniowy dotyczący zarządzania biznesem dla kreatywnych przedsiębiorców w celu umożliwienia im utrzymania się na rynku. Należy zapewnić na terenie dzielnicy stały dostęp do usług wspierających działalność gospodarczą.

Należy rozpowszechniać wśród mieszkańców informacje dotyczące instytucji oferujących darmowe lub finansowane z funduszy unijnych szkolenia (np. nauka przez Internet), konsultacje i studia podyplomowe dla biznesmenów i przedsiębiorców.

W praskich szkołach powinien być dostęp do programów kształcenia kreatywnych umiejętności w celu stworzenia dla młodzieży oferty alternatywnych form edukacji. Należy określić tematy znajdujące się w polu zainteresowań dzisiejszej młodzieży i aktywnie działać na rzecz zaangażowania jej w środowisko instytucjonalne i pozainstytucjonalne. Należy wdrożyć program badający aktualne i przyszłe potrzeby sektora kreatywnego oraz rynku względem wymaganych kwalifikacji.

Należy zapewnić sektorowi kreatywnemu i organizacjom pozarządowym szkolenia i wsparcie z zakresu społecznej mediacji i rozwiązywania konfliktów, jako że zmiany dokonujące się na terenie dzielnicy będą powodować nieporozumienia i opór.

PRZYKŁADY INICJATYW

PAKIET EDUKACYJNY DLA SZKÓŁ – wdrożenie serii spacerów po Pradze, w ramach których uczniowie odwiedziliby artystów i kreatywnych przedsiębiorców. Organizowanie warsztatów fotograficznych służących uchwyceniu przez uczniów istoty praskiego sektora kreatywnego.

PRAGA MIĘDZYNARODOWYM DOMEM ARTYSTÓW – udostępnienie przestrzeni na pracownię dla artystów zagranicznych, których zaproszono na okres 3 miesięcy w celu pracy z uczniami praskich szkół, lokalnymi mieszkańcami i urzędnikami administracji dzielnicy.

10) **Opracowanie modeli finansowych wspierających sztukę i przemysły kreatywne**

Finanse są głównym czynnikiem ograniczającym rozwój dzielnicy. Cięcia budżetowe wpłynęły na *Mikroprogram Rewitalizacji*, a w konsekwencji przyczyniły się również do wstrzymania wielu inicjatyw mających na celu poprawę warunków społecznych. Chociaż organizacje pozarządowe to ważne podmioty zajmujące się wieloma kwestiami społecznymi to nie są one w stanie wdrażać długofalowych programów z uwagi na swoje cykle fundusze.

Istnieje potrzeba opracowania nowych procedur dotyczących udzielania dotacji na długofalowe inicjatywy skoncentrowane na społeczności. Dotacje powinny być dostępne dla małych podmiotów gospodarczych oraz organizacji pozarządowych.

Ochrona praskiego dziedzictwa, w szczególności XIX-wiecznych rozsypujących się budynków, wymaga znacznie większych nakładów finansowych niż postawienie nowego budynku. Jednak dziedzictwo Pragi jest podstawą jej uroku i atrakcyjności dla sektora kreatywnego. Dlatego miasto powinno wspierać praskie dziedzictwo i otworzyć się na nowe modele finansowe, w tym PPP, które pozwolą dzielnicy ocalić budynki przy jednoczesnym zapewnieniu mieszkańcom usług artystycznych i komunalnych.

Praska społeczność jest unikalną wspólnotą mogącą wyrazić swoje wsparcie dla poprawy warunków społecznych na terenie swojej dzielnicy oraz warunków sektora kreatywnego poprzez inicjatywy solidarnościowe. Dzielnicą mogłaby rozważyć finansowe wsparcie rozwoju społecznościowego dzięki powtórnemu zainwestowaniu części przychodów z działalności gospodarczej na jej terenie. Koncepcja polegałaby na tym, że dzielnica reinwestuje małą część swoich zysków w poprawę warunków, w rezultacie przyciągając do dzielnicy więcej klientów i wspierając gospodarkę.

REKOMENDACJA:

Należy przeprowadzić badania i obserwację funkcjonowania **ALTERNATYWNYCH MODELI FINANSOWYCH** stosowanych w celu finansowania rewitalizacji oraz kreatywnych przemysłów. Należy opracować i wdrożyć modele, traktując Pragę jako obszar eksperymentalny. Powinno zapewnić się dostępność dotacji dla inicjatyw długofalowych.

PRZYKŁADY INICJATYW

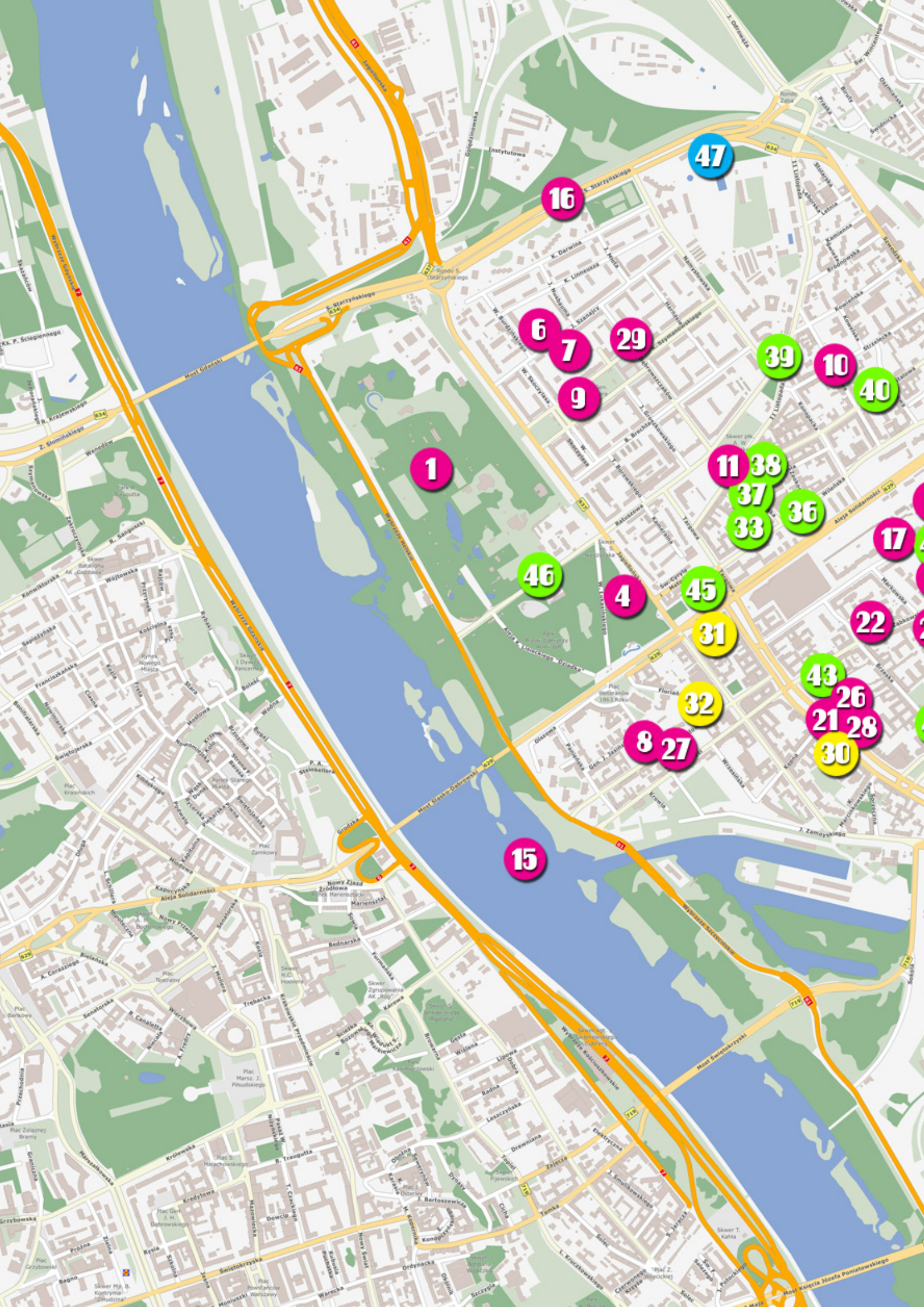
PARTNERSTWO PUBLICZNO-PRYWATNE (PPP) – badanie efektywnych modeli PPP wykorzystywanych do finansowania regeneracji dzielnicy, w szczególności modeli stosowanych w inwestycjach w ochronę dziedzictwa przy jednoczesnym wspieraniu działań społecznych i kulturalnych.

PRASKI FUNDUSZ DLA SZTUKI – nałożenie 1% podatku na podmioty gospodarcze działające na Pradze. Chociaż koncepcja została zaproponowana podczas warsztatów, miasto musi zdecydować czy jest w stanie reinwestować swoje zyski w sektor kreatywny. Zarządzanie budżetem publicznym jest uregulowane w ustawie o finansach publicznych. Co więcej, analiza wystawionej diagnozy wykazała istnienie ryzyka, że podatek nałożony w celu uzyskania dodatkowych funduszy będą ostatecznie musieli płacić mieszkańcy, gdyż przedsiębiorcy zwykle prowadzą działalność taką jak lokalne sklepy, bary, pralnie, itp.

Mapa

1. Ogród Zoologiczny
2. Fabryka Trzciny
3. "Koneser" Fabryka Wódek
4. Park Praski
5. Szmulowizna
6. Liceum im. Ruy Barbosy
7. Technikum Geologiczno-Geodezyjno-Drogowe
8. Poradnia Pedagogiczna nr 5
9. Plac Hallera
10. Pałac Konopackiego
11. ulica Inżynierska
12. Wyższa Szkoła Menedżerska
13. Stadion Narodowy
14. Park Skaryszewski
15. Wisła
16. ulica Starzyńskiego
17. ulica Białostocka
18. ulica Folwarczna
19. Al. Tysiąclecia
20. ulica Kijowska
21. ulica Targowa
22. ulica Ząbkowska
23. ulica Białostocka
24. ulica Radzymińska 12, 14, 16
25. ulica Markowska
26. Muzeum Warszawskiej Pragi
27. Dom Ojca Ignacego
28. Creative Hub
29. Dom Kultury Praga
30. Centrum Kreatywności przy ul. Targowej 56
31. liceum im. króla Władysława IV
32. Kapela Praska
33. Sen Pszczoły
34. Kamionek
35. Grochów
36. ulica Wileńska
37. ulica Inżynierska
38. ulica Mała
39. ulica 11 Listopada
40. ulica Stalowa
41. ulica Brzeska
42. Teatr Wytwórnia
43. Bazar Rózyckiego
44. Miotła
45. Plac Wileński
46. ulica Ratuszowa 6
47. Basen, ulica Namysłowska

16

47

6

7

29

9

39

10

40

1

11

38

37

33

36

46

4

45

31

22

43

26

21

28

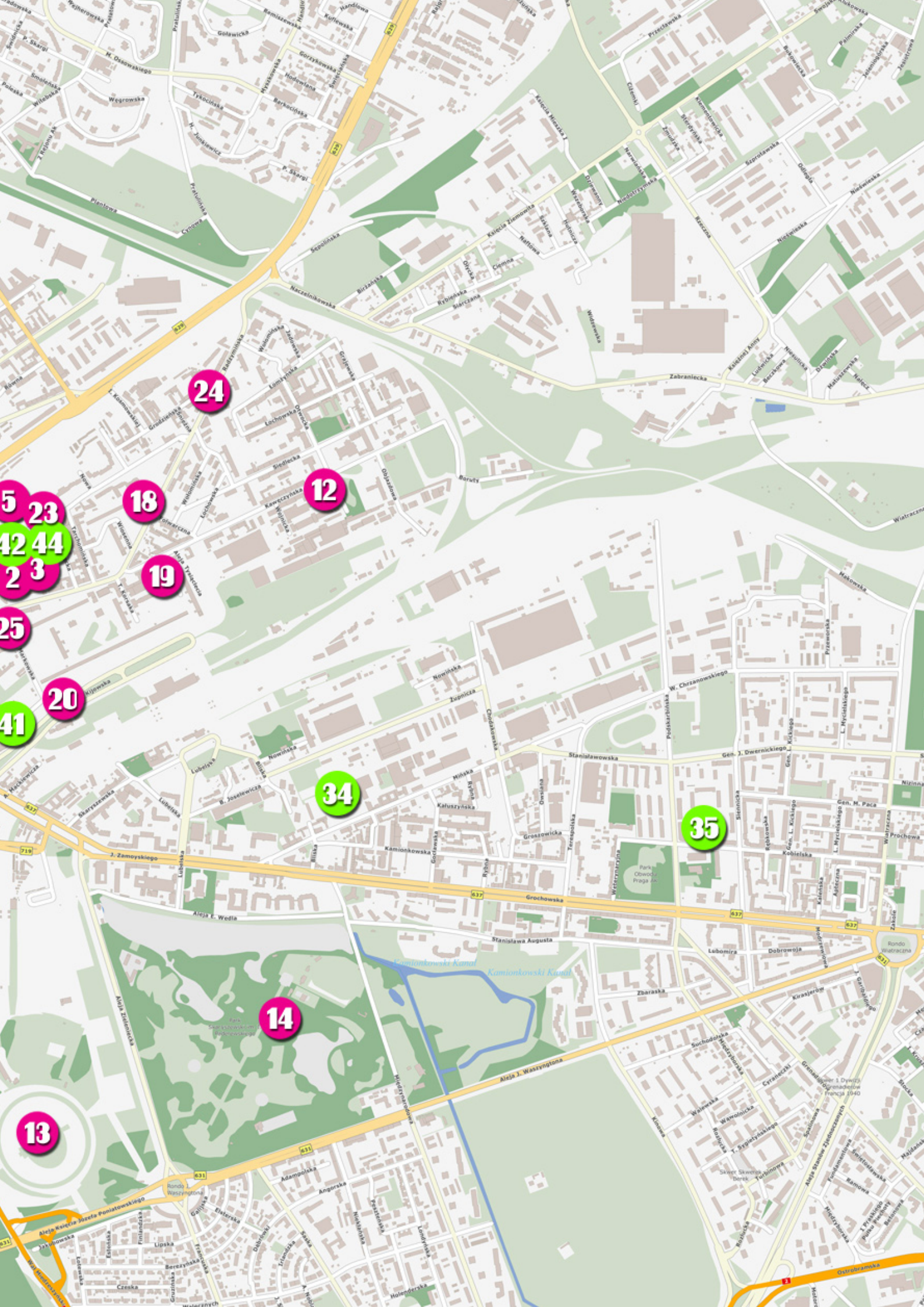
30

8

27

15

24

18

12

19

20

34

35

14

13

Lista uczestników warsztatów „Z Pragą dla Pragi” i osób współtworzących dokument

Jarek Adamczuk, Stowarzyszenie Serduszko dla Dzieci
Krzysztof Albosza
Tomasz Andrzejewski
Grażyna Auguścik, Ośrodek Pomocy Społecznej Praga Północ
Diana Barańska, Stowarzyszenie My
Iwona Barciela
Katarzyna Bąkała, Cafe Skene
Maciej Butkiewicz, Urząd Pracy m.st. Warszawy
Zofia Biziuk-Kubicka
Krystyna Bocheńska
Katarzyna Brun-Sternicki, kamienica artystyczna
ul. Białostocka 22/25
Mariusz Brzósiewicz
Artur Buczyński, Urząd Dzielnicy Praga Północ
Krzysztof Charewicz, Urząd m.st. Warszawy,
Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków
Dariusz Chomicki, Straż Miejska
Jadwiga Chrobak, Urząd Dzielnicy Praga Południe
Maciej Czeredys
Paweł Dawidowicz, Centrum promocji Kultury
w Dzielnicy Praga Południe
Marcin Dawidowicz, Urząd m.st. Warszawy, Biuro
Stołecznego Konserwatora Zabytków
Julia Delber
Monika Domanowska
Linas Domarackas
Marta Drygulska, Stowarzyszenie Serduszko dla Dzieci
Urszula Duda, Urząd m.st. Warszawy, Biuro Kultury
Barbara Dżugar, Urząd Dzielnicy Praga Północ
Katarzyna Eludyńska
Ewa Fedorowicz, Księgarnia Efka
Małgorzata Gajewicz, Fabriqa - design
Małgorzata Garncarek
Dominika Goraj, Stowarzyszenie Młoda Praga
Piotr Gregier
Katarzyna Grządkowska, Klub Miotła
Marlena Happach
Marek Happach
Anna Induska, Winowajca
Paweł Jabłoński
Jolanta Kaczorowska, Urząd Dzielnicy Praga Północ
Tomek Kaliński, Dom Kultury Praga
Cezary Kamiński
Joanna Kasprzycka – Rosikoń, Creative Hub Targowa

Magdalena Kazulo-Kleyff
Anna Kirejczyk, Urząd m.st. Warszawy, Gabinet
Prezydenta
Katarzyna Koc-Zdebel
Minika Komorowska
Kamila Korzyńska, Centrum promocji Kultury w Dzielnicy
Praga Południe
Agnieszka Kowalczyk, Stowarzyszenie Karan
Justyna Kowalewska, placdefilad.com
Marta Kowalewska
Jakub Kozik
Sławomir Krawczyński, Teatr Bretoncafe
Joanna Krupińska, Urząd Dzielnicy Praga Południe
Jan Kubicki
Darek Kunowski
Ireneusz Kwiatek, Nizio Galery / Viuro
Karol Langie
Magda Latuch
Wojtek Łasicki, Dom Kultury Praga
Paweł Łęczuk
Katarzyna Łowicka, PROINWESTYCJA
Anna Mamińska
Iwona Marczevska
Paweł Marczewski, Kultura Liberalna
Agnieszka Matan, Centrum Wspierania Aktywności
Lokalnej
Bartosz Mioduszeński, Fundacja Ortus
Katarzyna Myk, Urząd Dzielnicy Praga Południe
Ewa Nowakowska, Fabriqa - desing
Paulina Nowicka, Urząd m.st. Warszawy, Biuro Funduszy
Europejskich
Adam Nuckowski, Stowarzyszenie Serduszko dla Dzieci
Ania Owsiany, Infopruga
Janusz Owsiany, Stowarzyszenie Monopol Warszawski
Łukasz Piekarczyk
Michał Piotrowski, Stowarzyszenie art 61
Justyna Piwko, Urząd m.st. Warszawy, Centrum
Komunikacji Społecznej
Karolina Pluta
Justyna Podlaska-Butyniec, Urząd m.st. Warszawy
Elżbieta Pogońska, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci
Maria Pokój, Stowarzyszenie Otwarte Drzwi
Adam Reinhard, Sen Pszczoły
Peter Richards
Izabela Rutkowska, Fundacja Form i Kształtów

Bartłomiej Sawka
Kamila Sędzicka
Grażyna Sikora, Urząd Dzielnicy Praga Północ
Wiesław Sitkiewicz
Joanna Siwska
Natalia Sówka, Akademia Pana Sówki
Filip Stanowski, Galeria Stara Praga
Dorota Stasiak, Urząd m.st. Warszawy
Mariusz Sycik, Policja
Aleksandra Synowiec, Grupa Totutotam
Jacek Szczap, Przystanek Praga
Magda Szeniawska, Stowarzyszenie Mierz Wysoko
Jacek Szmitt, Pracownia Sztuk Pięknych
Karol Szyszko
Bartosz Świętek
Andrzej Tabaka Fairyboy
Izabela Karwacka, To Tu / Stowarzyszenie Monopol
Warszawski
Paweł Tokarz, Klub Łysy Pingwin
Łukasz Truściński, Stowarzyszenie Nowa Praga
Justyna Wasiuk, Urząd m.st. Warszawy, Centrum
Komunikacji Społecznej
Anna Wąsik, Stowarzyszenie Nowa Praga /
Stowarzyszenie Inicjatywa
Edyta Winiarska
Jerzy Wojtkowski, CRESCO Agencja reklamowo-
wydawnicza
Roman Woźniak, Teatr Academia
Kasia Woźniak, Czarny Motyl
Piotr Wyszkowski
Marta Zabłocka
Marek Zalesiński, Zakład Gospodarowania
Nieruchomościami w Dzielnicy Praga Północ
Anna Zawada
Małgorzata Zawadzka, Gimnazjum nr 31 na Pradze
Północ
Marta Zawila-Piłat, Urząd Dzielnicy Praga Północ
Ania Maria Żurek
Władysław Żydok, Zakład Gospodarowania
Nieruchomościami w Dzielnicy Praga Północ

MIASTO
STOŁECZNE
WARSZAWA

CREATIVE
METROPOLES

European Union

European Regional
Development Fund

